

**ANTAKYA KENTİNDE KÜLTÜR ROTALARI OLUŞTURMANIN
MİMARİ MİRASIN KORUNMASINA MUHTEMEL ETKİLERİ**

SEREN NURAYDIN

NİSAN 2023

ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans

Mimarlık

**ANTAKYA KENTİNDE KÜLTÜR ROTALARI OLUŞTURMANIN
MİMARİ MİRASIN KORUNMASINA MUHTEMEL ETKİLERİ**

SEREN NURAYDIN

NİSAN 2023

ÖZET

ANTAKYA KENTİNDE KÜLTÜR ROTALARI OLUŞTURMANIN MİMARİ MİRASIN KORUNMASINA MUHTEMEL ETKİLERİ

NURAYDIN, Seren

Yüksek Lisans Tezi

Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖNGE

Nisan 2023, 179 Sayfa

Tezin ana konusu, Antakya Kentinin kentsel sit alanı bölgesi içinde yer alan mimari mirasın korunması ve sürekliliğinin sağlanması amacıyla kültür rotası önerisi oluşturmaktır. Bu amaç doğrultusunda tez kapsamında, Antakya kentinin tarihsel süreci ve kültür varlıkları irdelenmiştir. Mimari miras ve seçilen bölge özelinde alan araştırmaları yapılmıştır. Yapılan çalışmalar sonucunda Antakya kentinin çok katmanlılığının önemi dikkat çekmiştir. Antakya kentinin sahip olduğu çok kültürlü yapısının, tarihsel dönemlerden ve medeniyetlerden günümüze ulaşan mimari mirasının sürdürülebilir ve bütüncül korunması amacıyla bu tez çalışması kapsamında kültür rotası planlaması bir araç olarak kullanılmıştır. Antakya'nın çok katmanlı kent özelliğine sahip olması, farklı dönemlere ve kültürlere ait izler barındırması sebebiyle kültürel rota oluşturulmasına uygun bulunmuştur. Tez çalışması kapsamında, Antakya kentsel sit alanı özelinde kültür rotası planlama ve kurgulama önerileri getirilmiştir.

Bu çalışmanın amacı; Antakya'daki mimari mirasın farkındalığının artırılması ve bölgenin sahip olduğu kültürel özelliklerin ortaya çıkarılmasıdır. Antakya'nın sahip olduğu kültürel mirasın deneyimlenmesi ve koruma bilincinin artırılarak korumaya katkıda bulunması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel miras, Mimari miras, Kültürel rota, Antakya

ABSTRACT

The Impacts of Creating Cultural Routes To Conservation Of Architectural Heritage in Antakya

NURAYDIN, Seren
M.Sc. in Architecture

Supervisor: Assist Prof Dr. Mustafa ÖNGE

April 2023, 179 Pages

The main topic of the thesis is the creation of a cultural route proposal to protect and ensure the continuity of the architectural heritage in the city of Antakya. Within the scope of the thesis, the historical processes and cultural assets of Antakya city were examined for his purpose. The literature and case studies were carried out specifically to the architectural heritage and the selected region. As a result of the studies, the importance of the multilayered of the city of Antakya was noticed. Cultural route planning was used as a tool in the scope of this thesis in order to preserve the sustainable and integrad way of the multicultural structure of Antakya and it's the architectural heritage that has survived from historical eras and civilizations to the present day. As part of the thesis, proposal were made to plam and design a cultural route specific for urban protected area of Antakya. The purpose of this thesis; raising awareness of Antakya's architectural heritage and revealing the cultural characteristics of the region. This thesis is aimed to experience the cultural heritage of Antakya and to contribute to the conservation by increasing awareness of conservation.

Keywords: Cultural heritage, Architectural heritage, Cultural Route, Antakya

TEŞEKKÜR

Lisans eğitimim ve yüksek lisans çalışmam boyunca bana kıymetli zamanını ayıran, değerli bilgi ve birikimini benimle paylaşan, her daim bana yol gösteren, beni bu süreçte cesaretlendiren ve tezimin şekillenmesine katkı sağlayan, meslek hayatımda hayran olduğum tez danışmanım, çok değerli hocam sayın Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ÖNGE'ye çok teşekkür ederim.

Tecrübelerini ve bilgi birikimlerini benden esirgemeyen, tez yazım sürecinde değerli katkıları ve destekleri için Prof. Dr. Gediz URAK ve Prof. Dr. Hicran Hanım HALAÇ'a, akademik ve mesleki yönden gelişimime katkı sağlayan Çankaya Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'ndeki değerli hocalarıma, meslek hayatımda ve tez sürecimde, değerli bilgilerini benimle paylaşan Doç. Dr. Mert Nezih Rifaioğlu'na, Mimar Müjde Nur Rifaioğlu'na ve Mimar Songül Aytekin'e teşekkür ederim.

Eğitim ve meslek hayatımda her daim yanımda olan, bilgilerini ve tecrübelerini benimle paylaşan, tez çalışmam süresince koşulsuz olarak benimle çalışan arkadaşım Harita Mühendisi Onur Altınöz ve çok değerli Altınözler İnşaat-Harita Ailesine, hayatımın her döneminde yanımda olan ve benden asla desteğini esirgemeyen, fikirlerini, dostluğunu ve sevgisini benimle paylaşan Hüda Kartal'a, 6 Şubat 2023 depreminde kaybettiğim, dostluğu, sevgisi ve güzel enerjisiyle bana her zaman destek olan, lise sıra arkadaşım Özge Karaoğlan Günay'a teşekkürü bir borç bilirim.

Hayatımın her döneminde yanımda olan, maddi ve manevi desteklerini benden hiçbir zaman esirgemeyen, bulunduğum konuma gelmemi sağlayan, karşılaştığım her zorlukta ve vazgeçişte beni tekrar ayağa kaldıran, koşulsuz sevgileri ve güvenleriyle yanımda olup beni güçlendiren, hayattaki en büyük şansım ailem; annem Nalan Nuraydın'a, babam Hamit Nuraydın'a, kardeşim Mehmet Ali Nuraydın'a teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEZDE İNTİHAL OLMADIĞINA DAİR BEYAN SAYFASI.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. ÇALIŞMANIN AMACI.....	2
1.2. ÇALIŞMANIN KAPSAMI.....	2
1.3. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ	3
1.4. LİTERATÜR ÇALIŞMASI.....	4
BÖLÜM II	9
ANTAKYA KENTİ.....	9
2.1. ANTAKYA KENTİNİN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ	9
2.2. TARİHSEL SÜREÇTE ANTAKYA	11
2.2.1. Antakya'nın Tarihi	11
2.2.2. Antakya'nın Tarihsel Süreçte Kent Gelişimi.....	17
2.3. ANTAKYA'DAKİ KENTSEL SİT ALANLARI	30
2.3.1. Antakya Kentsel Sit Alanı'ndaki Kültür Varlıkları	33
2.3.2. Antakya Kentsel Sit Alanında Yaşam ve Mekân Özellikleri	35
BÖLÜM III.....	44
KÜLTÜREL ROTA KAVRAMI.....	44
3.1. KÜLTÜREL MİRAS	44
3.2. KÜLTÜREL ROTA KAVRAMI	45
3.2.1. Kültürel Rota Türleri	49
3.2.2. İlk Kültür Rotası: Santiago De Compostela Örneği	50

3.2.3. Avrupa Konseyi Kùltür Rotaları.....	52
3.2.4. Türkiye'nin Kùltür Rotaları.....	58
BÖLÜM IV	69
ANTAKYA'DA KÙLTÜR ROTALARI OLUŞTURMANIN TAŞINMAZ KÙLTÜR VARLIKLARININ KORUNMASINA MUHTEMEL ETKİLERİ ..	69
4.1. ANTAKYA'DA KÙLTÜREL ROTA OLUŞTURMANIN ÖNEMİ	69
4.2. ANTAKYA TARİHİ KENT MERKEZİNİN SAHİP OLDUĞU DEĞERLER.....	70
4.2.1. Çalışma Alanının Güçlü Yönleri	71
4.2.2. Çalışma Alanının Zayıf Yönleri	73
4.2.3. Çalışma Alanındaki Mimari Miras	73
BÖLÜM V.....	76
ANTAKYA'DA KÙLTÜR ROTALARI OLUŞTURULMASI	76
5.1. ANTAKYA KENTSEL SİT ALANINDA ROTA PLANLAMASI	76
5.1.1. Mimari Miras Öğelerinin Mevcut Durum ve Özellikleri	76
5.1.2. Noktalar Arası Uzaklık.....	95
5.1.3. Ulaşım Biçimi.....	97
5.1.4. Güzergâh Oluşturma.....	97
5.2. ANTAKYA KENTSEL SİT ALANINDA PLANLANAN KÙLTÜR ROTALARININ KURGUSU	98
5.2.1. Kùltür Rotası 1 Planlaması: Antakya Mimari Miras Rotası.....	98
5.2.2. Kùltür Rotası 2 Planlaması: Antakya Anıt ve Müze Rotası	106
5.2.3. Kùltür Rotası 3 Planlaması: Antakya Dini Miras Rotası.....	109
BÖLÜM VI.....	114
SONUÇ.....	114
6.1. ŞUBAT 2023 DEPREMLERİNDEN SONRA ÇALIŞMA ALANININDAKİ DURUM	114
6.2. SONUÇ	136
KAYNAKÇA	139
EKLER.....	149

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 3.1 : Kültürel Rota kavramının tarihsel sürecinin anlatımı.....	48
Tablo 3.2 : Karataş (2011) göre kültürel rota sınıflandırması.....	49
Tablo 3.3 : ÇEKÜL (2015) göre kültürel rota sınıflandırması.....	50
Tablo 3.4 : Santiago de Compostela	51
Tablo 3.5 : Avrupa Konseyi Kültür Rotaları tablosu	53
Tablo 3.6 : Türkiye Kültür Rotaları tablosu.....	67
Tablo 3.7 : Ulusal ve uluslararası kültür rotalarının Antakya Kültür Rotası ile benzer özellikleri sahip olanları tablosu	68
Tablo 4.1 : Antakya kentsel sit alanında kalan mimari miras öğeleri.....	74
Tablo 5.1: Güzergah Planlama Kriterleri	76
Tablo 5.2: Antakya Kültür Rotası 1 durak bilgileri	104
Tablo 5.3: Antakya Kültür Rotası 1 güzergâh fotoğraflaması	105
Tablo 5.4: Antakya Kültür Rotası 2 durak bilgileri	107
Tablo 5.5: Antakya Kültür Rotası 2 güzergâh fotoğraflaması	109
Tablo 5.6: Antakya Kültür Rotası 3 durak bilgileri	112
Tablo 5.7: Antakya Kültür Rotası 3 güzergâh fotoğraflaması	112
Tablo 5.8: Antakya Kültür Rotaları durak tespitleri	113
Tablo 6.1: Antakya Mimari Miras Rotası duraklarının depremlerden sonraki durum bilgileri	116
Tablo 6.2: Antakya Anıt ve Müze Rotası duraklarının depremlerden sonraki durum bilgileri	130
Tablo 6.3: Antakya Dini Miras Rotası duraklarının depremlerden sonraki durum bilgileri	131

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1 : Hatay İl Sınırı ve İlçeler Haritası	9
Şekil 2.2 : Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası	11
Şekil 2.3 : Seleucus Döneminden önce Antakya Kentinin Haritası	12
Şekil 2.4 : I.Haçlı Seferi Haritası.....	14
Şekil 2.5 : Antakya Kent Merkezi, 2022	16
Şekil 2.6 : Antakya İlçesinin Izgara Planı	17
Şekil 2.7 : Seleucuslar Döneminde Antakya	18
Şekil 2.8 : Antakya Kentinin Roma Dönemi Planı.....	19
Şekil 2.9 : Antakya Şehri Surları	20
Şekil 2.10 : Bab-1 Hadid	21
Şekil 2.11 : Osmanlı Döneminde L.F.Cassas'ın Gravüründe Antakya Görünümü... ..	22
Şekil 2.12 : Çarşı içerisinde esnafın dağılımını gösteren harita	23
Şekil 2.13 : Baedeker tarafından çizilmiş Antakya ve yakın çevresinin haritası.....	24
Şekil 2.14 : Kemal Paşa Caddesi	25
Şekil 2.15 : 1931 yılında Antakya'da yer alan belli başlı yapıların yer aldığı plan ..	26
Şekil 2.16 : Fransız Mandası Dönemi Antakya Şehri Haritası.....	27
Şekil 2.17 : Fransız Mandası Dönemi Antakya Şehri Haritası.....	27
Şekil 2.18 : Fransız Mandası Dönemi Antakya Şehri Haritası.....	28
Şekil 2.19 : 1978 yılında Mimar Yavuz Taşçı tarafından hazırlanan imar planı.....	29
Şekil 2.20 : Antakya'daki sit alanlarının mekânsal sınırları.....	31
Şekil 2.21 : Antakya'daki sit alanları haritası.....	32
Şekil 2.22 : Antakya'daki kentsel sit alanında yer alan tescilli yapıların mevcut kullanım durumları.....	33
Şekil 2.23 : Antakya ve Çevresinde Yer Alan Kültür Varlıklarının Dağılımı.....	34
Şekil 2.24 : Antakya ve Çevresinde Yer Alan Kültür Varlıklarının Dağılımı.....	34
Şekil 2.25 : Antakya'nın kuruluşunda uygulanan plan.....	35
Şekil 2.26 : Orhanlı ve Meydan Mahallerinde birbirini dik kesen yapı adaları	36
Şekil 2.27 : Geleneksel Antakya Konutu Plan Örnekleri	36

Şekil 2.28 : Günümüzde butik otel olarak kullanılan Geleneksel Antakya Konutu Örneği-Avlu	37
Şekil 2.29 : Günümüzde butik otel olarak kullanılan Geleneksel Antakya Konutu Örneği-Aralık	38
Şekil 2.30 : Antakya Kentsel Sit Alanı içerisinde ticaret aksının yarattığı dolaşım ile şekillenen kent dokusu	39
Şekil 2.31 : Antakya Kentsel Sit Alanı'ndaki Çarşılar Haritası	39
Şekil 2.32 : Fransızlar Döneminde Antakya Merkezi İş Alanı Haritası	40
Şekil 2.33 : Antakya'nın etnik ve dini mahallelerinin dağılımını gösteren harita.....	41
Şekil 2.34 : Hükümet Konağı	42
Şekil 2.35 : Belediye Binası.....	43
Şekil 3.1 : Avrupa Konseyi Kültür Rotaları Programı	52
Şekil 3.2 : Türkiye Kültür Rotaları	58
Şekil 3.3 : Likya Yolu.....	59
Şekil 3.4 : St. Paul Yolu	59
Şekil 3.5 : Evliya Çelebi Rotası.....	60
Şekil 3.6 : Troya Kültür Rotası.....	61
Şekil 3.7 : Frig Yolu Rotası	62
Şekil 3.8 : İbrahim'in Yolu	63
Şekil 3.9 : Egnatia Üzerinden	63
Şekil 3.10 : Küre Dağları Patikası	64
Şekil 3.11 : İki Deniz Arasında.....	65
Şekil 3.12 : Türkiye Kültürel Rotaları	66
Şekil 4.1 : Antakya kentinin tarihsel katmanları	69
Şekil 4.2 : Çalışma Alanı Sınırı	71
Şekil 4.3 : Antakya Katolik Kilisesi ve Sarımiye Camii Minaresi.....	72
Şekil 5.1 : Antakya Kalesi ve Surları.....	77
Şekil 5.2 : Antakya Kalesi ve Surları.....	77
Şekil 5.3 : Cehennem Kayıkçısı Heron'un Büstü.....	77
Şekil 5.4 : Gustavo Dore tarafından hazırlanan Charon tasviri	77
Şekil 5.5 : Antakya Müze Otel	78
Şekil 5.6 : Antakya Müze Otel	78
Şekil 5.7 : St. Pierre Kilisesi.....	78
Şekil 5.8 : St. Pierre Kilisesi.....	78

Şekil 5.9 : Roma Villası.....	79
Şekil 5.10 : Roma Villası.....	79
Şekil 5.11 : Demir Kapı.....	79
Şekil 5.12 : Demir Kapı.....	79
Şekil 5.13 : Su Kemerleri	80
Şekil 5.14 : Su Kemerleri	80
Şekil 5.15 : Kurtuluş Caddesi	80
Şekil 5.16 : Kurtuluş Caddesi	80
Şekil 5.17 : Cindi Hamamı	81
Şekil 5.18 : Cindi Hamamı	81
Şekil 5.19 : Habib-i Neccar Camii.....	81
Şekil 5.20 : Habib-i Neccar Camii.....	81
Şekil 5.21 : Ulu Cami	82
Şekil 5.22 : Ulu Cami	82
Şekil 5.23 : Meydan Hamamı	82
Şekil 5.24 : Meydan Hamamı	82
Şekil 5.25 : Yeni Hamam	83
Şekil 5.26 : Yeni Hamam	83
Şekil 5.27 : Ortodoks Kilisesi.....	83
Şekil 5.28 : Ortodoks Kilisesi.....	83
Şekil 5.29 : Havra	84
Şekil 5.30 : Havra	84
Şekil 5.31 : Sarımiye Camii.....	84
Şekil 5.32 : Sarımiye Camii.....	84
Şekil 5.33 : Sabunhane	85
Şekil 5.34 : Sabunhane	85
Şekil 5.35 : Kurşunlu Han	85
Şekil 5.36 : Kurşunlu Han	85
Şekil 5.37 : Çelenkoğlu Hanı.....	86
Şekil 5.38 : Çelenkoğlu Hanı.....	86
Şekil 5.39 : Kışla	86
Şekil 5.40 : Kışla	86
Şekil 5.41 : Saray Caddesi.....	87
Şekil 5.42 : Saray Caddesi.....	87

Şekil 5.43 : Valilik Binası.....	87
Şekil 5.44 : Valilik Binası.....	87
Şekil 5.45 : Meclis Binası.....	88
Şekil 5.46 : Meclis Binası.....	88
Şekil 5.47 : Fransız Bankası ve Elçilik Binası.....	88
Şekil 5.48 : Fransız Bankası ve Elçilik Binası.....	88
Şekil 5.49 : Vali Konağı	89
Şekil 5.50 : Vali Konağı	89
Şekil 5.51 : Müze.....	89
Şekil 5.52 : Müze.....	89
Şekil 5.53 : Ata Lisesi.....	90
Şekil 5.54 : Ata Lisesi.....	90
Şekil 5.55 : Belediye Binası.....	90
Şekil 5.56 : Belediye Binası.....	90
Şekil 5.57 : Resmi Bina ve Dükkanları	91
Şekil 5.58 : Resmi Bina ve Dükkanları	91
Şekil 5.59 : Liwan Otel.....	91
Şekil 5.60 : Adalı Konağı	92
Şekil 5.61 : Adalı Konağı	92
Şekil 5.62 : Affan Kahvesi	92
Şekil 5.63 : Affan Kahvesi	92
Şekil 5.64 : Park.....	93
Şekil 5.65 : Park.....	93
Şekil 5.66 : Ziraat Bankası	93
Şekil 5.67 : Ziraat Bankası	93
Şekil 5.68 : Halkevi ve Halk Partisi Binası	94
Şekil 5.69 : Halkevi ve Halk Partisi Binası	94
Şekil 5.70 : Sultan Sofrası	94
Şekil 5.71 : Sultan Sofrası	94
Şekil 5.72 : Abdulgani Türkmen Konağı.....	95
Şekil 5.73 : Abdulgani Türkmen Konağı.....	95
Şekil 5.74 : Kültür rotası planlamasında odakların gösterimi	95
Şekil 5.75 : Antakya Mimari Miras Rotası güzergâhının harita üzerinde gösterimi..	100

Şekil 5.76 : Antakya Anıt ve Müze Rotası güzergâhının harita üzerinde gösterimi.	108
Şekil 5.77 : Antakya Dini Miras Rotası güzergâhının harita üzerinde gösterimi....	111
Şekil 6.1 : Saray Caddesinde yer alan Su Kemerleri (Depremden Önce)	117
Şekil 6.2 : Saray Caddesi (Depremden Önce)	117
Şekil 6.3 : Saray Caddesinde yer alan Su Kemerleri (Depremden Sonra)	117
Şekil 6.4 : Resmi Bina ve Dükkanları (Doğruel, 2022) (Depremden Önce).....	118
Şekil 6.5 : Resmi Bina ve Dükkanları (Depremden Önce).....	118
Şekil 6.6 : Resmi Bina ve Dükkanları (Depremden Sonra).....	118
Şekil 6.7 : Ata Lisesi (Depremden Önce).....	119
Şekil 6.8 : Ata Lisesi (Depremden Sonra).....	119
Şekil 6.9 : Valilik Binası (Depremden Önce).....	120
Şekil 6.10 : Valilik Binası (Depremden Sonra).....	120
Şekil 6.11 : Liwan Otel (Depremden Önce)	121
Şekil 6.12 : Liwan Otel (Depremden Sonra)	121
Şekil 6.13 : Affan Kahvesi (Depremden Önce).....	122
Şekil 6.14 : Affan Kahvesi (Depremden Sonra).....	122
Şekil 6.15 : Esnaf Odası (Depremden Önce).....	123
Şekil 6.16 : Esnaf Odası (Depremden Sonra).....	123
Şekil 6.17 : Savon Otel (Depremden Önce)	124
Şekil 6.18 : Savon Otel (Depremden Sonra)	124
Şekil 6.19 : Savon Otel (Depremden Sonra)	125
Şekil 6.20 : Meclis Binası (Depremden Önce)	125
Şekil 6.21 : Meclis Binasında yer alan kütüphane (Depremden Önce).....	126
Şekil 6.22 : Meclis Binası (Depremden Sonra)	126
Şekil 6.23 : Belediye Binası (Depremden Önce).....	127
Şekil 6.24 : Belediye Binası (Depremden Sonra).....	127
Şekil 6.25 : Vali Konağı (Depremden Önce).....	128
Şekil 6.26 : Vali Konağı (Depremden Sonra).....	128
Şekil 6.27 : Sağlık İl Müdürlüğü (Depremden Önce).....	129
Şekil 6.28 : Sağlık İl Müdürlüğü (Depremden Sonra).....	129
Şekil 6.29 : Şehir Müzesi (Depremden Önce)	130
Şekil 6.30 : Şehir Müzesi (Depremden Sonra)	130
Şekil 6.31 : Habib-i Neccar Camii (Depremden Önce).....	131

Şekil 6.32 : Habib-i Neccar Camii (Depremden Önce).....	132
Şekil 6.33 : Habib-i Neccar Camii (Depremden Sonra).....	132
Şekil 6.34 : Protestan Kilisesi (Depremden Önce)	133
Şekil 6.35 : Protestan Kilisesi (Depremden Sonra)	133
Şekil 6.36 : Ortodoks Kilisesi (Depremden Önce)	134
Şekil 6.37 : Ortodoks Kilisesi (Depremden Sonra)	134
Şekil 6.38 : Ulucami (Depremden Önce)	135
Şekil 6.39 : Ulucami (Depremden Sonra)	135

KISALTMALAR LİSTESİ

HBB	: Hatay Büyükşehir Belediyesi
KUDEB	: Koruma Uygulama ve Denetim Büroları
GEEAYK	: Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
TKTVYK	: Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
ICOMOS	: International Council on Monuments and Sites
ÇEKÜL	: Çevre ve Kültürel Değerleri Koruma ve Tanıtma Vakfı
CIIC	: International Committee on Cultural Routes
EICR	: European Institute of Cultural Routes
ICCROM	: International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property
COE	: Cultural Route of the Council of Europe
St.	: Saint
Hz.	: Hazreti
M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
m	: Metre
km	: Kilometre

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsanlık tarihinin neredeyse tüm dönemlerine şahitlik etmiş olan Anadolu'da, geçmişin izlerini takip edebileceğimiz birçok tarihi yerleşim merkezi bulunmaktadır. Ancak medeniyetlerin buluşma noktası olan Anadolu'da; gelişen teknoloji, zaman ve hız kavramları karşısındaki mücadelesinde bu izleri takip edilmesi zorlaşmaktadır.

Antakya, Anadolu'nun en eski yerleşim kentlerinden biridir. Antakya, kuruluşundan günümüze kadar birçok yerleşime tanıklık etmiştir. Kentteki ilk yerleşim izlerinin M.Ö. 4500-3000 yıllarında Prototigres kavmine ait olduğu bilinmektedir. Kente, M.Ö. 312 yılında Büyük İskender'in önemli komutanlarından biri olan Seleucus Nicator'un babası Antiochus'u onurlandırmak amacıyla "Antiocheia" adı verilmiştir. Zaman içerisinde dünyanın önemli metropollerinden biri konumuna gelen Antakya, etkin gücü ve coğrafi konumu nedeniyle bu dönemde "Doğunun Kraliçesi" olarak adlandırılmıştır. Çok katmanlılık izlerine birçok noktada rastlanan kentte Roma döneminden sonra Bizans, Beylikler, Osmanlı, Fransız Mandası ve 23 Temmuz 1939'da Anavatana katılmasıyla Türkiye Cumhuriyeti dönemi izleri taşımaktadır. Kentte çok katmanlı fiziki yapının yanı sıra kültürel katmanlarının da izini görmek mümkündür. Kentte birçok farklı din, mezhep ve ulus kültürel mozağin bir parçası olarak beraber yaşamaktadır. Farklı medeniyetlerin ve inançların beraber yaşamlarına devam ettiği kentte kültür katmanlarının farklılıklarının fiziki katmanlar üzerine yansıdığını görülmektedir.

Antakya iki farklı yerleşim bölgesinden oluşmaktadır. Anadolu'nun birçok kentinde olduğu gibi katman ve kültür izlerinin rahatlıkla takip edebildiği "Tarihi Kent (Eski Antakya Sokakları)" ve hız ve teknoloji dünyasına uygun yapılaşmalara rastlanılan "Yeni Antakya". Büyük bir çoğunluğunu nitelikli yapıların oluşturduğu Antakya Kentsel Sit Alanı korunması gereken bir çevreye sahiptir. Antakya kentinin mimari mirası ve kültürel çeşitliliğinin gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için kentsel sit alanı içerisinde kalan bölgede koruma bilincinin geliştirilmesine ve benimsetilmesine ihtiyaç vardır. Bu kapsamda Antakya'da Kentsel Sit Alanında yer

alan mimari ve kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılmasında kültür rotaları bir araç olarak oluşturulmasına karar verilmiştir. Kültür rotası kavramının, korumayı sürdürülebilir ve bütüncül bir yaklaşımla ele almasından dolayı uygun olduğuna karar verilmiştir. Antakya Kentsel Sit Alanı içerisinde kalan tarihi kent merkezinde kültür rotası oluşturulmasının amacı; Antakya kent belleğini oluşturan mimari mirasın ve kültürel çeşitliliğin izlerinin sürdürülebilir, algılanabilir ve keşfedilebilir yanları ile koruma bilinci oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır.

1.1. ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışma kapsamında, Antakya kentinin mimari mirası ve kültür çeşitliliğinin korunması, koruma bilincinin artırılması ve geleceğe aktarılması amacıyla Antakya kentsel sit alanında kültür rotası önerisi planlanmaktadır. Kültür rotalarının, çok katmanlı tarihi kentlerinin farkındalığını arttırdığı bilinmektedir. Bu tez kapsamında kültür rotası oluşturulması bir araç olarak kullanılmış olup, Antakya'nın taşınmaz mimari mirasının görünür kılınması ve korunmasına katkı sağlaması hedeflenmektedir. Antakya Kentsel Sit Alanı içerisinde kültür rotası oluşturulması; çok katmanlı kentin kültürel mirasının algılanmasını, farklı katmanlarda bir araya gelen ve kültürel farklılıkların karakteristik etkilerinin taşınmaz mimari miras üzerindeki etkilerini göstermeyi hedeflemektedir. Bu hedef doğrultusunda çok katmanlı ve kültürlü kent özelliği gösteren Antakya üzerinden kültürel rota planlaması yapılması amaçlanmıştır. Bu kapsamda çalışmanın odağını Antakya Kentsel Sit Alanı içerisinde kalan mimari miras öğeleri oluşturmaktadır.

1.2. ÇALIŞMANIN KAPSAMI

Çalışma, Antakya'nın kent olarak kurulumundan günümüze kadar uzanan sürecini konu almaktadır. Bölge olarak Antakya Kentsel Sit Alanı sınırlarını kapsamaktadır. Bölge seçiminde, çok katmanlılık özelliği gösteren ve kültürel çeşitliliğin yoğunlaştığı Antakya Kentsel Sit Alanı içerisinde kalan tarihi kent merkezi önemli rol oynamıştır. Antakya'nın tarihi ve kültürel önemine odaklanan çalışmada; kentin konumu, mimarisi, fiziksel yapısı, günümüz koşulları üzerine açıklamalar yapılmıştır. Antakya Kentsel Sit Alanı içerisinde yer alan mimari mirasının üzerinde durulmuştur. Antakya Kentsel Sit Alanı sınırları içerisinde kalan bölgede kültür rotası

oluşturulup, mimari miras öğelerinin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması üzerine bir çalışma yapılmıştır.

Tezin birinci bölümünü dört alt başlıktan oluşan giriş bölümü oluşturmaktadır. Birinci bölüm olarak yer alan Giriş bölümünde, yukarıda özetlenmiş olan tezin amacı, kapsamı, yöntemi ve literatür çalışmasına yer verilmiştir. İkinci bölüm ise üç alt başlıktan oluşan ve çalışma alanı ile ilgili literatür çalışmasının yer aldığı bölümden oluşmaktadır. Bu bölümde Antakya'nın coğrafi özellikleri, tarihsel süreçteki gelişimi ve kentsel sit alanı ile ilgili bilgiler verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde kavramsal çerçeve aktarılmış olup, kültürel miras ve rota kavramı hakkında bilgiler verilmiştir. Dördüncü bölümde alan çalışmasına yer verilmiştir. Beşinci bölüm, Antakya Kentsel Sit Alanında yer alan mimari mirası koruma kapsamında tespit edilen kültür varlıklarının korunmasına ve farkındalığının arttırılmasına yönelik kültürel rota planlamasının yapıldığı bölümdür. Altınca bölümde ise, verilen bütün başlıkların bir araya getirildiği, kültür rotalarının değerlendirildiği ve tartışmanın kurulduğu sonuç bölümü yer almaktadır. Ardından bibliyografya ve ekler gelmektedir.

1.3. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Araştırma sürecine, tez kapsamında yer alan bölge ile ilgili literatür taraması ile başlanmıştır. Bu süreçte Antakya, Hatay ilinin merkez ilçesi olduğu için kaynaklar Hatay ili kapsamında aktarılmıştır. Çalışmaya ilk olarak, Hatay ve Antakya ile ilgili Türkçe ve İngilizce akademik çalışmaların incelenmesiyle başlanmıştır. Ardından Hatay Valiliği ve Büyükşehir Belediye arşivleri araştırılmıştır. Son aşama ise kişisel arşivlerde yer alan yazılı ve görsel dokümanların araştırılması olmuştur.

Çalışmanın kavramsal kısmında ise, mimari miras, kültürel miras, koruma, tarihi çevrede koruma, Tarihi Antakya Evleri, Geleneksel Antakya Evleri, kültür rotası ve kültür rotası planlama başlıkları anahtar kelimeler olarak belirlenmiştir. Antakya'da kültür rotası planlama süreci bu bahsi geçen anahtar kelimelerle ilgili yapılmış olan ulusal ve uluslararası çalışmalardan yararlanılarak yapılmıştır.

Elde edilen bütün verilerin toparlanmasından sonra Antakya Kentsel Sit Alanı içerisinde kalan kültür varlıkları alanda incelenmiştir. Alan araştırmasının ardından, ulusal ve uluslararası kuruluşların kültürel rota planlamasına ilişkin yayınlamış oldukları belge, tüzük, rehber ve kılavuzlar incelenmiştir. Yapılan araştırmanın ardından, tez kapsamında kültür rotası plan ve tasarımı için kriter ve değişkenler

belirlenmiştir. Bu çalışma kapsamında rota kurgusuna etken olan değişkenler; rota temaları, çok katmanlılık izleri, kültürel, tarihi, dini ve mimari miras noktaları, görülmesi gereken lokasyonlar, noktalar arası uzaklık ve ulaşım koşulları ele alınarak değerlendirilmiştir.

Bu tez kapsamında, Antakya Kentsel Sit Alanı içerisinde yer alan taşınmaz kültür varlıklarının görünürlüğünü ve farkındalığını arttırmak amacıyla üç farklı güzergâh planlamasına karar verilmiştir. Seçilen noktalar kentin tarihi, kültürü ve sosyal yaşamdaki yeri itibari ile önemli olan ve mimari miras değerlerinin farkındalığının artırılması amacıyla tespit edilen noktalardır.

Sonuç olarak, bu çalışma kapsamında Antakya Kentsel Sit Alanında yer alan mimari miras öğelerinin korunması ve farkındalığının artırılması amacıyla kültür rotası kavramı geliştirilmiş, örnek kültür rotası çalışması aktarılmıştır.

1.4. LİTERATÜR ÇALIŞMASI

Alan araştırması kapsamında Antakya ilçesi, Hatay ili ve çevresi ile ilgili yapılmış olan çalışmalar bulunmaktadır. Tez kapsamında belediye ve müze arşivinden, kitaplardan ve ilgili tezlerden yararlanılmıştır.

Demir (1996), “Çağlar İçinde Antakya” adlı kitabı 1974 yılında yayınlanmış olan “Antakya Eski Konut Yerleşkesi Üzerine Bir İnceleme” adlı doçentlik tezinin ana hatlarını belirlemesiyle oluşmuş bir kitaptır. Kitapta Antakya’nın tarihsel sürecine dair detaylı bilgilere, tarihi sokak dokusu ve konut ilişkilerine, tarihi konutların plan şemaları yönünden incelemelere yer verilmiştir.

Downey (1961), “ A History Of Antioch In Syria From Seleucus To The Arab Conquest” adlı kitap Antakya tarihi ile ilgili başvuru kitabı niteliği taşımaktadır. Kitapta Antakya ile ilgili kazılar hakkında bilgiler verilmiş, kentin tarihi haritalarına ve planlarına yer verilmiştir.

Jacquot (1931), “Antioche, Centre de Tourisme” adlı kitap Hatay’ın Fransız Mandası döneminde Suriye’de görevli olan bir asker tarafından kaleme alınmıştır. Kitapta bir turizm merkezi olarak ele alınan Antakya ile ilgili kent planlarına, doğal güzelliklerine, kente ulaşım ve kent içi ulaşım, konaklama yerlerine dair dönemine ait önemli bilgilere yer verilmiştir.

Arıman (2002), “Antakya Kenti Tarihi Doku İçinde Tipolojik Analiz Çalışmaları” adlı yüksek lisans tezinde tarihsel süreç içerisinde Antakya’nın mimari

dokusunun oluşumunda sokak ve avlu ilişkilerine değinilmiş, konut tipolojisindeki etkilerinden bahsedilmiştir. Çalışmada incelenen konutların tümü avlulu konutlar olup, avlunun konut planlarını nasıl etkilediği üzerine çalışma yoğunlaşmıştır.

Asarcıklı (1989), “Antakya Kent Formunu Oluşturan Ögelerin Araştırılıp Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezinde Antakya’nın tarihi kent özelliklerine yer verilmiş, yapılarla ilgili bilgiler aktarılmıştır.

Bolat (2016), “Antakya Tarihi Yerleşimi Çok Katmanlı Yapısının Algılanmasına Yönelik Tespit Ve Öneriler” adlı yüksek lisans tezinde Antakya kentinin farklı uygarlık dönemlerine ait yer altı ve yer üstü izlerinin saptanması üzerine yoğunlaşmıştır. Modern yerleşim hareketleri, sosyal, yönetsel ve ekonomik nedenlerle yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmakta olan kentin özgünlüğünün en önemli unsurlarından biri olan çok katmanlılık öğelerinin korunması ve güncel bağlamla bir arada değerlendirilmesine vurgu yapılmıştır. Tez kapsamında Antakya’nın sahip olduğu 7 farklı katman ele alınıp, izleri incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Diker (2004), “Kent Kimliğinin Oluşmasında İbadet Yapılarının Yeri ve Önemi: Antakya Örneği” adlı yüksek lisans tezinde üç İbrahim’i dinin bir arada yaşadığı Antakya’nın kent kimliğini oluşturan nitelikleri ele alınmış, din, hoşgörü, yaşam ve mekân özellikleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Ömeroğlu (2006), “Antakya Kentinin Özgünlüğü Ve Günümüz Koruma Sorunlarının Antakya Kentsel Sit Alanında İrdelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde Antakya tarihi kentinin sit alanının koruma problemlerine yer verilmiştir.

Rifaioğlu (2003), “Antakya Eski Kent Dokusunda Gazipaşa Sokağının Mekânsal Analizi “ adlı yüksek lisans tezinde Antakya kent dokusunun tarihsel gelişimi, fiziki durumu, tarihi kent dokusunun günümüz Antakya’sındaki yeri ve öneminden bahsedilmiştir.

Rifaioğlu (2012), “Mülkiyet Haklarının Kentsel Korumada Tanımlanması Üzerine Bir Araştırma: 1929 Tapu Kayıtları ve Kadastral Planlar Işığında Antakya” adlı doktora tezinde mülkiyet hakları ile fiziksel kentsel bağlamın ilişkisi araştırılmış, kentsel bağlamı oluşturan değerlerin saptanmasına yönelik bir çerçeve oluşturulmuştur. Çalışmada Osmanlı Devletinin yıkılışında 23 Temmuz 1939 tarihine kadar Fransız hakimiyetinde kalan Antakya’nın tarihi kentsel planlamasına ve Fransız kadastral planlarına değinilmiştir.

Sahillioğlu (1999), “ Tarihi evrenin Korunması Yönünden Antakya Kenti” adlı yüksek lisans tezinde Antakya tarihi kent merkezi ele alınmış, kentin tarihi dokusu hakkında bilgiler verilmiştir.

şancı (2006), “Hatay İlinde Türk Mimarisi” adlı doktora tezinde Hatay ilinde yer alan kültürel mirasa ait bir envanter çalışması yapmıştır. Envanter alışması ile Antakya’nın jeolojik yapısı, iklimi, kültür çevresi ile kültürel birikimi, inançları, ekonomik durumu gözönüne alınarak değerlendirme yapılmıştır.

Yoldaş (2014), “Sürdürülebilirlik Bağlamında Sosyo-Kültürel Etkenler Açısından Antakya Konutlarının Mekânsal Analizi” adlı yüksek lisans tezi kapsamında konut, kültür ve sürdürülebilirlik üzerine yoğunlaşılmış, Geleneksel Antakya Konutları mekân organizasyonları, strüktürleri, cephe ve fiziki çevreleri konusu irdelenmiştir. Ayrıca iklim verilerine göre geleneksel konut dokularının mekân organizasyonlarına ve konutlarda alınannlemlere, iklimin mimariye etkilerine değinilmiştir.

Aslanoğlu (2000), “Fransız İşgal Ve Manda Döneminde İşkenderun Sancağı: Kentsel ve Mimari Değişimleriyle İşkenderuni, Antakya ve Kırıkhan Kazaları” yazısında Antakya’nın Fransız döneminde yapılan yapılara ve mimarizelliklerine yer verilmiştir.

Sargın & Din (2017), “Kültür Mirasının Korunmasına Yönelik Mekânsal Bir Değerlendirme: Eski (Geleneksel) Antakya Evlerinin Fonksiyonel Değerimi” adlı makalesinde 200 yıllık bir geçmişe sahip olan Geleneksel Antakya Konutlarını ele almışlardır. 2010 yılından sonra restorasyon projelerine başlanan ve yeniden işlevlendirme sorunlarına yer verilmiştir. Çalışmada yeniden işlevlendirmenin sağlıklı bir şekilde yapılması, geleneksel evlerin korunup yeni nesillere aktarılması, kültürel mirası korumanınn öneminden bahsedilmiştir.

Kavramsal çerçevenin oluşturulması kapsamında ise kültürel miras, kültürel rota, kültürel rota planlaması ve tasarımı ile ilgili ulusal ve uluslararası çalışmalar incelenmiştir.

ÇEKÜL (2014), “Çukurova Mekânsal Planlama Rehberi - Kltrncelikli Bölgesel Yol Haritaları” adlı çalışma ÇEKÜL Vakfı ve Tarihi Kentler Birliği tarafından hazırlanmıştır. Çalışmada kültür rotası kavramı, kültür rotasınlemlerine yer verilmiş olup, Çukurova bölgesinde kültürel mirasın korunması amacıyla kültürel rota planlaması yapılmaktadır.

ÇEKÜL (2015), “Kültür Rotaları Planlama Rehberi” adlı çalışma ÇEKÜL Vakfı ve Tarihi Kentler Birliği tarafından hazırlanmış olup, kültür rotası kavramı, kültürel rota planlanması ve ülkemizdeki rota yaklaşımlarına dair bilgiler vermektedir.

ICOMOS (1987), “Tarihi Kentlerin Ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü” adlı çalışmada Venedik Tüzüğünü tamamlamak amacıyla tarihi kentlerin ve alanların korunması ile ilgili ilke, amaç ve yöntemleri hakkında bilgi vermektedir.

ICOMOS (1999), “Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü” adlı çalışmada kültürel mirasımızın ve sivil mimarının bir örnek olma tehdidine karşın geleneksel mimari mirasımızın önemine, korunmasına ve bakımına ilişkin bilgi verilmektedir.

ICOMOS (2008), “Kültürel Rotalar Tüzüğü” adlı çalışmada kültürel miras ve rota kavramı ilişkisi, kültürel rota tanımı, planlanması ve korunmasına dair bilgiler verilmektedir.

Aydın (2017), “Tarihi Yarımada Hanlar Bölgesi’nde Kültürel Rota Tanımlanması” adlı yüksek lisans tezinde Hanlar Bölgesinde yer alan kültür varlıklarının korunmasına katkı sağlamak amacıyla analizler yapılmış, ana ve alternatif rota çalışmalarına yer verilmiştir.

Durusoy (2013), “From An Ancient Road To A Cultural Route: Conservation And Management Of The Road Between Milas And Labraunda” adlı yüksek lisans tezinde Milas ve Labraunda arasında yer alan güzergâhta kültür rotası oluşturulması örneği üzerinden kültür rotası planlama sürecine dair bilgiler verilmektedir.

Karataş (2011), “The Role Of Cultural Route Planning In Cultural Heritage Conservation The Case Of Central Lycia” adlı yüksek lisans tezinde kültürel miras ve rota kavramları üzerinde durulmuş, Kaş-Kekova (Likya) bölgesi üzerinde kültürel rota çalışması yapılmıştır.

Kuruç (2018), “Kültürel Mirasın Korunmasında Araç Olarak Kültürel Rota Oluşturma Rehberi” adlı yüksek lisans tezinde kültürel rota kavramının gelişim sürecine değinilmiş, rota oluşturmanın kültürel mirasın korunmasına olan katkılarına yer verilmiştir.

Tuğalan (2020), “Harran ve Çevresinde Kültürel Mirasın Korunması Amacıyla Kültürel Rota Oluşturmanın Gerekliği ve Önerisi” adlı yüksek lisans tezinde Harran ve çevresindeki bölgede somut ve somut olmayan kültürel miras verileri değerlendirip rota kurguları oluşturulmuştur.

Yaman (2019), “ Doğal Ve Kültürel Mirasın Korunmasında Bir Araç Olarak Kültürel Rotaların İzmır İli Selçuklu İlçesi rneğinde İrdelenmesi” adlı yüksek lisans tezinde kültürel ve doğal miras varlıkları incelenmiş, kültürel rota – peyzaj ilişkisi üzerine çalışılmıştır.

Yılmaz (2021), “Antakya Gayrimüslim Dini Yapıların Korunması: Kültürel Rota alışması” adlı yüksek lisans tezi kapsamında Antakya ve Samandağ ilçelerinde yer alan, görünür ve görünür olmayan gayrimüslim dini yapılar üzerinde yoğunlaşılmış ve dini miras rotası çalışması yapılmıştır.

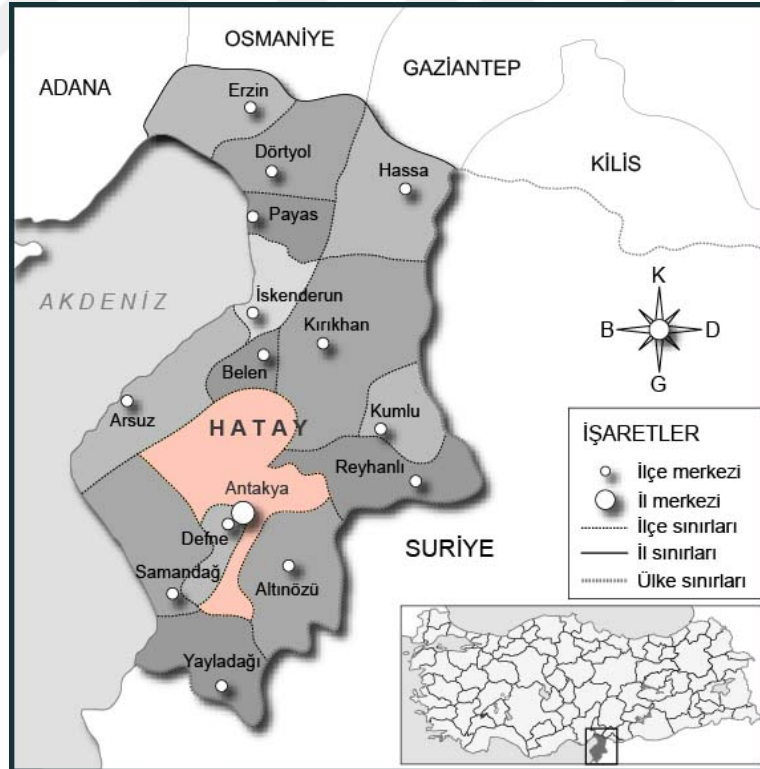

BÖLÜM II

ANTAKYA KENTİ

2.1. ANTAKYA KENTİNİN COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ

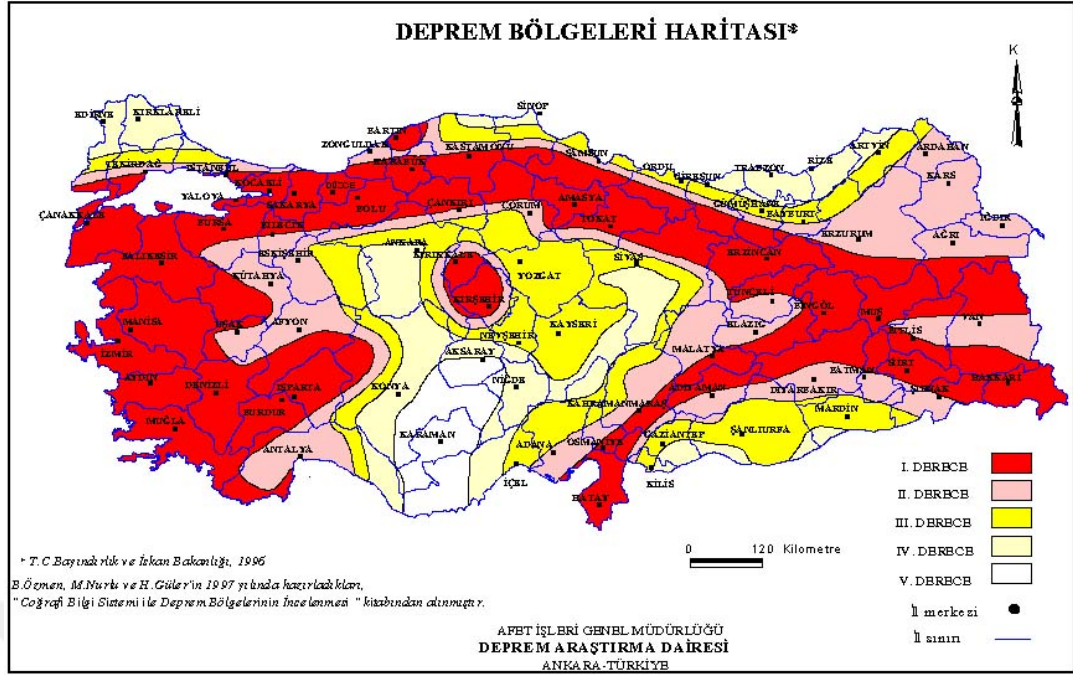
Hatay, Türkiye'nin Akdeniz bölgesinin doğusunda yer alan bir sınırlı ilidir. Anadolu'nun en güney ucunda yer almaktadır. Yüzölçümü 5.403 kilometrekare, denizden yüksekliği yaklaşık 80 metre olan Hatay; 35° 52' ve 37° 04' kuzey enlemleri ile 35° 40' ve 36° 35' doğu boylamları arasında yer almaktadır. Hatay ili, doğudan ve güneyden Suriye, kuzeydoğudan Gaziantep, kuzey ve kuzeybatıdan Osmaniye ve Adana, batıdan ise İskenderun Körfezi ile çevrilidir. Hatay'ın Erzin, Dört Yol, Payas, İskenderun, Arsuz, Samandağ, Yayladağı, Altınözü, Reyhanlı, Kumlu Kırıkhan, Hassa, Defne ve merkez ilçesi Antakya olmak üzere on beş ilçesi bulunmaktadır.

Şekil 2.1: Hatay İl Sınırı ve İlçeler Haritası (URL-1)

Kıyıya mesafesi 22 kilometre olan Antakya'nın, denizden yüksekliği yaklaşık 80 metredir. Kent kuzeyinde Amanos (Nur) Dağları ile güneyinde Kel Dağı (Cebel-i Akra) arasında kalan Aşağı Asi Vadisi'nin başlangıcında, 440 metre rakımlı Habib-i Neccar Dağı'nın eteklerine kurulmuştur (Demir 1996: 13). Akdeniz ikliminin hâkim olduğu Antakya Kentinde, yazları sıcak ve kurak, kışları ise yağışlı ve ılık geçmektedir. Yılın ilk yağmur yağışları eylül ayı sonunda ve ekim ayında başlamaktadır. Kentte kışları ve mart aylı çok yağışlı geçmektedir (Attaroğlu 1984: 2). Kentin yıllık yağış ortalaması 1161.5 milimetredir. Yaz aylarında en yüksek sıcaklık değeri 44.6°C, kış aylarında en düşük sıcaklık değeri -11.8 °C'dir (Meteoroloji Genel Müdürlüğü 2021).

Doğu Anadolu ve Ölü Deniz Fay hatları üzerinde bulunan Antakya, I. Derece Deprem Bölgesidir (Maden Tetkik ve Arama Kurumu) (Şekil2.3). Antakya kent merkezi ve çevresi, tarihi boyunca birçok şiddetli ve yıkıcı depremler yaşayan kente bu özelliğinden dolayı "batık şehir" isimlendirilmesi de yapılmıştır (Özşahin 2010: 1-16). Antakya kentinin kuruluşundan günümüze kadar yaşadığı en büyük deprem 245 yılında 7.5 büyüklüğünde, en yıkıcı deprem ise 526 yılında 7 büyüklüğünde olduğu tarihsel kaynaklarda yer almaktadır (Uzun 2020: 236). Antakya kentinde, yakın tarihte meydana gelen ve dikkati çeken deprem ise 1997 yılında yaşanan ve büyüklüğü 5.5 şiddetinde olan depremdir. Bu tarihten önce, 1872 yılında Osmanlı Döneminde yıkıcı depremin yaşandığı kentte, 1997 depremi yerel halkta korku ve paniğe neden olmuştur (Özşahin 2010: 1-16).

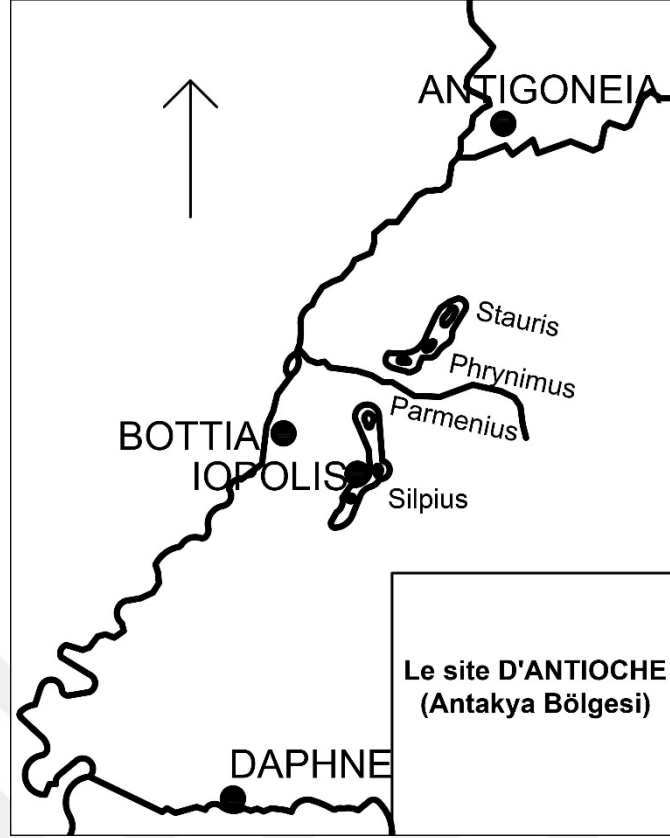
Şekil 2.2: Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası (URL-2)

2.2. TARİHSEL SÜREÇTE ANTAKYA

2.2.1. Antakya'nın Tarihi

Antakya kent tarihi, insanlık tarihimizle yakın bir geçmişe sahiptir. Yapılan araştırma ve kazılar neticesinde Antakya'da M.Ö. 3000 döneminde kent devletleri olduğu verileri bulunmaktadır (Hatay Valiliği 2013). Antakya – Halep güzergâhı üzerinde bulunan Tell Tayinat ve Tell Açana (Alalah) bölgelerinde 1934 yılında başlanan ve halen devam eden kazı çalışmalarında çıkarılmış olan avlulu, dikdörtgen planlı ve çok odalı evlerin izlerine rastlanmaktadır. Ayrıca Tell Açana'daki kazılarda bulunan parçaların Kalkolitik Döneme ait izler taşıdığı da bilinmektedir (Demir 1996: 21).

Antakya'nın kuruluşundan önce çevresinde kent olarak var olan Grek yerleşmeleri hakkında, Malalas ve Libanius'un öyküleri içerisinde üç isim geçer. Birincisi Silpius'da (Habib-i Neccar Dağı) Iopolis, diğeri Antakya'nın yakınındaki Daphne (Harbiye) civarında Heraklia ve Silpius'un tepesinde Kasiotis'dir (Demir 1996: 22).

Şekil 2.3: Seleucus Döneminden önce Antakya Kentinin Haritası (Jacquot 1931: 213) Tez kapsamında yazar tarafından tekrar çizilmiştir.

Antakya, en önemli zamanlarını M.Ö. 300 yılında Büyük İskender'in himayesi altındayken yaşamıştır. Kenti, Büyük İskender'in emri ile generallerinden biri olan I. Seleucus kurmuştur ve kente babası Antioch'un adını verdiği bilinmektedir. Kentin gelişimine Antakya'nın sahip olduğu limanın (Seleucia Pieria bölgesinde yer alan Çevlik Limanı) yanı sıra ipek yolu, kral yolu ve baharat yoluna olan yakınlığının da katkısı büyüktür. Antioch'un konumunun katkısı ile askeri, coğrafi ve ekonomik gelişmelerin sonucunda önemli bir metropol haline gelen kent Doğu Akdeniz'in başkenti ve İskenderiye'nin rakibi olmuştur.

M.Ö. 64 yılında Roma'nın önemli komutanlarından Pompei, Antioch'u işgal etmiş ve Roma egemenliği altına almıştır. İlk defa Pompei döneminde kentte para bastırılmış ve paraların üzerinde Antioch metropolis olarak aktarılmıştır (Downey 1961). Antik Dönemde Antakya, Roma ile ticaret bağlantısı olan dini, ticari ve kültürel bir merkez konumundaydı. Kent sakinleri Suriyeliler, Makedonlar, Atinalılar, Giritliler, Kıbrıslılar, Argiveler, Heraclidler ve Yahudi emekli askerlerden oluşmaktaydı (Downey 1961: 80-82). Etnik ve dini bakımdan karışık bir nüfusa ve her yöne giden yollara sahip olmasıyla Antakya, Hıristiyanlığın yayılmasında önemli bir

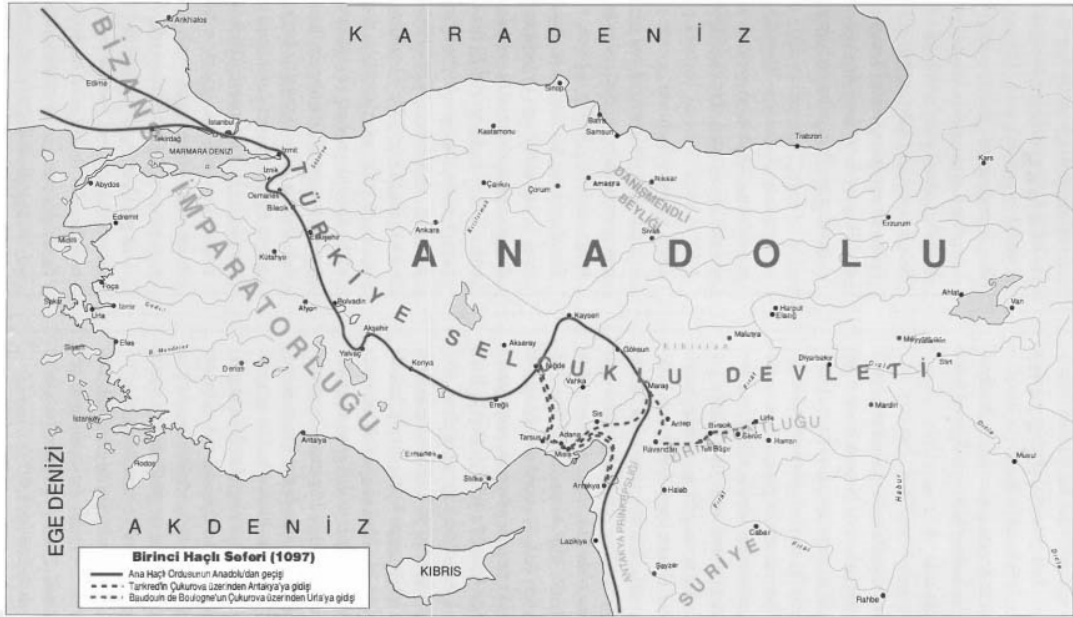
merkez haline geldi. Hz. İsa'nın ölümünden sonra, Aziz Pavlos, Barnabas ve Antakya Kilisesi'nin kurucusu Aziz Petrus Antakya'ya geldiler. Pavlos ve Barnabas'ın etrafında örgütlenen topluluğa Hıristiyan adı ilk Antakya'da verilmiştir. Havarilerin, Hıristiyanlığı yayma çalışmalarında Roma, İskenderiye ve en önemlisi Antakya dini merkez halini almıştır (Demir 1996: 33).

Roma İmparatorluğu M.S. 395 yılında Doğu (Bizans) ve Batı Roma olarak ikiye ayrılmıştır. Antakya, Doğu Roma (Bizans) sınırları içinde kalmıştır. Bizans döneminde Antakya'daki genel işleyiş Roma dönemindeki gibi devam etmiştir. Ancak bu dönemde yaşanan doğal afetler sonucu şehir zarar görmüştür. 458-526 yılları arasında meydana gelen depremler ve ardından gelen yangınlar şehirde ciddi yıkım ve hasarlara sebebiyet vermiştir (Demir 1996: 50-51).

Antakya kenti, 638 yılına gelindiğinde Arap Hâkimiyeti altına girmiştir. Doğu Roma İmparatorluğu açısından sınır, askeri üs, kültür ve ticaret merkezi olan görülen kent, ilk kez İslam orduları tarafından hâkimiyet altına alınmıştır. Ancak bu hâkimiyet Doğu Roma İmparatoru Nikephorus Phokas tarafından sonlandırılmıştır. Kent 968 yılında tekrardan Bizans hâkimiyetine girmiştir (Demir 1996).

1071 Malazgirt Zaferinden sonra, Sultan Melikşah tarafından Anadolu'nun Türkleşmesi çalışmaları başlatılmıştır. Bu süreçte 1085 yılında Antakya, Süleyman Bey tarafından Selçuklu topraklarına katılmıştır. Anadolu ile Suriye'yi birbirine bağlayan, ticaret için önemli bir köprü görevi gören Antakya da Selçuklu hâkimiyetine girmiştir (Demir 1996: 61).

Selçukluların, 1071 Malazgirt Zaferi ile başlayan süreçte Anadolu'nun Türkleşmesinden rahatsız olan Papa, Anadolu'yu Türklerden temizlemek ve Bizans'a geri vermek amacıyla haçlı seferlerini başlatmıştır (Demir 1996: 63). Papa'nın amacı, kutsal toprakları tekrardan Hıristiyan dünyasına katmak, Hıristiyan hacıların ve gezginlerin Kudüs'e gidişlerindeki Selçuklu engelini ortadan kaldırmaktı. Bu amaç doğrultusunda 1098 yılında, kent tekrardan Hıristiyan hâkimiyetine girmiştir (Demir 1996: 64)(Şekil 2.4).

Şekil 2.4: I.Haçlı Seferi Haritası (Demirkent 1997: 28)

1268 yılında Mısır'dan yola çıkan Memlük Sultanı Melik Zahir Baybars, Yafa'yı topraklarına kattıktan sonra Tripoli önlerine gelmiştir. Ardından saldırıya geçen Memlük Ordusu karşısında direnemeyen Antakya kentinde 170 yıl devam eden Antakya Prensligi dönemi ve Hıristiyan hâkimiyeti son bulmuştur. Antakya el değiştirerek İslam hâkimiyetine girmiştir (Demir 1996: 79). Memlük Ordusu kuşatma esnasında Antakya kentine, Hıristiyan dünyasındaki imajının yıkılmak istenmesinden ötürü büyük tahribat vermiştir. Bunun nedeni ise; Antakya'nın batı dünyasının doğudaki önemli bir siyasi, iktisadi ve ticaret merkezi ve Hıristiyanlığın yayıldığı yer olmasıdır (Ömeroğlu 2006: 43). Antakya'nın el değiştirmesi ile Hıristiyan dünyası büyük bir darbe almıştır. Bu durum Kuzey Suriye'deki Hıristiyanlığın çöküşünde önemli bir faktör haline gelmiştir. Bu süreç sonucunda bir zamanlar Doğunun Kraliçesi olarak anılan kent bir daha eski parlak günlerine dönememiştir (Demir 1996: 80).

Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim, 1516 yılında Mısır Seferi sırasında Güney Doğu Anadolu'da içlerinde Antakya kentinin de olduğu ve o döneme kadar Memlük hâkimiyetinde olan kentleri tek tek Osmanlı topraklarına katmıştır. Yavuz Sultan Selim'in Mercidabık zaferi ile Antakya Osmanlı hâkimiyetine girmiştir (Demir 1996). I. Dünya Savaşı sonuna kadar Osmanlı hâkimiyetinde yaklaşık 400 yıl kalan Antakya, Haleb Vilayeti Merkez Sancağına bağlı "kaza merkezi" olarak yönetilmiştir (Kara 2020: 2). Demir'e göre; Antakya'nın İstanbul'a uzak bir mesafede olması, Mısır seferinden sonra bölgedeki askeri önemini kaybetmiş olması, Ortadoğu'daki büyük

geçiş yollarının dışında kalması ve süreç içerisinde değişen koşullar sebebi ile Osmanlı Devleti için önemsiz ve ihmal edilmiş küçük bir kasaba olarak kendi halinde bırakılmıştır (Demir 1996: 85).

Osmanlı Devletinin, I. Dünya Savaşını kaybetmesinin ardından tüm cephelerinde olduğu gibi Filistin Suriye cephesinden de ayrılmıştır. VII. Yıldırım Ordusunun görev yerinden ayrılmasından sonra yerini İngiliz ordusu almıştır. 30 Ekim 1918’de İngiliz ordusunun başlatmış olduğu işgale 7 Aralık 1918 tarihinde Fransız Ordusu da dâhil olmuştur. Fransız işgalinin ve bunu takip eden süreçte manda yönetimine giren kentte, Türk ve azınlık halkları arasında ayrımlar yapılmış, özellikle Türk halkının yaşadığı bölge olan Amik ovasına yatırımlar yapılmamıştır. Yerli halk ve manda yönetimi arasında huzursuzluklar çıkmaya başlamıştır. Bu huzursuzlukların sonucunda görüşmelere başlanmış, 2 Eylül 1938’de Hatay Devleti çalışmaları tamamlanmış ve Hatay Millet Meclisi açılıp, ilk toplantısını gerçekleştirmiştir (Asarcıklı 1989).

Osmanlı Devleti döneminde eski zamanlarındaki ilgi ve alakayı göremeyen kente (Kara 2020), 1936 yılında Mustafa Kemal Atatürk Türkiye Büyük Millet Meclisinde “Hatay” adını vermiştir. Milletler Cemiyetine, 1937 yılında bağımsızlık talebinde bulunulmuş ve kabul edilmiştir. 1938 yılında Hatay’da yapılan seçimlerde 40 milletvekili seçilmiş ve Hatay Meclisi kurulmuştur. Mecliste alınan karar ile Türkiye Cumhuriyeti yasaları Hatay Devleti yasaları olarak kabul edilmiştir (Ömeroğlu 2006: 56).

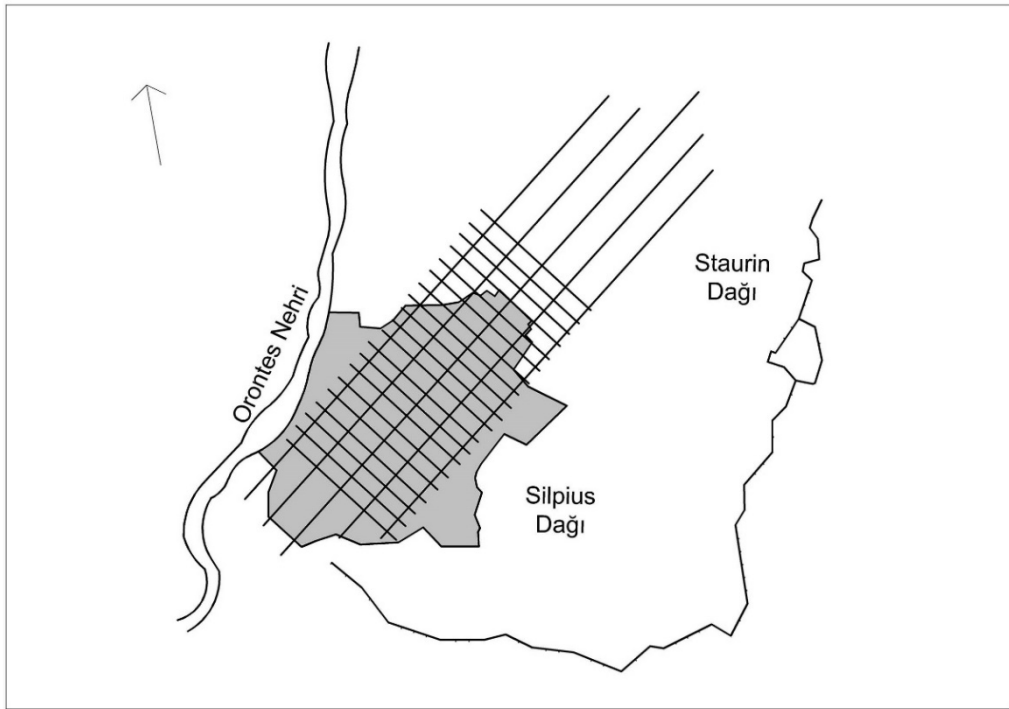
1939 yılında Fransızlar ve Türkiye Cumhuriyeti arasında Hatay konusunda uzlaşma sağlanmıştır. 23 Temmuz 1939’da Hatay Meclisi varlığını sona erdirmiş ve Anavatana katılmıştır. Bu tarihten itibaren Hatay il olarak kabul edilmiştir. Hatay ili, Türkiye Cumhuriyetine bağlı ve merkez ilçesi Antakya’dır (Ömeroğlu 2006).

Şekil 2.5 : Antakya Kent Merkezi,2022 (Altmözler Harita arşivinden alınmıştır.)

2.2.2. Antakya'nın Tarihsel Süreçte Mekânsal Gelişimi

Antakya, tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış bir kenttir. Jeopolitik konumu ve stratejik öneminden dolayı yıllar boyunca kavimlerin ilgi noktası olarak el değiştirmiş, istilalar ve depremler sonucu yıkımlar yaşamış bir yerleşim yeridir. İlçede ilk tarihi yaşam bulgularına Antakya ve yakın çevresinde yer alan mağara ve höyüklerde rastlanılmıştır. Üç Ağızlı Mağarası, Tell Esh Sheikh, Tell Kurdu, Tell Tayinat, Aççana, Cüdeyde, Tell Akrad, Çatal, Sabuniye ve Kinet Höyükleri gibi alanlarda Paleolitik, Neolitik, Kalkolitik Dönemlerde ve Tunç Çağında da avcılık ve toplayıcılıktan üretim ekonomisine geçişte bölgenin yerleşim yeri olarak kullanıldığını göstermektedir (Yüzer 2021: 11).

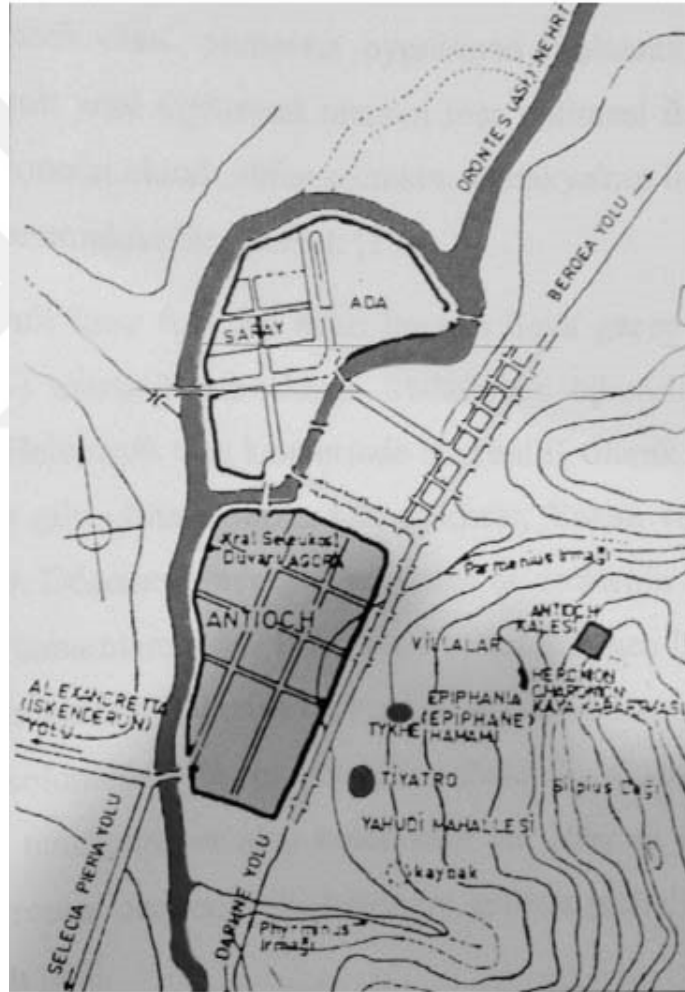

Şekil 2.6 : Antakya İlçesinin Izgara Planı (J. Sauvaget'ten aktaran Downey 1961) Tez kapsamında yazar tarafından tekrar çizilmiştir.

Seleucuslar Dönemi, günümüzde Antakya'nın temellerinin atıldığı ve kentin Antioch (bugünkü Antakya) adını aldığı dönemdir. M.Ö. 300 yılında I. Seleucus tarafından Antioch adıyla kurulan Antakya'nın, kuruluşunda uygulanan şehir planı; mimar ve şehir plancısı Hippodamos'a ait olan ve birçok Helenistik Çağ kentinde rastladığımız "Izgara Plan"dır (Şekil 2.7). Bu planlama, birbirine paralel ve dik, cadde ve sokakların meydana getirdiği yapı adalarından oluşmaktadır (Demir 1996: 25). Dünya'da zaman içerisinde şehirlerde uygulanmış olan birçok ızgara plan uygulaması

bulunmaktadır. Bu planın şehir planlamasında tercih edilme sebepleri arasında siyasi, askeri, tarımsal faaliyetler, ticaret ve doğal afetler etkili olmuştur (Saylan 2016: 35). Antakya’da, genel olarak kuzey-güney ve doğu-batı akslarında gelişen Hippodamos tarzı plan, kentin topografik özellikleri nedeni ile düzgün olmayan dikdörtgenler içinde gelişmiştir (Demir 1996: 26) (Şekil 2.7).

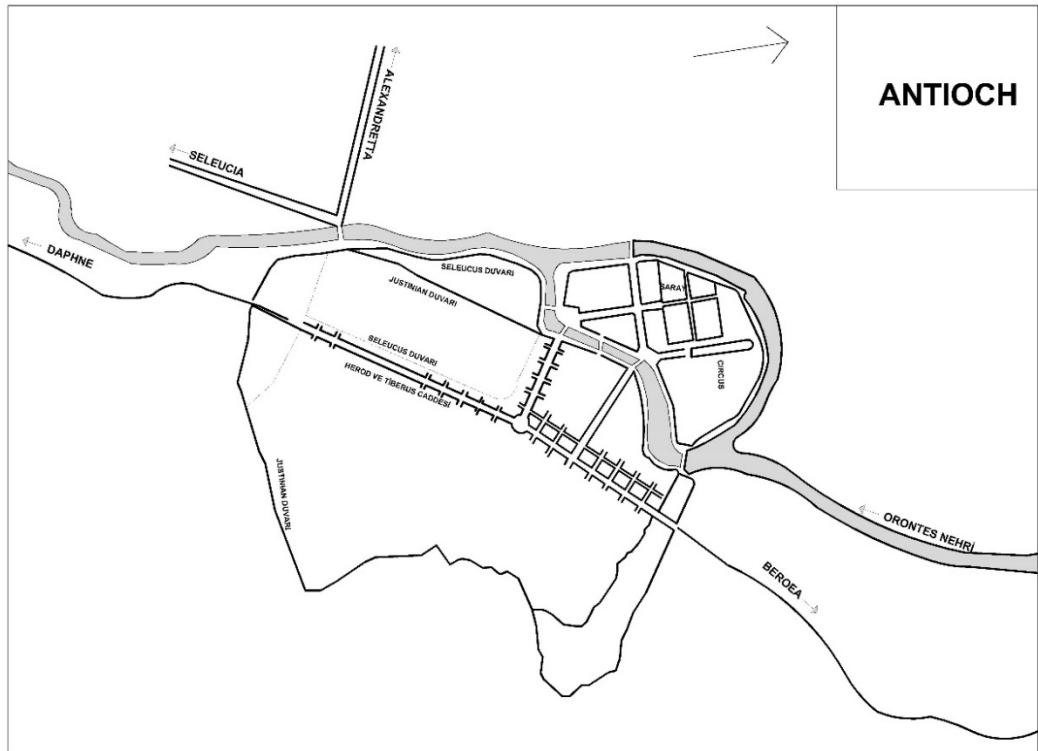
Seleucuslar döneminde Antakya’nın, tetrapolis (dörtkent) adı verilen dört büyük mahalleden oluştuğu ve bu mahallelerin surlarla çevrili olduğu bilinmektedir (Yılmaz 2022: 49) (Şekil 2.8). Mahallelerden üçünün Asi (Orontes) Nehri yatağında, dördüncüsünün ise surlar dışındaki cadde ile dağ arasında kalan bölgede Epiphania (Affan) adıyla kurulduğu bilinmektedir (Yüzer 2021: 33).

Şekil 2.7 : Seleucuslar Döneminde Antakya (Turgut’tan aktaran Diker 2014)

Roma Döneminde, Antakya kentinde yapılan inşa çalışmaları ile kent hızla büyümüş ve nüfusu artmıştır. Roma döneminde, özellikle M.S. I. ve II. yüzyıllar tüm Roma şehirlerinde yaşanan ekonomik refah, şehir mimarisini ve sosyal hayatı

etkilemiştir. Bu dönemde roma şehirlerinde kolonadlı caddeler inşa edilmeye başlamıştır. Kolonadlı caddeler, anıtsal mimarisi ve şehir boyunca uzanan portik cepheleri ile imparatorluk simgesi görevi görmüştür (Akbaş 2001: 6). Kentin önemli ticaret yollarının kesişim merkezi olması ile kentte saray, hamam, hipodrom, olimpiyat oyunları için alanlar ve dini yapılar da inşa edilmiştir. Dönemin en önemli çalışması kenti boydan boya geçen “kolonadlı cadde” (Herod/Kurtuluş Caddesi) inşasıdır. Kolonadlı cadde, 2956 metre uzunluğunda inşa edilmiştir. Kolonadlı caddenin inşası ile caddenin iki tarafında mahalleler gelişmiş ve nüfus artmıştır (Demir 1996: 32) (Şekil 2.9).

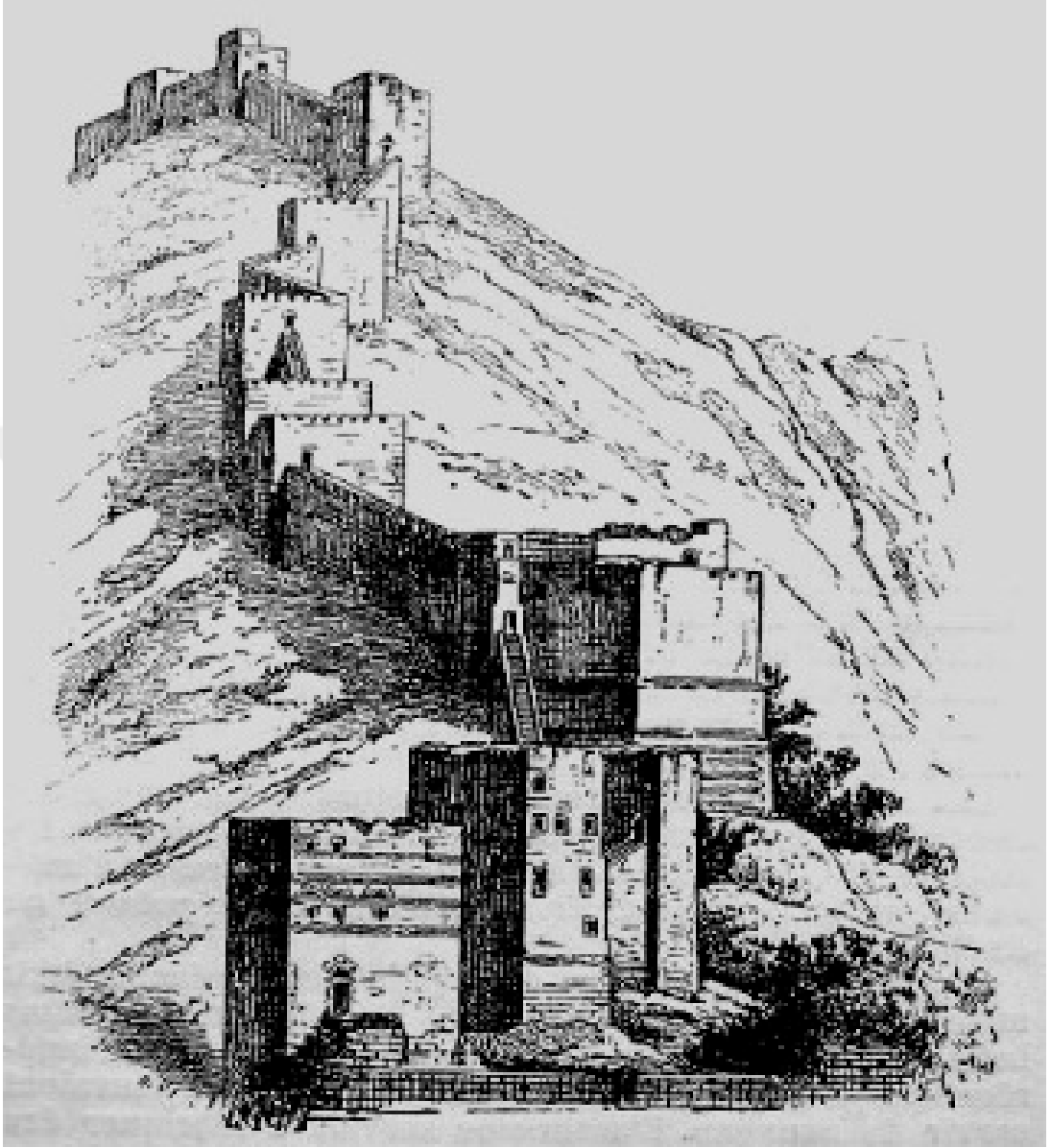

Şekil 2.8: Antakya İlçesinin Roma Dönemi Planı (Downey 1961). Tez kapsamında yazar tarafından tekrar çizilmiştir.

638-968 yılları arasında Arap Hâkimiyeti altına giren Antakya, önceki dönemlerinde sahip olduğu siyasi, dini ve ekonomik önemi kaybetmiştir. Bu sebeple kentin refah düzeyi azalmış, inşaat faaliyetleri yavaşlamıştır (Yüzer 2021: 48).

968 yılına kadar üç asırdan fazla süre Müslüman hâkimiyetinde kalan Antakya, tekrardan Bizans hâkimiyetine geçmiştir. Antakya kentinin tekrardan Hıristiyan hâkimiyetine girmesi batı için çok önemli bir noktadır. Çünkü Antakya, batı dünyasının doğudaki önemli bir siyasi, iktisadi ve ticaret merkezi durumunda ve Hıristiyanlığın ortaya çıktığı ve yayıldığı kenttir. Bu doğrultuda 968-1085 yılları

arasında Bizans, Antakya'nın eski günlerine döndürülmesi amacıyla çalışmalar yapmıştır. Bu dönemde kentin surları ve kapıları onarılmıştır (Ömeroğlu 2006: 42-43) (Şekil 2.10).

Şekil 2.9: Antakya Şehri Surları (Bahadır'dan aktaran Gündüz 2013: 46)

Şekil 2.10: Bab-ı Hadid (Demir Kapı) (Barlett 1936)

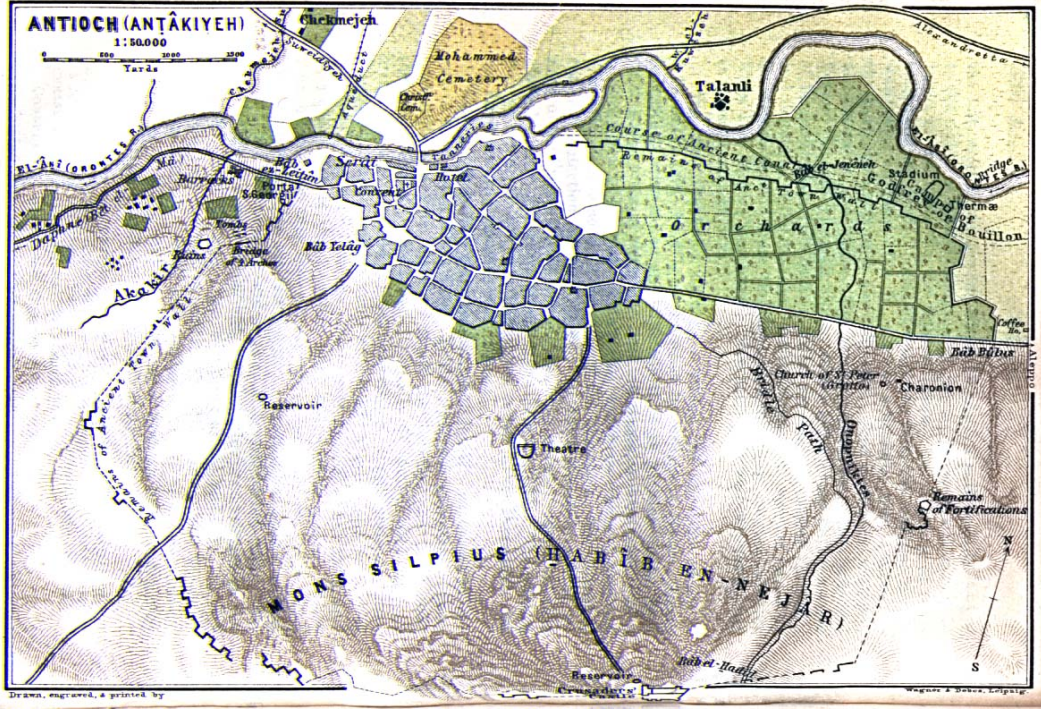
1085 yılında Süleyman Bey tarafından Selçuklu topraklarına katılan Antakya'da Selçuklular, kent içerisinde yer alan ve Bizans dönemine ait olan büyük kiliseyi camiye dönüştürmüşlerdir. Selçuklu döneminde, kentin çevresinde boş olan alanlara cami, medrese, külliye gibi İslam mimarisine ait yapılar inşa etmişlerdir (Yılmaz 2022: 69). 1091 yılında ise Antakya'da şiddetli bir deprem meydana gelmiş ve şehir surlarının büyük bir bölümü, kuleler ve evler yıkılmıştır (Demir 1996: 62).

Selçuklu döneminin 1098 yılında I. Haçlı Seferinin sonucunda son bulması ile Antakya 170 yıl boyunca haçlı hâkimiyeti altında kalmıştır. 1268 yılında Memlük hâkimiyetine giren Antakya'da surlar, kapılar ve önemli yapılar onarılmıştır. Bu dönemde önceden Roma mabedi olan Habib-i Neccar Camii, kiliseden camiye dönüştürülmüştür. Hem Müslümanlar hem de Hıristiyanlar için önemi yüksek olan Habib-i Neccar Camii, günümüz Anadolu sınırları içerisinde yer alan ilk cami olma özelliğini taşımaktadır (Ömeroğlu 2006: 43).

Şekil 2.11: Osmanlı Döneminde L.F.Cassas'ın Gravüründe Antakya'nın Görünümü
(Başgelen'den aktaran Gün 2006: 235)

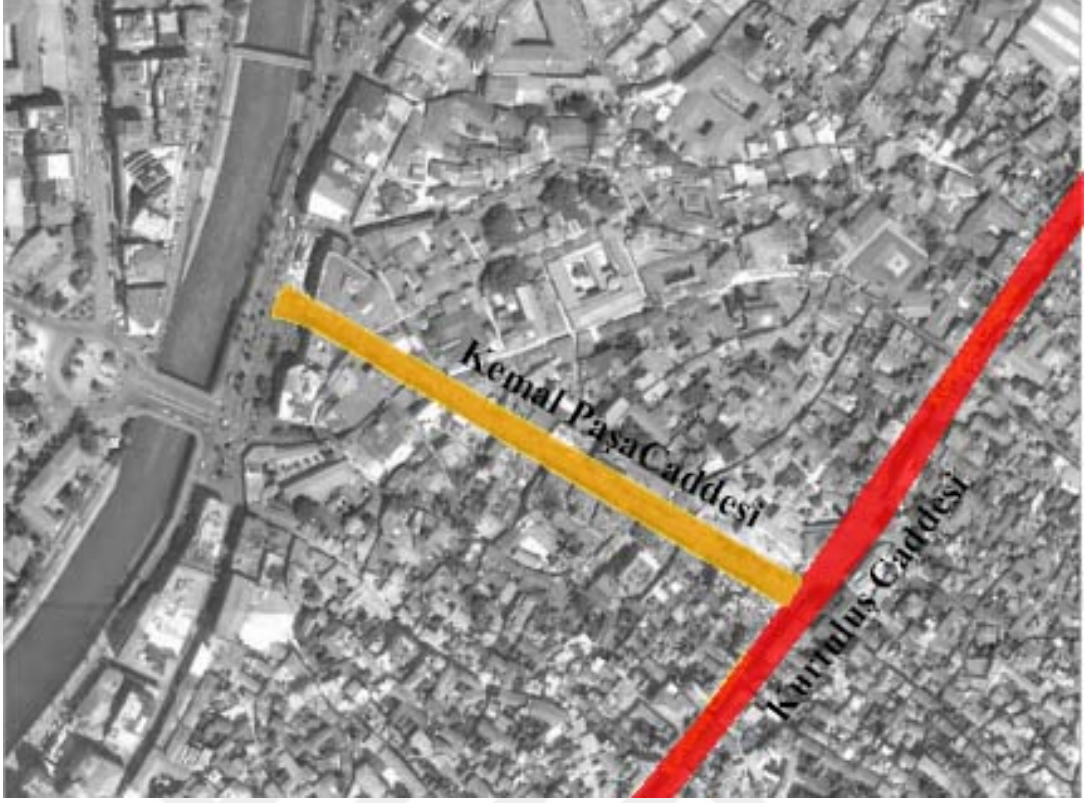
1516 yılında Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferi sonrasında Antakya'daki Memlük dönemi son bulmuş, Osmanlı dönemi başlamıştır. Osmanlı döneminde, kentin iki tane önemli aksı bulunmaktaydı. Bunlar, Roma döneminde yapılmış olan ve konutların sağ ve sol yanında yoğunlaştığı Kolonadlı (Herod, Kurtuluş) Caddesi ile Ulu Cami çevresinde başlayan ve kuzey doğu yönünde devam eden Uzun Çarşı sokağıdır. Roma döneminde önemli bir yere sahip olan kolonadlı caddenin sütunları bu dönemde yıkılmıştır (Yılmaz 2022: 75). Sokak ise, kentin iş merkezi aksını oluşturmaktadır. Seleucuslar ve Roma döneminden beri kullanılan ızgara plan, Antakya'da başlayan Osmanlı dönemi ile farklılaşmaya başlamıştır. Bu dönemde ızgara planlı yerleşim yerini dolambaçlı ve çıkmaz sokakların yer aldığı Antakya sokaklarına bırakmıştır. Kentin bu plan değişimi sonucu dar ve düzensiz sokaklar oluşmuştur. Sokakların bu görünüşü karmaşık bir ağ oluşturmaktadır (Kara 2020: 29).

Şekil 2.13 : Baedeker tarafından çizilmiş Antakya ve yakın çevresinin haritası 1906 (URL-3)

Osmanlı Devleti'nin I.Dünya Savaşında yenilmesinden ardından 1918 yılında Antakya'da Fransız Mandası dönemi başlamıştır. Fransız Mandası döneminde kentte yaşayan yerli halk ile azınlıklar arasında ayrımlar yapılmıştır. Türklerin yoğun olarak yaşadığı bölge olan Amik Ovası ve çevresine yatırımlar yapılmak yerine; azınlık halkın yoğun olarak yaşadığı şehirde yatırımlar yapılmıştır (Yılmaz 2022: 79).

Fransız Mandası döneminde kenti ikiye bölen Kemal Paşa Caddesi yapılmıştır (Şekil 2.15). Açılan büyük yeni caddenin iki yanına oteller, köşkler, yeni evler yapılmış, evlerin alt katları dükkân olarak kullanılmıştır (Demir 1996: 99). Kentteki şehircilik faaliyetlerinde dahi ayrım yapan manda yönetiminden rahatsız olan yerel halk ve azınlıklarla yönetim arasında huzursuzluklar başlamıştır. Bu huzursuzlukların sonucunda 1938 yılında Hatay Devleti kurulmuştur (Asarcıklı 1989: 56).

Şekil 2.14 : Kemal Paşa Caddesi

Fransız Mandası döneminde kentte tiyatro ve konserler için de kullanılan bir sinema yapısı, kamu yapıları, müze, park, postane, banka, gazinolar, lokantalar ve konutlar yapılmıştır. Ayrıca bu dönemde ulaşımı rahatça sağlamak amacıyla geniş bir caddeye ihtiyaç duyulmuştur. Bu ulaşım aksı olarak kentin tarihi aksını da oluşturan Rue Jadid (Kurtuluş Caddesi-Kolonadlı cadde aksı) ulaşımına açılmış ve genişletilmiştir (Ömeroğlu 2006: 54). Araç ve yaya ulaşımına açılan Rue Jadid, Antakya'nın zengin aileleri tarafından tercih edilen bir bölgeye dönüşmüştür.

Şekil 2.16: Fransız Mandası Dönemi Antakya Haritası (Altınözler Harita arşivinden alınmıştır.)

Şekil 2.17: Fransız Mandası Dönemi Antakya Haritası (Altınözler Harita arşivinden alınmıştır.)

Şekil 2.18: Fransız Mandası Dönemi Antakya Haritası (Altınözler Harita arşivinden alınmıştır.)

23 Temmuz 1939 tarihinde Türkiye'ye katılan Hatay, bu tarihten itibaren merkez ilçesi Antakya olan bir il olmuştur. Hatay'ın, anavatanına katılması ile beraber planlı yerleşim ve gelişim için planlama süreçleri başlamıştır. 1978 yılına kadar hazırlanan üç imar planından ilki, 1948 yılında Mimar Asım Kömürcüoğlu tarafından hazırlanmıştır. İkinci imar planı ise, 1957 yılında Mimar Gündüz Özdeş tarafından hazırlanmıştır. Hazırlanan ikinci imar planında, Antakya'nın Asi Nehri'nin batı kesiminde kalan, eski kent dokusunun kuzeydoğu-güneybatı yönünde imar edilmesine karar verilmiştir. Bu doğrultuda, kentin kuzeydoğusunda şehirlerarası otobüs terminali, hafif ve ağır sanayi bölgesi yer almaktadır. Kentin güneybatısında bulunan sağlık tesislerinin gelişimi sağlanmıştır. Bu, bölgede konut alanlarının artışına neden olmuştur (Ömeroğlu 2006: 69). Kentin üçüncü imar planı ise, ikinci imar planının kentin özgün dokusuna olan yabancılığından ötürü 1978 yılında Mimar Yavuz Taşçı tarafından hazırlanmıştır. Bu imar planına göre; ikinci imar planında Asi Nehrinin doğusunda ticari bölge önerilirken, bir önceki plandan farklı olarak batısında 1450 hektar alan kentsel amaçla planlanmış ve pasif yeşil alanlarla çevrelenmiştir. Üçüncü imar planında, şehrin doğu yakasında koruma anlayışına uygun olarak yapılaşma şartları yeniden düzenlenmiş, yol genişlikleri belirlenmiş, koruma amaçlı imar planı çalışmalarının zemini hazırlanarak yolu açılmıştır (Ömeroğlu 2006: 70).

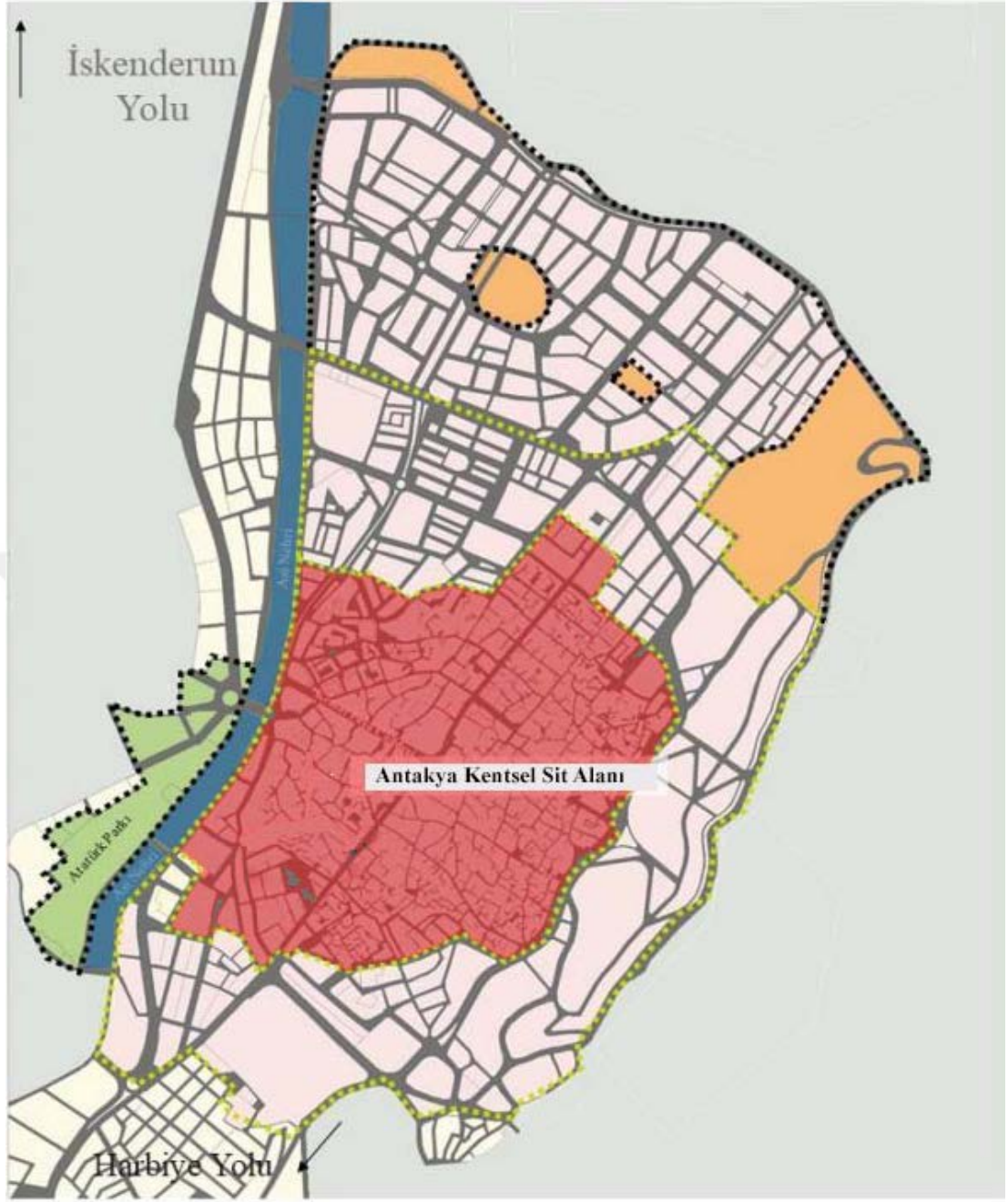
2.3. ANTAKYA'DAKİ KENTSEL SİT ALANLARI

Antakya'nın tarihi dokusunun korunmasına ilişkin ilk adımlar; Mimar Yavuz Taşçı'nın tarafından imar planı hazırlanırken 1975 yılında Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun (GEEAYK) 8521 sayılı kararı ile atılmıştır. Bu doğrultuda;

“Dünyaca ünlü bir şehir olarak taşıdığı bütün değerlerin mümkün olduğu kadar tümüyle ve olduğu gibi korunması ve gelecek nesillere aktarılması gerektiğine ve bu nedenle imar planı çalışmasının 1710 sayılı Eski Eserler Kanunu'nun öngördüğü, eski eserlerin, kentsel, arkeolojik ve doğal sit alanların tespit edilmesi ve bunların korunması için gerekli tedbirlerin alınması ve plan kararlarının bu amaca uygun bir şekilde verilmesi”

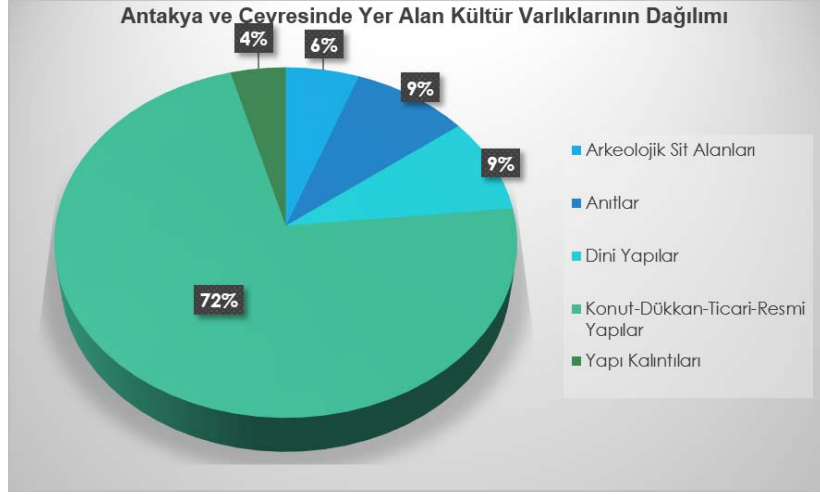
kararı ile Antakya'da taşınmaz mimari mirasın korunmasına ilişkin ilk ciddi adımlar atılmıştır. Bu adımlar neticesinde Antakya Sit Alanı, Asi Nehri doğusunda kalan ve tarihi olayların ve kültürlerin oluştuğu alan bütünüdür. Antakya sit alanı GEEAYK 12.7.1975 gün ve 8521 sayılı kararı ve eki Antakya tarihi sit alanı olarak belirlenen alan olup, sınırları Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulunun (TKTVYK) 15.11.1985 gün ve 1558 sayılı kararı ile sınırları belirlenen alandır. Sit alanı kendi içinde yerleşme dokusu, kültürel, arkeolojik ve doğal değerlerine göre bölümlere ayrılmaktadır (Hatay-Antakya Sit Alanı Koruma İmar Planı Uygulama Yönetmeliği) (Şekil 2.21, Şekil 2.22).

- Doğal Sit Alanı; Harbiye (Daphne) – Reyhanlı arasında kalan antik yol güzergâhı ile Antakya kentsel sahasının kuzey ve doğusunda kalan kale ve sur duvarlarının doğusundan geçer. Su kaynakları, doğal ve tarihi olaylarla ilgili değerleri olan alanlardır.
- Kentsel Sit Alanı; Batı aksında Vilayet, Hürriyet, İstiklal Caddesi ile kuzeyde eski otobüs terminali, güneyi 1. Cadde Fabrika Caddesi ile Ataker İlkokulu güneyinden giderek, Kazıklı Sokaktan geçen, doğuda Karaali Caddesi'ni takiben ve güneyde Dispanserin kuzeyinden Fevzi Çakmak İlkokulu kuzeyinden Arifiye Saray Emniyet Sokaktan geçerek Hükümet Binasını da güneyden saran sınırların içidir.

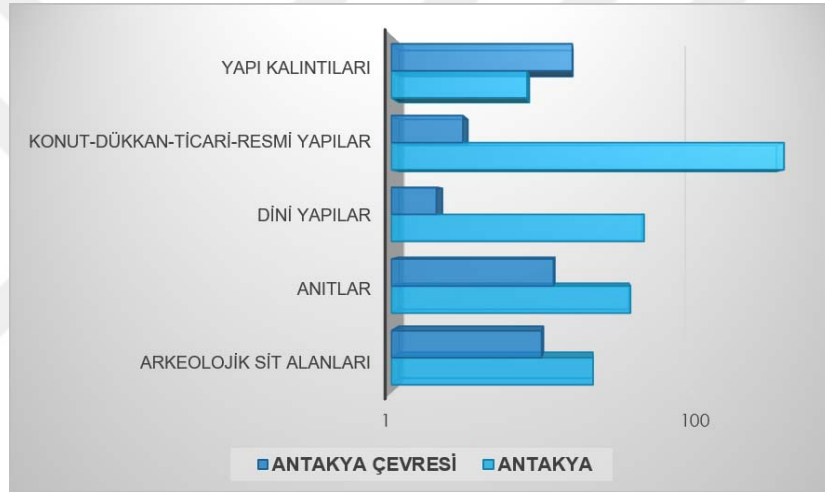

■ 1. Derece Kentsel Sit Alanı	■ 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı
■ 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı	■ 1. Derece Kentsel Sit Alanı ve 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı
⋯ Kentsel Sit Etkileme Geçiş Alanı	
⋯ Sit Alanı	

Şekil 2.21: Antakya'daki sit alanları haritası (HBB KUDEB'ten alınan 1/5000 ölçekli koruma amaçlı imar planından aktaran İ.Dal'ın çalışması üzerinden yazar tarafından tekrar düzenlenmiştir.)

Şekil 2.23 : Antakya ve Çevresinde Yer Alan Kültür Varlıklarının Dağılımı (Hatay Kültür Envanteri Cilt I’de yer alan veriler doğrultusunda yazar tarafından oluşturulmuştur.)

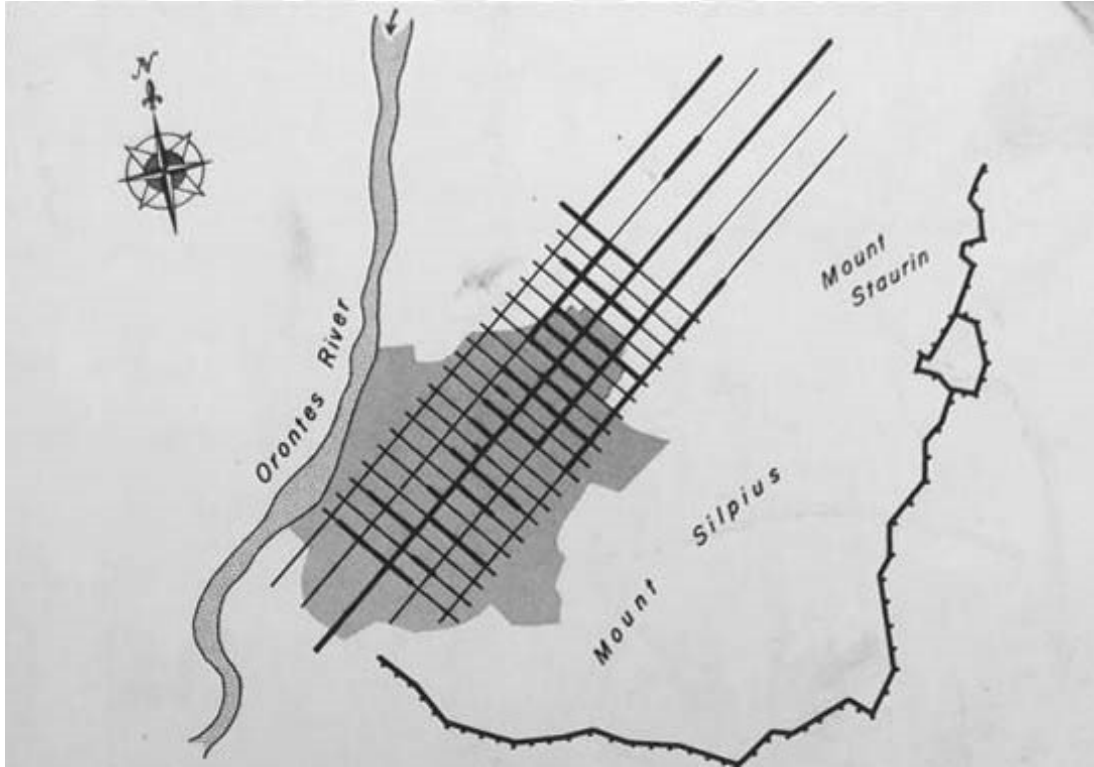

Şekil 2.24 : Antakya ve Çevresinde Yer Alan Kültür Varlıklarının Dağılımı (Hatay Kültür Envanteri Cilt I’de yer alan veriler doğrultusunda yazar tarafından oluşturulmuştur.)

2.3.2. Antakya Kentsel Sit Alanında Yaşam ve Mekân Özellikleri

Antakya'nın mimarisini biçimlendiren faktörlerin başında yerleşim bölgesinin yapısı, iklim şartları ve yaşam biçimi gelmektedir. Hava sıcaklık farklılıkları, yağışlar, rüzgârlar ve nem gibi iklimsel faktörler ile yerel halkın gelenek ve görenekleri mimariyi etkileyen özelliklerdir (Attaroğlu 1984: 8). Antakya'nın geleneksel dokusunda yaygın olan yapı malzemesi taştır. Genel olarak iki kattan oluşan yapıların ilk katı taş, ikinci kat ise taş, ahşap veya taş-ahşap karma sistemli olmaktadır.

Antakya'da, kentsel sit alanı içerisinde yer alan Orhanlı ve Meydan mahallerinde kentin kuruluşundaki şehircilik özelliklerine ait izler görülmektedir. Kurtuluş Caddesinin iki yanında uzanan bu mahalleler caddeyi dik kesen sokaklara sahiptir. Bu sokakların oluşturduğu yapı adaları bu izleri hala muhafaza etmektedir (Demir 1996) (Şekil 2.25).

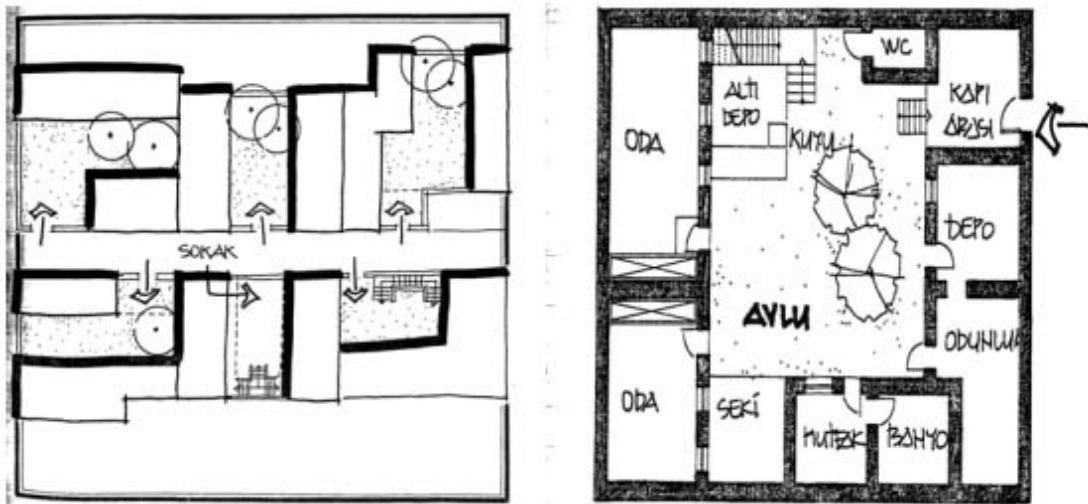

Şekil 2.25: Antakya'nın kuruluşunda uygulanan plan (J. Sauvaget'ten aktaran Downey 1961)

Şekil 2.26 : Orhanlı ve Meydan Mahallerinde birbirini dik kesen yapı adaları (Demir 1996: 197)

Antakya; mütevazı boyutlarda kurgulanmış, dar sokaklarda ve küçük alanlarda inşa edilmiş, insan ilişkilerinin samimi olduğu bir yerleşimdir. Antakya konut yerleşkelerinin en önemli özelliği dini, sosyal, kültürel herhangi bir farklılık olmadan aynı sokakta yan yana dizilmesidir (Rifaioğlu 2003: 68). Aynı sokakta yer alan konutlar bitişik nizam olarak kurgulanmıştır. Bu sokak kurgusu sayesinde insanların aynı mekânlarda buluşması ve kültür alışverişi yapmaları sağlanmaktadır.

Şekil 2.27 : Geleneksel Antakya Konutu Plan Örnekleri (Yoldaş 2014: 35)

Geleneksel Antakya konutları; günlük yaşam ihtiyaçlarının karşılandığı alanlar, misafir ağırlama odası ve mutfakın alt katta, yatak odaları ise üst katta yer aldığı plan kurgusundan oluşmaktadır. Yapıların duvarları genel olarak taş olduğu için duvar kalınlıklarının 45-60 santimetre arasında değişmektedir. Duvar kalınlıklarının fazla olması bir avantaj olarak değerlendirilmiş, ihtiyaçları karşılamak amacıyla gömme dolap, raf veya yükülük olarak kullanmışlardır (Arıman 2002: 44-45).

Geleneksel Antakya konutlarında avlu önemli bir unsurdur. Gündelik yaşamın büyük bir bölümünün geçtiği avlulara sokaktan açılan kapılarla erişim sağlanmaktadır. Genel olarak avlular açık kare veya dikdörtgen şeklinde kurgulanmıştır. Özellikle üstü açık olan avlular yaz ayları boyunca evin en çok tercih edilen mekânı olmaktadır. Ayrıca avlu kullanımı ile sokaktaki kamusal alan anlayışı avlu ile yarı özel kullanım anlayışına evrilmektedir. Evin odaları avlunun iki yanına sıralanır. Müslüman evlerinin odalarında harem-selamlık kurgusu bulunmaktadır. Evlerin duvarlarının yüksek olması bu mahremiyete olan saygıdan ötürüdür (Rifaioğlu 2003: 79). Antakya konutlarında Roma Villalarında görülen “faucēs” in evrilmiş bir hali olan, sokaktan avluya uzanışı sağlayan “aralık” yer almaktadır. (Rifaioğlu 2003: 80) (Şekil 2.28, Şekil 2.29).

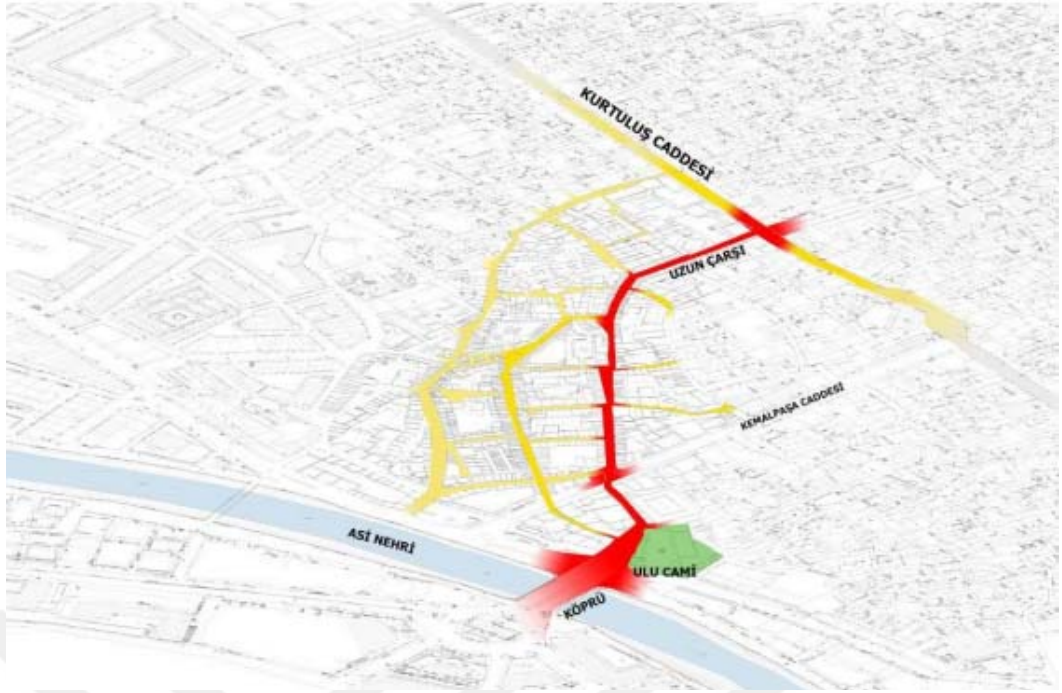

Şekil 2.28: Günümüzde butik otel olarak kullanılan Geleneksel Antakya Konutu Örneği-Avlu

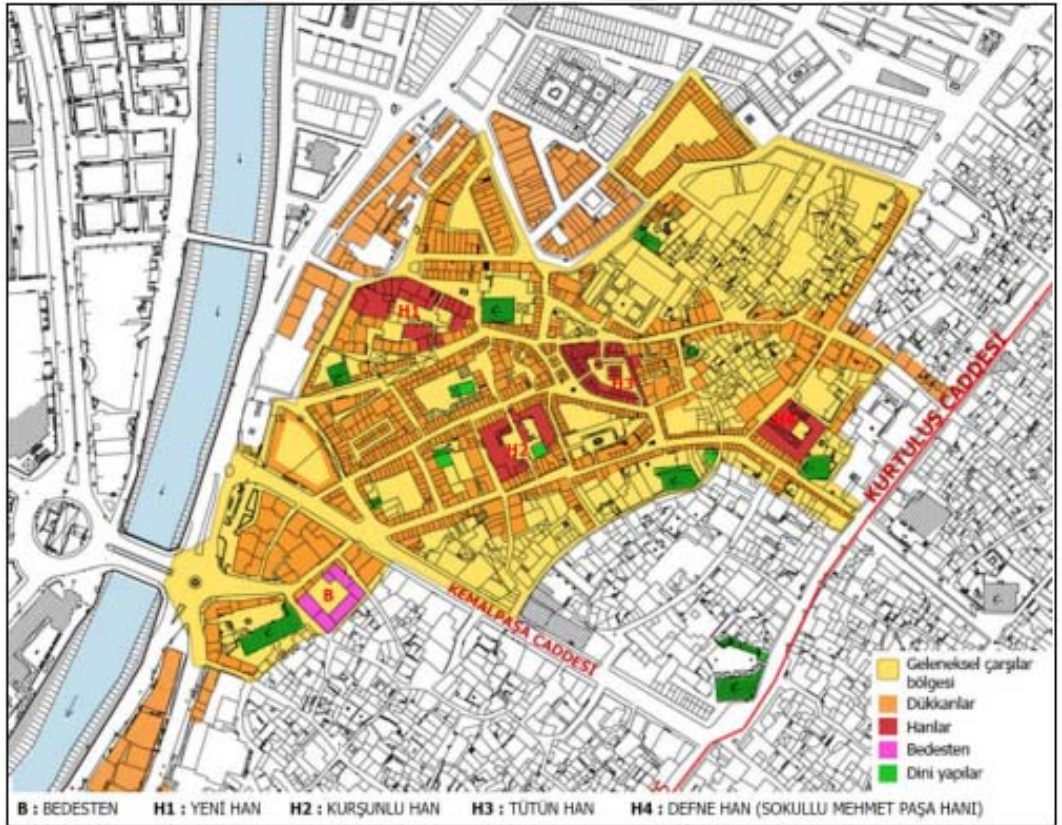

Şekil 2.29: Günümüzde butik otel olarak kullanılan Geleneksel Antakya Konutu Örneği-Aralık (Yazarın arşivinden 2022)

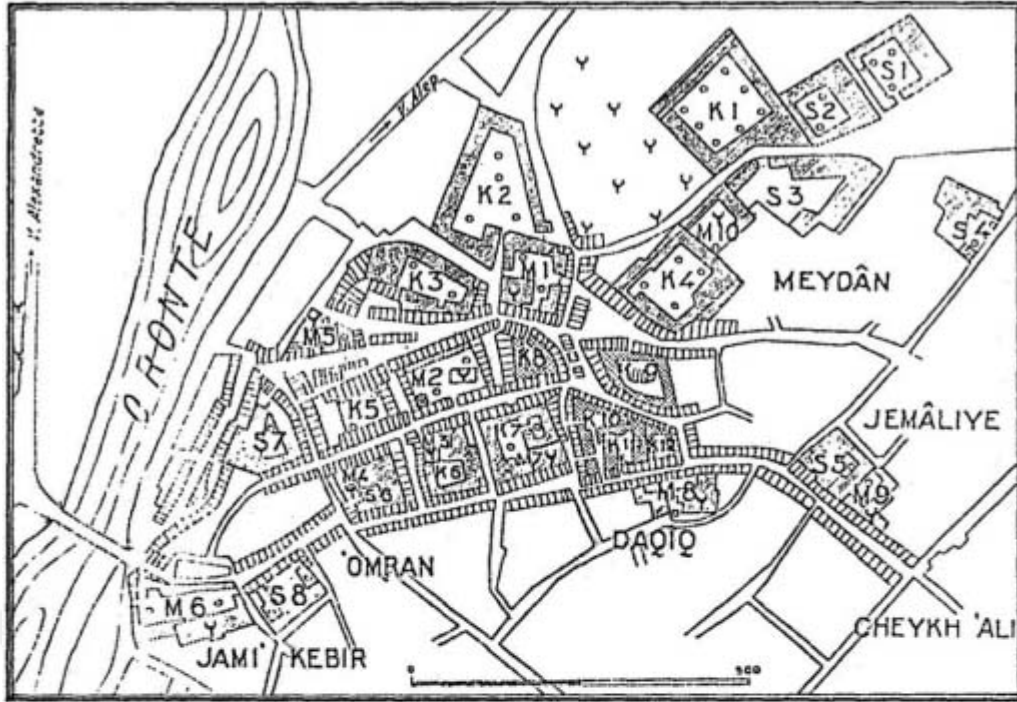
Kuruluşundan günümüze kadar önemli bir ticaret merkezi olmasından dolayı ticari fonksiyona sahip yapılar, Antakya kentinin mekânsal planlamasında önemli bir konuma sahip olmuştur. Kentsel sit alanı içerisinde kalan caddeler, meydanlar, sokaklar, hanlar ve ticaret yapıları çeşitli meslek gruplarının kentte bulunmasını sağlamıştır (Çekmecelioğlu 2016: 48). Yıllar içerisinde ticari ve sosyal mekân özelliklerinin etkisiyle kentin şehir kurgusu günümüzdeki halini almıştır. Günümüzde kentsel sit alanı içerisindeki ticaret alanları, Osmanlı döneminden beri değişen sosyo-ekonomik yapı ve düzen ile birlikte köprü ve etrafındaki yoğun dolaşım alanlarında yayılmıştır (Çekmecelioğlu 2016: 50) (Şekil 2.30, Şekil 2.31, Şekil 2.32).

Şekil 2.30: Antakya Kentsel Sit Alanı içerisinde ticaret aksının yarattığı dolaşım ile şekillenen kent dokusu (Çekmecelioğlu 2016: 50)

Şekil 2.31: Antakya Kentsel Sit Alanı'ndaki Çarşılar Haritası (Çekmecelioğlu 2016: 61)

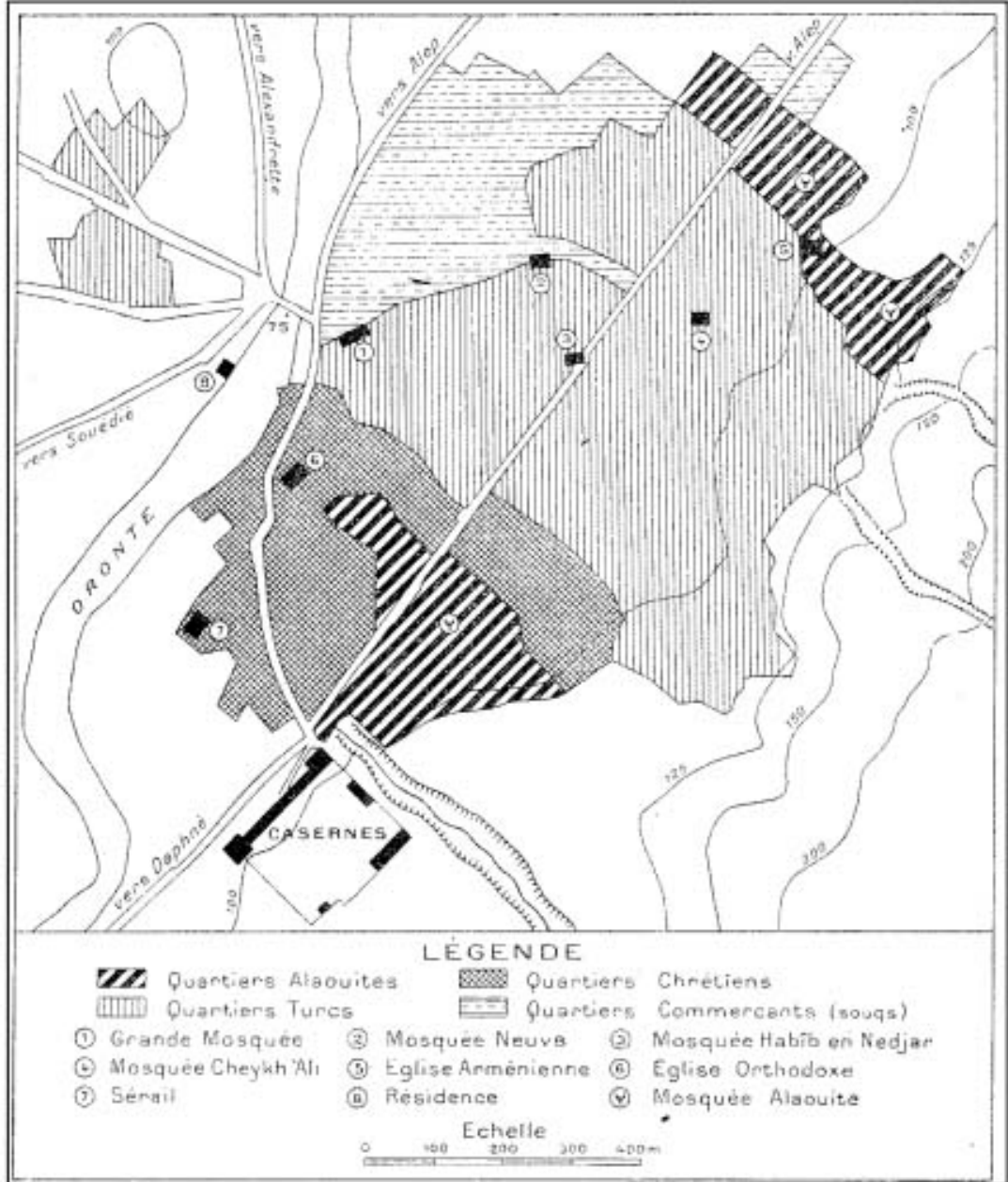

A Sabunhane, han, cami iç avlusu
B Han içi dükkanlar
C Çarşayı oluşturan dükkanlar

Y Y	Mezarlık	M.Y Cami	K. Han	S Sabunhane
K ₁	: Yeni Han	M ₁	: Meydan Camii	
K ₂	: Kapalı Çarşı	M ₂	: Ahmediye Camii	
K ₃	: Serbest Çarşı	M ₃	: Tüccarlar-Semerciler Camii	
K ₄	: Esat Ağa Hanı	M ₄	: Terlik ve Yemeniciler Camii	
K ₅	: Belediye Hanı	M ₅	: Ağa Camii	
K ₆	: Refet Ağa Hanı	M ₆	: Büyük (Ulu) Camii	
K ₇	: Kurğunlu Han	M ₇	: Kurğunlu Han Camii	
K ₈	: Demirciler Hanı	M ₈	: Yeni Camii	
K ₉	: Tütün Han	M ₉	: Mahremiye Camii	
K ₁₀	: Sabunhane	M ₁₀	: Selvi Camii	
K ₁₁	: Rifat Efendi Hanı			
K ₁₂	: Madros Hanı			

Şekil 2.32: Fransızlar Döneminde Antakya Merkezi İş Alanı Haritası (Bazantay'dan aktaran Asarcıklı 1989: 81)

Antakya mahallelerinde, geçmişten günümüze birçok farklı din ve mezhep bir arada yaşamaktaydı. Osmanlı hâkimiyetinin devam ettiği süreçte kentte Müslüman Türkler, Hıristiyan Araplar, Hıristiyan Rum ve Ermeniler, Yahudiler bir arada yaşamaktaydı. Antakya’da beş etnik unsur ile üç semavi din bir aradaydı (Rifaioğlu 2003: 50). Günümüzde kentsel sit alanı içerisinde kalan bölgede üç semavi dinin mensupları beraber yaşamakta ve ibadethaneleri aynı bölge içerisinde yer almaktadır.

Şekil 2.33: Antakya'nın etnik ve dini mahallelerinin dağılımını gösteren harita (Weulersse'den aktaran Rifaioğlu 2012: 173)

Antakya kentsel sit alanı içerisinde kalan kamusal yapı izlerinin Osmanlı dönemine kadar uzandığı görülmektedir (Temiz 2002: 53). Kentteki kamusal yapılar kentsel sit alanı içerisinde, bugünkü köprübaşı ile Atatürk Caddesi, Cumhuriyet Caddesi, Adnan Menderes Caddesi, Gündüz Caddesi, Hürriyet Caddesi ve Hükümet Caddesinin bulunduğu alanda yoğunlaşmıştır. Kentteki ilk kamusal yapı izleri Asi Nehrinin doğusundaki bölgede kalan Osmanlı Döneminden günümüze ulaşan Kışla ve Hükümet Konağı'na aitken, batı yakasındaki ilk kamusal yapı izleri Fransız Mandası döneminde yapılan Belediye Binası yapısıdır (Dinç 2015: 144).

Şekil 2.34: Hükümet Konağı (Hatay Valiliği Binası) (Yazarın arşivinden 2022)

Şekil 2.35: Belediye Binası (HBB Binası) (Yazarın arşivinden 2022)

BÖLÜM III

KÜLTÜREL ROTA KAVRAMI

3.1. Kültürel Miras

UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)'nun 1972 yılında yürüttüğü Kültürel Miras çalışması, korumaya değer alanlar üzerinedir. 17 Aralık 1972 tarihinde düzenlenen çalışmanın bir sonucu olarak Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmesi yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşme kapsamında Kültürel ve Doğal Mirasın herhangi bir parçasının bozulmasının veya yok olmasının, bütün dünya milletlerinin mirası için zararlı bir yoksullaşma teşkil ettiğini göz önünde (UNESCO 1972) bulundurulmuştur. Kültürel ve doğal mirasın yok olmaması için kolektif bir biçimde hareket edilmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması kararına varılmıştır. Sözleşme kapsamında;

Kültürel Miras :

- Anıtlar: Tarih, sanat veya bilim açısından istisnaî evrensel değerdeki mimari eserler, heykel ve resim alanındaki şaheserler, arkeolojik nitelikte eleman veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve eleman birleşimleri.
- Yapı toplulukları: Mimarileri, uyumlulukları veya arazi üzerindeki yerleri nedeniyle tarih, sanat veya bilim açısından istisnaî evrensel değere sahip ayrı veya birleşik yapı toplulukları.
- Sitler: Tarihsel, estetik, etnolojik veya antropolojik bakımlardan istisnaî evrensel değeri olan insan ürünü eserler veya doğa ve insanın ortak eserleri ve arkeolojik siteleri kapsayan alanlar (UNESCO 1972: 2).

Doğal Miras :

- Estetik veya bilimsel açıdan istisnaî evrensel değeri olan, fiziksel ve biyolojik oluşumlardan veya bu tür oluşum topluluklarından müteşekkil doğal anıtlar,
- Bilim veya muhafaza açısından istisnaî evrensel değeri olan jeolojik ve fizyografik oluşumlar ve tükenme tehdidi altındaki hayvan ve bitki türlerinin yetiştiği kesinlikle belirlenmiş alanlar,
- Bilim, muhafaza veya doğal güzellik açısından istisnaî evrensel değeri olan doğal sitler veya kesinlikle belirlenmiş doğal alanlar (UNESCO 1972: 2-3).
- UNESCO'nun kültürel miras tanımında somut olmayan kültürel mirasa değinilmemiştir. Oysaki miras somut ve somut olmayan, taşınan ve taşınamayan, yaşanmış veya an'a ait olan her şeydir.

ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesinde (30 Mayıs 2012 ve 17 Mart 2013 tarihleri arasında yapılan) kültürel mirasın önemi ve korunması gerekliliği vurgulanmıştır.

“Kültürel Miras, insanoğlunun, toplumların ve toplumu oluşturan kültür gruplarının varlığının, kimliğinin ve sürekliliğinin simgesi ve kanıtıdır. Somut ve somut olmayan kültürel miras, tarihsel, belgesel, estetik-sanatsal, simgesel, sosyal, ekonomik, dini ve manevi ve hatta politik değerler içerir. Yenilenemez bir kaynak olan kültürel mirasın, toplumumuz için önemli değer olan “emanet” kavramıyla özdeşleştirilerek içerdiği tüm değerleriyle birlikte gelecek nesillere aktarılması toplumsal bir sorumluluktur.” (ICOMOS 2013: 1).

3.2. Kültürel Rota Kavramı

Kültürel Rota kavramı; farklı insanların kültürel mirasa katkılarının zengin çeşitliliğini yansıtan, kültürlerarası bağlantıların etkileşim içerisinde dinamik ve gelişen süreçlerini temsil eder şeklinde ifade edilmiştir (ICOMOS 2008: 1).

Ülkemizde kültür rotaları üzerine çalışmaları olan ÇEKÜL Vakfının “Kültür Rotaları Planlama Rehberi”nde ise; geçmişte askeri, dini, ticari ve sosyal amaçlarla kullanılan ulaşım güzergâhları ile bugün daha çok turistik amaçlarla geliştirilen güzergâhlar, kültürel ve doğal mirasın korunması ve tanıtımı konusunda giderek işlevsel hale gelmekte. Günümüzde çoğunlukla uluslararası kuruluşlar tarafından

çalışılan güzergâh kavramı, “kültürel rota” şeklinde tanımlanmaktadır (ÇEKÜL 2015: 12).

Bir kültür rotası;

- Günümüzde yaratılmış veya tarihin belirli bir döneminde gerçekten kullanılmış,
- Üzerinde kültürel ve/veya doğal miras öğelerini taşıyan ve önemini bu miras sayesinde kazanan,
- Koruma, kırsal kalkınma ve turizmin geliştirilmesi gibi amaçlarla geliştirilebilen,

Yerel, bölgesel veya ulusal ölçekli bir ulaşım koridoru şeklinde tanımlanabilir.

Kültürel rotalar, somut ve somut olmayan kültürel mirasımız sonucunda edindiğimiz deneyimlerin adımlamaları sonucu oluşmaktadır. Çekül Vakfının “Kültür Rotaları Planlama Rehberi”nde, kültür rotasının işlev, tema ve amaçlarına göre:

- I. Tarihi kentler: Geleneksel kent dokularıyla ve özgün kent kimlikleriyle öne çıkan kentsel alanlar
- II. Kırsal yerleşimler: Kırsal bölgenin üretim merkezleri olan ve geleneksel yaşamı temsil eden köyler, kasabalar
- III. Geleneksel yaşam: Yemek, müzik, inanç, dil, el sanatları gibi coğrafyaya özgü yaşam öğeleri
- IV. Antik yerleşimler: Bir kent, kutsal alan vb. olarak algılanabilen arkeolojik alanlar
- V. Tekil tarihi yapılar: Kilise, kale, köprü, değirmen, endüstri yapısı gibi kırsal arazide veya kent içerisinde bulunan tekil yapılar
- VI. Doğal çevre: Vadi, kanyon, zirve, kıyı, göl gibi farklılık sunan doğal oluşumlar
- VII. Yaban hayatı: Özel nitelikli flora ve fauna alanları (ÇEKÜL 2015: 13). şeklinde sınıflandırması yapılmıştır.

Kültür rotası veya kültürel rota kavramının tarihsel sürecini ele aldığımızda kavrama dair ilk çalışmalara 1960 yılında toplanan Avrupa Konseyi'nin, Avrupa'nın ortak mirasının turistik gezilerle tekrar keşfi ve bu geziler neticesinde farkındalığının artması fikri ile karşılaşmaktadır. 1964 yılında ise bilirkişiler tarafından oluşan Sürekli Avrupa (Continuous Europe - L'Europe Continue) çalışma grubunun hazırladığı rapor kapsamında Avrupa'nın en önemli kültürel alanlarına ilgiyi çekip, kültürel farklılığın:

- Seyahat yoluyla kültürel farkındalığı arttırmak,
- Avrupa'nın kültürünü ve coğrafyasını turizm olanakları ile değerlendirmek,
- Avrupa tarihini, önemli taşınmaz kültürel mirasını ve kesişim noktalarını misafirlere ilgi odağı olarak tanıtmak (Kuruç 2018: 19).

şeklinde artırılması hedefi ortaya çıkmıştır.

Bu çalışmaları takip eden süreçte 1984 yılına gelindiğinde ise Avrupa Konseyi, Avrupa Kültürel Rotalar Programının oluşturulması için üye devletleri davet etmiş ve çalışmalara başlamıştır. 1987 yılında ise ilk kültür rotası “Santiago de Compostela” Avrupa Konseyi tarafından ilan edilmiştir. 1994 yılına gelindiğinde UNESCO ve ICOMOS tarafından kültür rotalarına dair ilk toplantı Madrid’de düzenlenmiştir. Bu toplantı sonucunda “Kültürel Mirasımızın Bir Parçası: Kültürel Rotalar” dokümanı yayınlanmıştır. 1997 yılında ise Avrupa Konseyi tarafından Avrupa Kültürel Rotalar Enstitüsü (EICR) kurulmuştur. 1998 yılına gelindiğinde ICOMOS Kültür Rotaları Uluslararası Komitesi (CIIC) kültür rotalarının korunması, sosyo-ekonomik etkileri, oluşturulması, tescillenmesi ve geliştirilmesi sebebi ile kurulmuştur. 2002 yılında EICR tarafından “Ortak Bir Miras: Kültürel Rotalar ve Peyzaj” internet portalı oluşturulmuştur (<http://www.culture-routes.lu>). 2005 yılına gelindiğinde ise UNESCO, dört miras kategorisinden biri olarak kültür rotalarına yer vermiştir. 2005 yılında yer alan Varna Bildirisinde ise, ülkemizin de içinde yer aldığı balkan ülkeleri ile beraber kültürel rota oluşturulması kararı alınmıştır. ICOMOS, 2008 yılında Kültürel Rotalar Bildirgesini (Charter on Cultural Routes) yayınlamıştır. Bu bildirge kültürel rotalara dair ilk referans kaynak özelliği taşımaktadır. 2012 yılında ise UNESCO, Kültür Rotalarının 25.yılı nedeni ile Colmar Deklarasyonu bildirisini yayımlanmıştır (Tablo 3.1).

Tablo 3.1 : Kültürel Rota kavramının tarihsel sürecinin anlatımı için tez kapsamında oluşturulmuştur.

Kültürel Rota Kavramının Gelişim Süreci	
1960	Avrupa Konseyi, kültürel rota oluşturulması ile farkındalık yaratma düşüncesi.
1964	Sürekli Avrupa adlı grubun kültürel rota ile kültürel miras farkındalığının arttırabileceğine dair çalışması.
1984	Avrupa Konseyi tarafından Avrupa Kültürel Rotalar Programının başlatılması.
1987	Avrupa Konseyi tarafından Avrupa'nın ilk kültür rotası ilan edildi. <i>Santiago de Compostela</i>
1988	UNESCO, İpek Yolu Projesi ile Diyalog programlarını başlattı.
1993	İlk kültür rotası olan Santiago de Compostela Hac Yolu Dünya Mirası ilan edildi.
1994	UNESCO ve ICOMOS tarafında kültürel rotalara dair ilk toplantı düzenlendi. <i>Kültürel Mirasımızın Bir Parçası: Kültürel Rotalar</i>
1997	Avrupa Kültürel Rotalar Enstitüsü (EICR) kuruldu.
1998	ICOMOS tarafından Kültür Rotaları Uluslararası Komitesi (CIIC) kuruldu.
2002	EICR tarafından, Ortak Bir Miras: Kültürel Rotalar ve Peyzaj web portalı oluşturuldu. http://www.culture-routes.lu
2003	UNESCO, kültür rotası kavramını tanımladı.
2005	UNESCO, 4 miras kategorisinden biri olarak kültür rotasını açıkladı.
2008	ICOMOS, Kültürel Rotalar Bildirgesini yayınladı. <i>Charter on Cultural Routes</i>
2010	Avrupa Konseyi, Kültürel Rotalar Anlaşmasını detaylandırdı.
2012	UNESCO, Avrupa Kültür Rotaları 25. Yılı nedeni ile Colmar Deklarasyonunu yayınladı.

3.2.1. Kültürel Rota Türleri

ICOMOS'un 2008 yılında yayınladığı Kültürel Rota Bildirgesinde rota sınıflandırması yapılmış olup, altı başlık altında toplanmıştır. ICOMOS'a göre kültür rotaları,

- *Bölgesel*; yerel, ulusal, bölgesel, kıtasal ve kıtalararası,
- *Kültürel*,
- *Hedef-İşlev*; sosyal, ekonomik, kültürel ve politik,
- *Zaman*,
- *Yapısal Biçimlenme*; doğrusal, dairesel, haç, ışınsal ve ağ şeklinde,
- *Doğal Çevre Bileşenleri*; kara, su ve karma şeklindedir.

2011 yılında Karataş'ın “*Kültürel Mirasın Korumasında Kültürel Rota Planlamasının Rolü: Likya Örneği* “ yüksek lisans kapsamında yayınladığı tezinde kültür rotalarını ikiye ayırmıştır. Tez kapsamında rotalar tarihte kullanılmış-tarihe tanıklık etmiş olan ve günümüzde kullanılanlar olarak ele alınmıştır.

Tablo 3.2 : Karataş (2011) göre kültürel rota sınıflandırması

Kültürel Rotalar	
Tarihi Rotalar	Günümüzde Kullanılan Rotalar
<ul style="list-style-type: none">• Ticaret Rotası• Kutsal Rota• Göç Rotası• Askeri Rota• Tarihi İsimlere Ait Rota	<ul style="list-style-type: none">• Tarihsel Rotalar• Tarihsel ve Doğal Rotalar• Doğal Rotalar

Çekül Vakfının 2015 yılında yayınlamış olduğu “*Kültür Rotaları Planlama Rehberi*”nde ise kültür rotaları; tarihin belirli bir döneminde gerçekten kullanılmış ulaşım güzergahları ve geçmişte kullanılmamış ancak çeşitli amaçlarla günümüzde planlanmış ve geliştirilmiş rotalar olarak ikiye ayrılmaktadır. İlk sınıfta yer alan rotalar ICOMOS'un tanımladığı rota kavramına uymaktadır. Tarihin belirli dönemlerinde kullanılan bu rotalarda toplu ve düzenli insan hareketlerine sahne olmuştur (ÇEKÜL 2015) (Tablo 3.3).

Tablo 3.3 : ÇEKÜL (2015) göre kültürel rota sınıflandırması

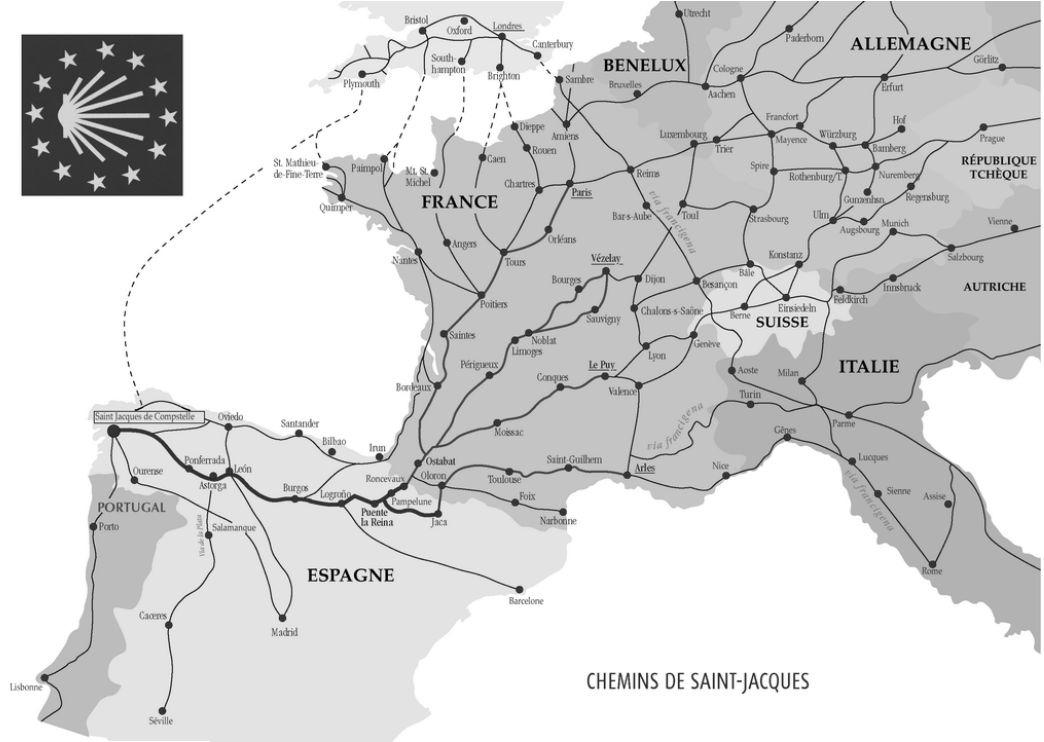
Kültürel Rotalar				
Tarihsel Bir Dönemde Belirli Bir Amaca Yönelik Kullanılmış Rotalar		Günümüzde Çeşitli Amaçlarla Planlanmış ve Geliştirilmiş Rotalar		
<ul style="list-style-type: none">• Ticaret Yolları• Kutsal Yollar• Göç Yolları• Askeri Yollar	<ul style="list-style-type: none">• Tarihi Kişiliklerin Rotaları	<ul style="list-style-type: none">• Tarihsel Rotalar	<ul style="list-style-type: none">• Tarihsel ve Doğal Rotalar	<ul style="list-style-type: none">• Doğal Rotalar
<ul style="list-style-type: none">○ İpek Yolu○ Baharat Yolu○ İstiklal Yolu○ Via Appia○ Haçlı Yolu	<ul style="list-style-type: none">○ Büyük İskender Yolu○ Evliye Çelebi Yolu○ St. Paul Yolu	<ul style="list-style-type: none">○ Avrupa Endüstri Mirası Rotası○ Gotik Mirası Rotası○ Mozart Rotası	<ul style="list-style-type: none">○ Hitit Yolu○ Don Kişot Rotası○ Akdeniz Zeytin Rotası○ Likya Yolu	<ul style="list-style-type: none">○ Manzara Rotası○ Avrupa Bisiklet Rotaları○ Yenice Ormanları

3.2.2. İlk Kültür Rotası: Santiago de Compostela Örneği

Santiago de Compostela Hac Yolu, Avrupa Konseyi tarafından Avrupa'nın ilk kültür rotası olarak ilan edilmiştir. St. James Yolu olarak da bilinen rota, Hıristiyanlar için önemli bir yere sahip olmakla beraber Avrupa'nın oluşum sürecini de simgelemektedir. Hıristiyanlık inancında bu yolun baştan sona yürünmesi, tüm günahların affedileceğine dair bir anlam taşımaktadır. 1993 yılında UNESCO tarafından Dünya Mirası olarak kabul edilmiştir (Berti 2015) (Tablo 3.4).

Santiago de Compostela Hac Yolu'nun belirli bir başlangıç noktası yoktur. Ancak hacılar ve turistler tarafından en çok tercih edileni Fransa başlangıçlı 800 km uzunluğunda olan güzergâhtır. Hıristiyanlar için kutsal bir yol olarak kullanılıyor olmasına karşılık günümüzde daha çok turistler tarafından yürüyüş yolu olarak kullanılmaktadır. St. James Yolu, 1986 yılında Paulo Coelho tarafından yazılan "Hac" kitabında yer almıştır.

Tablo 3.4 : Santiago de Compostela.
Tez kapsamında yazar tarafından oluşturulmuştur(URL-5, URL-6).

Santiago de
Compostela
Hac Yollarında
Ağ Ülkeleri

Belçika
Fransa
İtalya

Litvanya
Hollanda
Polonya

Portekiz
İspanya

3.2.3. Avrupa Konseyi Kültür Rotaları

1960 yılında, kültürel rota oluşturulması konusunda farkındalık yaratma düşüncesi ile yola çıkan konsey, 1984 yılında Avrupa Kültürel Rotalar Programı için ilk adımlarını atmıştır. 1987 yılında ise ilk kültür rotasının ilanı ile Kültürel Rotalar Programı başlatılmıştır.

şekil 3.1 : Avrupa Konseyi Kültür Rotaları Programı (URL-7)

Avrupa Konseyi Kültürel Rotalar Programı, kültür rotası ağları ile kültürel miras alanlarının grnlr ve anlaşılabilir olmasını hedeflemektedir. Kültürel rota bileşenlerinin, kültürel mirasın farkındalığının arttırılmasına destek olması hedeflenmektedir. Ayrıca Avrupa Konseyi çalışmalarında insan hakları, kültür çeşitliliği, kültürel diyalog ve ortak değerlere de zen göstermektedir. 2022 yılı itibarıyla 48 adet tescillenmiş Avrupa Konseyi Kültür Rotası bulunmaktadır. Bu rotalar Avrupa'nın somut ve somut olmayan kültürel mirasını tanıtan birbirinden farklı temaları elinde bulundurmaktadır. Bu kültür rotaları, günümüz Avrupa'sının farklılığının anlaşılması ve keşfedilmesine katkı sağlamaktadır(URL-8) (Tablo 3.5).

Tablo 3.5 : Avrupa Konseyi Kültür Rotaları tablosu. Tez kapsamında yazar tarafından oluşturulmuştur (URL-9).

	Kültür Rotasının Adı	Ağ Üyesi Ülkeler	Önemi
1987	Santiago de Compostela Hac Yolları	İspanya, Belçika, Fransa, İtalya, Litvanya, Hollanda, Polonya, Portekiz	-İlk Kültür Rotası -Hıristiyanların önemli hac rotalarından
1991	Hansa	İsveç, Letonya, Rusya, Polonya, Hollanda, Almanya, İngiltere, Finlandiya, Norveç, Litvanya	Hansa Birliğini vurgulayan rota, ortak Avrupa kültür mirası için önemli
1993	Viking Rotaları	Danimarka, İzlanda, Polonya, İspanya, İrlanda, Estonya, Fransa, Hollanda, İsveç, Norveç, Finlandiya, Letonya, İngiltere	Vikingler gittikleri her bölgede önemli ticaret merkezleri ve kültürel miras alanları bırakmıştır.
1994	Via Francigena	Vatikan, İngiltere, İtalya, İsviçre, Fransa	Orta çağın dini, sanatsal ve romanesk mimarinin gelişimini vurgulamakta
1997	El legado andalusí Rotaları	Ürdün, Lübnan, İspanya, Portekiz, İtalya, Mısır	Endülüs kültürel mirası deneyimini sağlaması
2003	Fenikeliler Rotası	Arnavutluk, Yunanistan, Malta, Kıbrıs, Lübnan, Ukrayna, Tunus, İtalya, Belçika, Fransa, Hırvatistan, İspanya, Slovenya	Akdeniz uygarlıkları arasındaki etkileşim, kültürel diyalog ve ticareti vurgulamaktadır
2003	Pireneler Demir Rotası	Andorra, İspanya, Fransa	Endüstri mirasının önemli ağlarından biri.
2004	Avrupa Mozart Rotası	İsviçre, ABD, Çek Cumhuriyeti, İngiltere, Avusturya, Almanya, Ukrayna, Belçika, İtalya, Yunanistan	1762-1791 yılları arasında Wolfgang Amadeus Mozart'ın seyahatlerinden esinlenerek oluşturulmuş.
2004	Avrupa Yahudi Mirası Güzergahı	Ukrayna, Portekiz, Lüksemburg, Türkiye, Litvanya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, İtalya, İspanya, Çek Cumhuriyeti, Polonya, İngiltere, Sırbistan, Almanya, Belçika, Avusturya, Fransa, Beyaz Rusya, Azerbaycan, Gürcistan, Romanya	Yahudi geleneğinin ortak Avrupa mirasındaki yerinin bilinmesi ve kültürel çeşitliliğin tanıtılması
2005	Tourslu Aziz Martin Rotası	Polonya, Avusturya, Macaristan, Slovenya, Slovakya, Hollanda, Almanya, Lüksemburg, İtalya, Hırvatistan, Fransa, Belçika	Aziz Martin'in Avrupa'da gerçekleştirmiş olduğu seyahatlerin kültürel miras için önemi

Tablo 3.5'in devamı

	Kültür Rotasının Adı	Ağ Üyesi Ülkeler	Önemi
2005	Avrupa Cluniac Alanları	Fransa,İtalya,İsviçre,Almanya, İngiltere,Polonya,İspanya	Cluny Alanlarının Avrupa tarihi ve kültürlerarası için önemine vurgu
2005	Zeytin Ağacı Rotası	Slovenya, İspanya, Tunus, Fas, Türkiye, Kuzey Makedonya, İtalya, Lübnan, Karadağ, Portekiz, Arnavutluk, Cezayir, Fransa, Hırvatistan, Yunanistan	Akdeniz uygarlıklarının geleneklerini, sanatını, yaşamını ve kültürlerarası diyaloglarını deneyimleme imkanı sunar
2005	Via Regia	Almanya,Polonya,Fransa, Ukrayna,Beyaz Rusya	Batı ve Doğu Avrupa'yı birbirine bağlayan en eski ve en uzun yoldur.
2007	TRANSROMANICA Avrupa Mirası Romanesk Rotaları	Sırbistan,Portekiz,Avusturya, Fransa,Romanya,Slovakya, İtalya,İspanya,Almanya	Romanesk üslubun algılanabilirliğinin artması
2009	İter Vitis Rotası	İsrail, Lüksemburg, Karadağ, Portekiz, Moldova, Romanya, Kuzey Makedonya,Ermenistan, İtalya,Rusya,Slovenya,İspanya, İngiltere,Bosna-Hersek, Ukrayna,Lübnan,Hırvatistan, Kıbrıs,Fransa,Gürcistan, Tunus, Yunanistan	Üzümçülük, bağcılık ve şarap yapım kültürünün bir göstergesi olan rota kültürel mirasın önemli bir bileşeni olmasının yanında bağların biyo- çeşitliliğinin korunması ve önemini vurguluyor
2010	Avrupa Sistersiyen Manastırlar Rotası	Almanya,İtalya,Polonya,İsveç, Hollanda,Portekiz,İngiltere, Çek Cumhuriyeti, Danimarka Fransa,İspanya,Belçika, İsviçre	Avrupa'nın bilgi birikimi ve sanatına katkı sağlayan Sistersiyen mirasını vurguluyor
2010	Avrupa Mezarlıklar Rotası	Avusturya, Bosna-Hersek, Hırvatistan, Danimarka, Estonya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, İtalya, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Sırbistan, Slovenya, İspanya, İsveç, İngiltere	Kentlerin kültürel ve dini aidiyetinin bir simgesi olan mezar taşları farklılıkların anlaşılabilirliği için önemlidir.
2010	Tarih Öncesi Kaya Sanatı Parkurları	Portekiz,İspanya,Azerbeycan, Finlandiya,Fransa,Gürcistan, İtalya,Norveç	Avrupa'nın ilk sanatı olma özelliğini taşıyan kaya sanatı önemli bir kültür ve turizm kaynağıdır

Tablo 3.5'in devamı

	Kültür Rotasının Adı	Ağ Üyesi Ülkeler	Önemi
2010	Avrupa Tarihi Termal Kentleri Rotası	Avusturya,Belçika,Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Gürcistan, Fransa,Almanya,Yunanistan, Macaristan,İtalya,Lüksemburg, Polonya,Portekiz,İspanya, Türkiye,İngiltere	“Avrupa'nın Kafesi” denilen ve toplumun farklı kesimlerinden insanların bir araya geldiği termal şehirlerin önemini vurgular
2010	Aziz Olav Yolları Rotası	Danimarka,Finlandiya, İsveç,Norveç	Aziz Olav'ın mezarına doğru yapılan seyahatlerin kültürel ve dini önemini vurgular.
2012	Avrupa Sramik Rotası	Polonya,Portekiz,İspanya, Türkiye,Almanya,İtalya, Hollanda,Norveç,Avusturya, Azerbeycan,Fransa	Avrupa'nın ortak kimliğine ve yerel tekniklere olan vurgusuyla önemli bir mirastır.
2013	Avrupa Megalitik Kültür Rotası	Danimarka,Almanya,Fransa, İtalya,Hollanda,İspanya,İsveç, İngiltere,Türkiye,Ukrayna, Portekiz	Avrupa'nın ayakta kalan en eski mirasını temsil etmektedir.
2013	Huguenot ve Waldens Yolu	Fransa, Almanya, İsviçre, İtalya	Sürgünün tarihi izlerini, mübadele, göç ve entegrasyonu hatırlatıyor.
2014	Atrium	Bulgaristan, Hırvatistan, İtalya, Romanya	Avrupa'nın kentsel hafızasında 20.yüzyılın totaliter rejimlerinin mimarisini vurgulamaktadır.
2014	Art Nouveau Ağı	Avusturta,Belçika,Almanya, Küba,Avusturya,Macaristan, İtalya,Letonya,Portekiz, Norveç,Romanya,Sırbistan, Slovenya,İspanya,İsviçre	Art Nouveau'nun zengin mirasının farkındağının arttırılmasını hedeflemektedir.
2014	Via Habsburg	Avusturya, Fransa, Almanya, İsviçre	Kültürlerarası diyalog için önemli bir yere sahiptir.
2015	Roma İmparatorları ve Tuna Şarap Rotası	Bulgaristan,Macaristan, Romanya,Hırvatistan, Sırbistan	Şarabın Roma döneminden beri üretim geleneğini sürdüren bölgeleri içermektedir.
2015	İmparator V. Charles'ın Avrupa Rotaları	Cezayir,Belçika,Almanya,Fas, Fransa,İtalya,Hollanda,Panama, Potekiz,İspanya,Tunus	Orta Avrupa için siyasi,kültürel ve tarihi bir referans özelliği taşımaktadır.

Tablo 3.5'in devamı

	Kültür Rotasının Adı	Ağ Üyesi Ülkeler	Önemi
2015	Robert Louis Stevenson'ın İzinde	Fransa, Almanya, İngiltere	Ünlü bir edebiyatçı ve gezgin olan Robert Louis Stevenson'ın yolcuğunu temsil etmektedir
2016	Grande Bölgesinin Müstahkem Kasabaları	Fransa, Almanya, Lüksemburg	Ortaçağdan 20.yüzyıla kadar uzanan mimari ve kültürel mi-rası deneyimi sunuyor.
2018	Empresyonizm Rotaları	Belçika,Hırvatistan,Danimarka, Finlandiya,Fransa,Almanya, Yunanistan,Macaristan,Ruya, Litvanya,Hollanda,Polonya, Slovenya,İspanya	19. ve 20. Yüzyıla damgasını vuran empresyonist akımın kültürel miras ve turizm ile deneyimleme imkanı sunmaktadır.
2018	Via Charlemagne	Belçika,Fransa,Lüksemburg, Almanya,İtalya,İspanya,İsviçre	Avrupa vatandaşlarının ortak kültürel mirası için önemli
2019	Avrupa Endüstriyel Miras Rotası	Avusturya,Yunanistan,Portekiz, Belçika,Macaristan,Romanya, Bulgaristan,İrlanda,Sırbistan, Hırvatistan,İtalya,İspanya, Çek Cumhuriyeti, Letonya,İsveç, Danimarka,Lihtenştayn,İsviçre, Finlandiya,Lüksemburg,Türkiye, Fransa,Hollanda,Ukrayna, Almanya,Norveç,Polonya, İngiltere	Sanayi devrimi ile başlayan modernleşme sürecine ait fabrikalar, teknoloji müzeleri kültürel, sosyal, ekonomik ve mimari mirasın öyküsünü kullanıcılara deneyimleme imkanı sunmaktadır.
2019	Demir Perde Yolu	Avusturya,Belçika,Almanya, Yunanistan,Sırbistan,Slovakya, Hırvatistan,Macaristan,Türkiye, Çek Cumhuriyeti,Litvanya	II.Dünya savaşının ardından doğu ve batı avrupayı ayıran fiziksel sınırı vurgulamaktadır.
2019	Le Corbusier Destinasyonları: Mimari Yürüyüşler	Arjantin,Belçika,Fransa, Almanya,Japonya,İsviçre	Modern mimarlığın öncülerin-den Le Corbusier'nin çalışma-larını, kültür ve kültürel miras için önemini vurgulamakta.
2019	Avrupa Kurtuluş Rotası	Belçika,Fransa,Almanya,ABD, Lüksemburg,Hollanda,İngiltere, İtalya,Yunanistan,Polonya, Çek Cumhuriyeti	Nazi işgalinden kurtulan böl-gelerin anma rotasıdır.

Tablo 3.5'in devamı

	Kültür Rotasının Adı	Ağ Üyesi Ülkeler	Önemi
2019	Reform Rotaları	Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Almanya,Macaristan,İtalya, Polonya,İsviçre,Slovenya	Reformasyon rotaları, hristiyanlıkla ilgili somut ve somut olmayan mirası deneyimlerdir.
2020	Avrupa Tarihi Bahçeler Rotası	Gürcistan,Almanya,Macaristan, Yunanistan,İtalya,Polonya, Portekiz,İspanya,Belçika	ICOMOS tarafında kabul edilen Floransa Tüzüğüne uygun Tarihi Bahçeleri bir araya getiren ağıdır.
2020	Via Romea Germanica	Avusturya,Almanya,İtalya	Hristiyan inancı için bir diyalog yoludur.
2021	Aeneas Rotası	Arnavutluk,Yunanistan,İtalya, Tunus,Türkiye,Fransa,İngiltere	Aeneas efsanesi çok kültürlülük ve kültürlerarası diyalogu vurgular.
2021	Alvar Aalto Rotası	Danimarka,Estonya,Finlandiya, Fransa, Almanya	20. yüzyıl mimarisi ve tasarımı içinde önemli bir isim olan Aalto'nun mirasını temsil eder
2021	Kiril ve Metodi Rotası	Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Yunanistan, Macaristan, İtalya, Slovenya,Slovakya,Hırvatistan	Doğu ve batı hristiyanlığı arasındaki kültürel diyalogun simgesidir.
2021	Avrupa Rotası d'Artagnan	Belçika,Fransa,Almanya, İtalya, Hollanda, İspanya	Dostluk, cesaret ve bağlılığın simgesidir.
2021	Demir Çağı Tuna Rotası	Avusturya,Bosna-Hersek, Hırvatistan,Almanya,Macaristan, Slovenya	Arkeolojik mirası temsil eden rotadır.
2022	Tarihi Kafeler Rotası	Avusturya,Belçika,Danimarka, Fransa,Yunanistan,Macaristan, İtalya,Malta,Çek Cumhuriyeti, Portekiz,Romanya,Slovakya, İspanya,İsviçre,Türkiye	Kentsel mirasın bir parçası olan kafeler, mimari, sanat ve tasarım bağlamlarında Avrupa'nın ortak mirasını simgelemektedir.
2022	Avrupa Masal Rotası	Hırvatistan,Kıbrıs,Almanya, Yunanistan,İtalya,İrlanda, Litvanya,İsviçre	Masalların Avrupa kültüründeki yerini ve turistik destinasyonlarını vurgulamaktadır.
2022	Kadın Yazarlar Rotası	Bulgaristan,Hırvatistan,Karadağ, Polonya,Sırbistan, Slovenya	19. ve 20.yüzyıl kadın yazarlarının yaşam ve yaratıcılıklarını simgeleyen rotadır.

3.2.4. Türkiye'nin Kùltür Rotaları

Yüzyıllardır birçok medeniyete, ticaret ve inanç yollarına ev sahipliği yapmış ÷lkemizde ilk kùltür rotası 1999 yılında Likya Yolu olarak tescillenmiştir. 2012 yılına gelindiği zaman ise Türkiye Cumhuriyeti Kùltür ve Turizm Bakanlığının destekleri ile Türkiye Kùltür Rotaları Derneği kurulmuştur. Bu derneğin kuruluş amacı, ÷lkemizin mevcut kùltür rotalarını korumak ve yeni kùltür rotası önerileri geliştirmektir. Dernek, Avrupa Kùltür Rotaları Enstitüsü (EICR) gibi uluslararası oluşumlarla beraber çalışmaktadır (ÇEKÜL 2015) (Şekil 3.2).

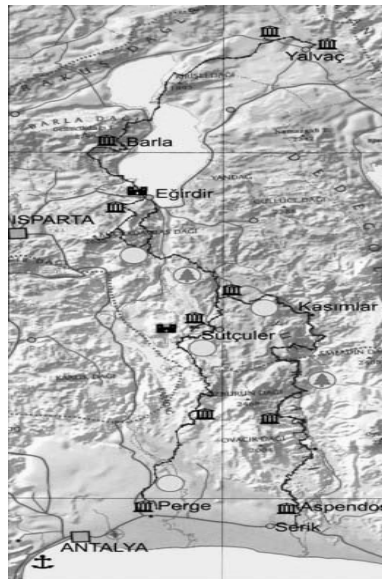
Şekil 3.2 : Türkiye Kùltür Rotaları (URL-10)

- *Likya Yolu*: Türkiye'nin tescillenen ilk kültür rotası olmasının yanında ilk uzun mesafeli yürüyüş rotasıdır. Ülkemizin güneyinde, Fethiye'den Antalya'ya uzanan yol bazı eski yolların bilinirliğini arttırmak ve korunması gerekliliğini vurgulamak için yapılmıştır (Türkiye Kültür Rotaları Derneği) (Şekil 3.3).

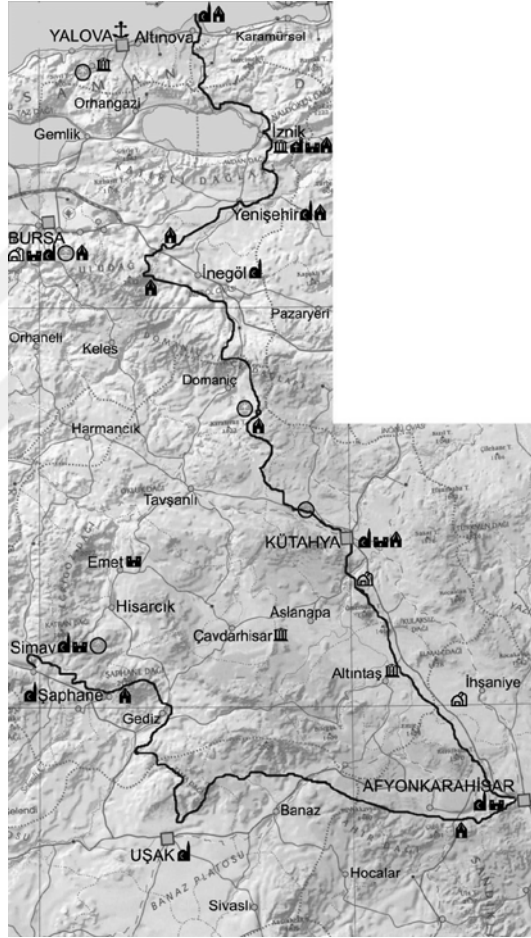
Şekil 3.3 : Likya Yolu (URL-11)

- *St. Paul Yolu* : Aziz Paul Yolu, Antalya Perge ile Yalvaç arasında kalan Aziz Paul'un ilk gezisinde geçtiği yolları simgeleyen rotadır. Roma ve orman yolları ile patikalar rotanın bileşenleridir. Ayrıca Aziz Paul Yolu, ülkemizin ikinci uzun mesafeli yürüyüş rotasıdır (Türkiye Kültür Rotaları Derneği) (Şekil 3.4).

Şekil 3.4 : St. Paul Yolu (URL-12)

- *Sufi Yolu*: Türkiye’de farklı dönemlerde yaşamış olan âlimleri ve onları ait mekânları değerlerimize sahip çıkmak adına yeniden canlandırmak amacıyla İstanbul’dan Konya’ya kadar tasarlanmış olan rotadır(Türkiye Kültür Rotaları Derneği).
- *Evliya Çelebi Yolu*: Rota, kendini “dünya gezgini, insan dostu” olarak tanımlayan Evliya Çelebi’nin 1671 yılında gerçekleştirdiği ilk hac yolculuğundan esinlenerek tasarlanmıştır. Ayrıca Evliya Çelebi Rotası, ülkemizin ilk at binme yolu özelliğini taşımaktadır (Türkiye Kültür Rotaları Derneği) (Şekil 3.5).

Şekil 3.5 : Evliya Çelebi Rotası (URL-13)

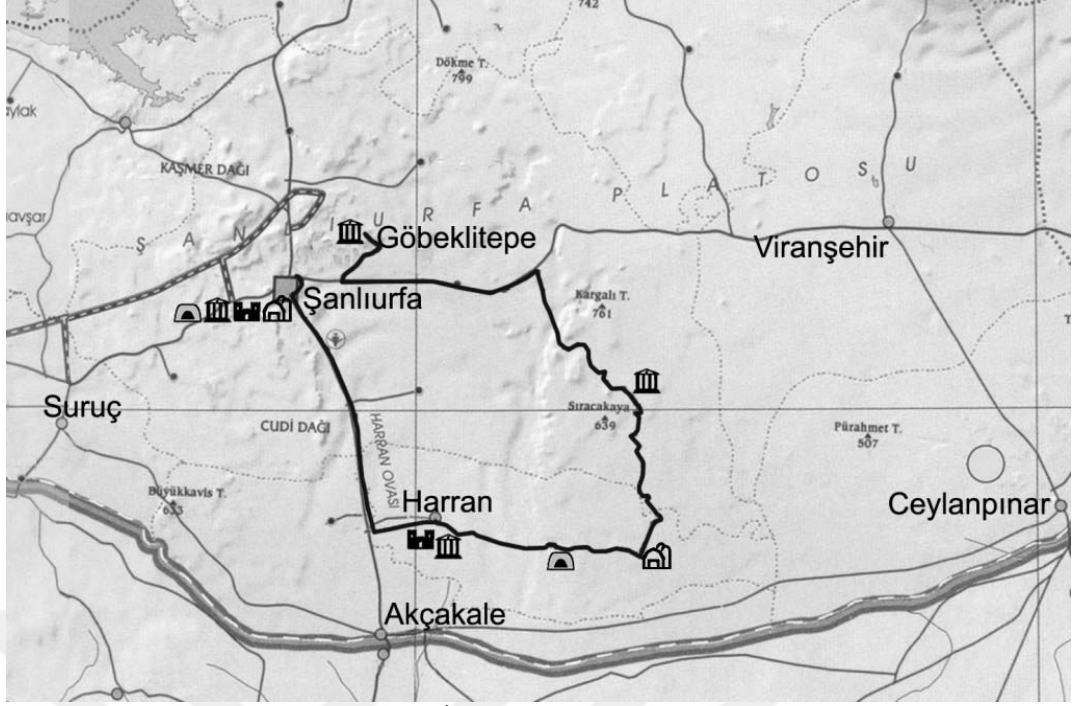
- *Karya Yolu*: Anadolu’nun antik çağda bilinen eski medeniyetlerinden olan Karya Medeniyetinden adını alan rota, Muğla ve Aydın illerini kapsamaktadır. Ülkemizin 820 km mesafesi ile en uzun doğa yürüyüşü rotasıdır (Türkiye Kültür Rotaları Derneği).

- *Kaçkar Rotası*: Karadeniz'i Anadolu'dan ayıran Kaçkarlar sahip olduğu doğal güzellikleri ile dünyanın sayılı alanlarından biridir. Rota, 8 adet uzun yürüyüş parkurundan oluşmaktadır. En çok tercih edilen parkur ise, Kaçkar Dağı tırmanış parkurudur (Türkiye Kültür Rotaları Derneği).
- *Frig Yolu*: Frig Yolunu, Frigya antik yaşam alanlarını birbirine bağlayan yollar oluşturmaktadır. 506 km uzunluğunda olan rota, uluslararası standartlarda yer alan bir yürüyüş ve bisiklet yoludur. Rota, Eskişehir, Kütahya, Afyonkarahisar ve Ankara'da bulunan Frig Vadilerinin arasında yer almaktadır(Türkiye Kültür Rotaları Derneği) (Şekil 3.7).

Şekil 3.7 : Frig Yolu Rotası (URL-15)

- *Sultanlar Yolu*: Osmanlı Sultanı Muhteşem Süleyman'ın Viyana Seferlerinden ilham alınarak yaratılmış ve Topkapı Sarayından Viyana'ya kadar uzanan yoldur. 2009 yılında oluşturulan rota, uluslararası ve kültür turizmi için önemli bir güzergâhtır (Türkiye Kültür Rotaları Derneği).
- *İbrahim'in Yolu*: Hz. İbrahim'in anısına sahip çıkmak, mirasını korumak ve kutlamak amacıyla oluşturulmuş rotadır. Rotanın ülkemizdeki bölümü Şanlıurfa'da yer almaktadır. 170 km uzunluğundaki rota, yürüyüş ve turlarla deneyimlenebilmektedir (Türkiye Kültür Rotaları Derneği) (Şekil 3.8).

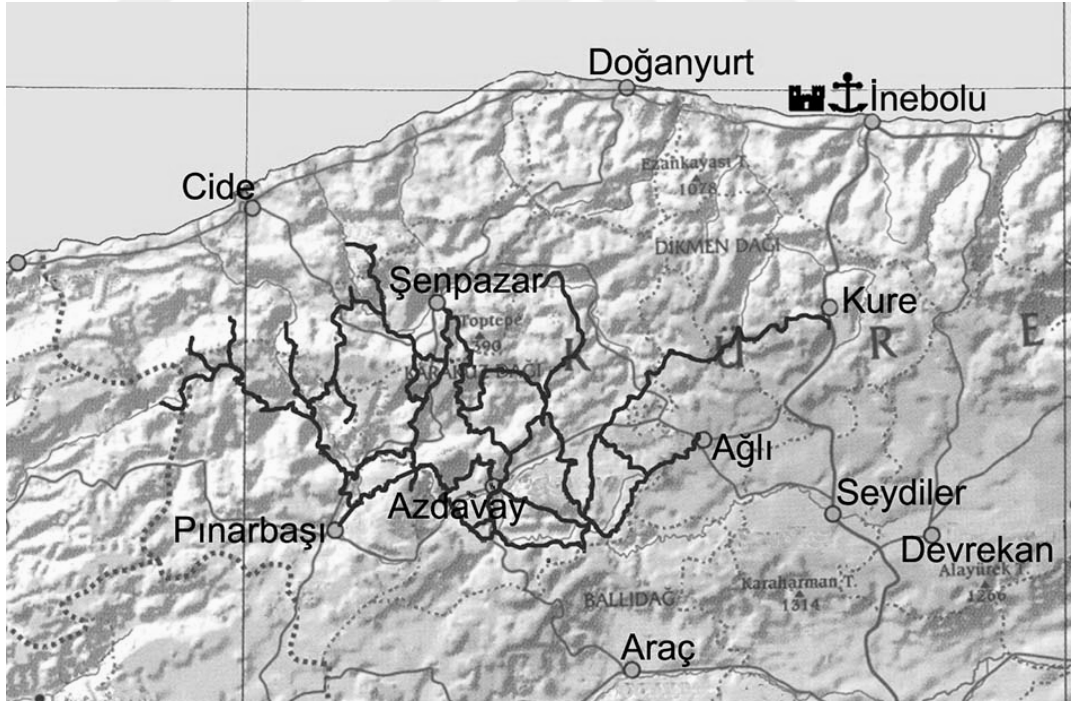
Şekil 3.8 : İbrahim'in Yolu (URL-16)

- *Egnatia Üzerinden (Via Egnatia)*: Uluslararası bir rota olma özelliğine sahip olan Via Egnatia, Türkiye ile İtalya arasındadır. Rota bileşeni ülkeler Arnavutluk, Makedonya, Yunanistan ve Türkiye'dir (Türkiye Kültür Rotaları Derneği) (Şekil 3.9).

Şekil 3.9 : Egnatia Üzerinden (URL-17)

- *Hitit Yolu*: Hattuşa Antik Kenti ve Alacahöyük kalıntılarını kapsayan Hitit Yolu, tarihi güzergâhların referansı ile oluşturulmuş yürüyüş ve bisiklet yoludur. Rota, bünyesinde uzunluğu 385 km olan 17 adet yürüyüş parkuru ve 406 km olan bisiklet yolunu bulundurmaktadır (Türkiye Kültür Rotaları Derneği).
- *Gastronomi Rotası*: Gastronomi Yolu, Türkiye’deki yürüyüş ve yemek temalarını öne çıkaran ilk eko-turizm çalışmasıdır. Kızılırmak Havzası boyunca uzanan alanlarda kültürel, tarihi ve doğal güzellikleri tanıtmak ve korumak amacıyla oluşturulmuş konsept bir projedir (Türkiye Kültür Rotaları Derneği).
- *Ağrı Dağı Rotası*: Tırmanış rotaları ile bilinen Ağrı Dağı, doğaseverler tarafından tercih edilen bir destinasyondur. Türkiye’nin çatı olarak bilinen Ağrı, ülkemizin en yüksek dağları olan Büyük Ağrı, Süphan, Küçük Ağrı ve Tendürek Dağı’na ev sahipliği yapmaktadır (Türkiye Kültür Rotaları Derneği).
- *Küre Dağları Patikası*: Eko-turizm projesi kapsamında tasarlanan Küre Dağları Patikası bir yürüyüş rotasıdır. Ayrıca rota üzerinden bisiklet yolları da bulunmaktadır (Türkiye Kültür Rotaları Derneği) (Şekil 3.10).

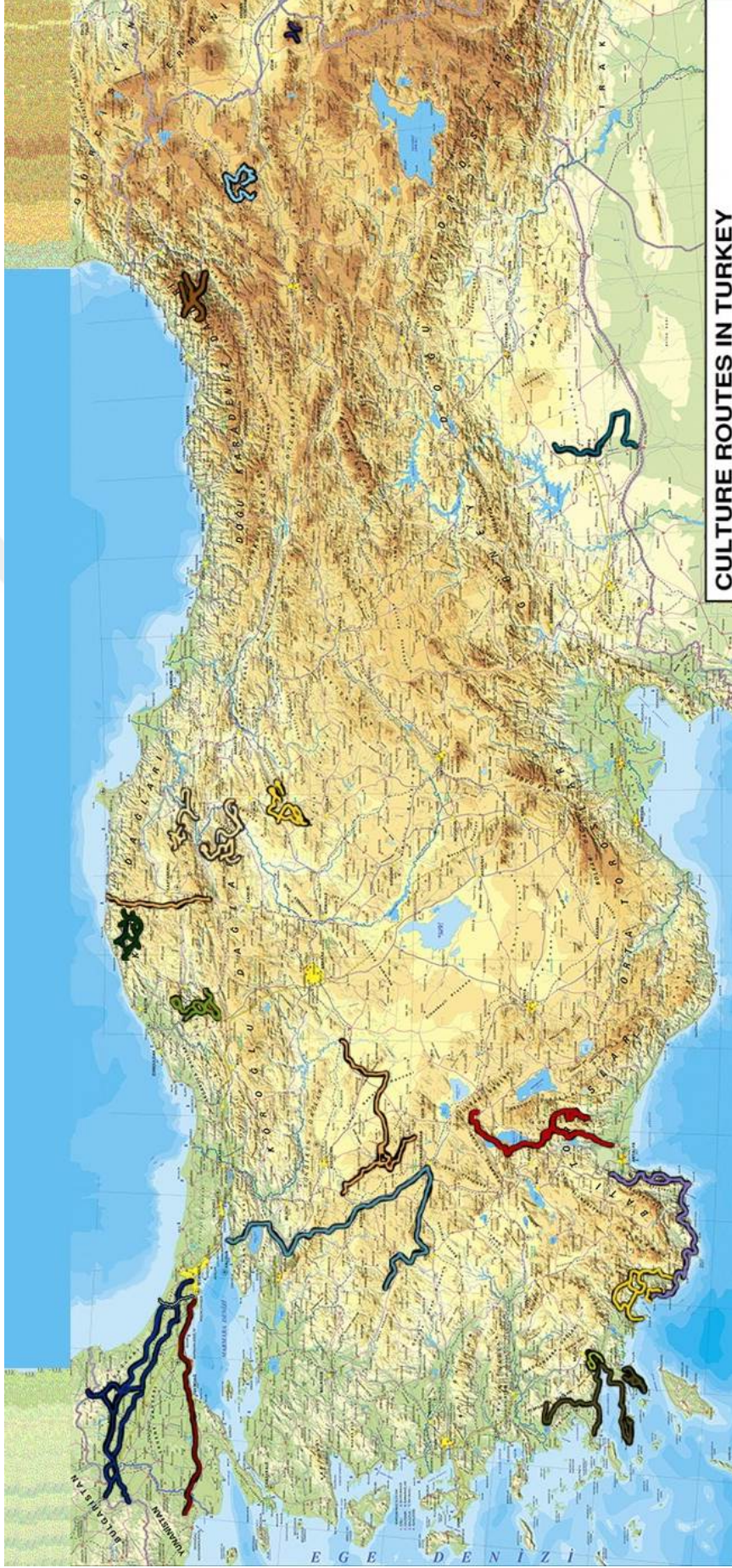

Şekil 3.10: Küre Dağları Patikası (URL-18)

- *Bağımsızlık Yolu*: Kurtuluş Savaşı döneminde cephanelerin İnebolu'dan Kastamonu'ya taşınmasını ifade eden yoldur. İnebolu-Kastamonu hattında kullanılan kağını yolunun izlerinden oluşturulmuş yürüyüş ve bisiklet yoludur (Türkiye Kültür Rotaları Derneği).
- *İdyma Yolu*: Ülkemizde ilk defa “Özel Çevre Koruma Bölgesi” ilan edilen Gökova bölgesinde yer alan güzergâhtır. Rota, İdyma ve çevresinde yer alan antik kentleri, Ula ve Gerit Kanyonlarını, Akyaka'yı ve Gökova Körfezini içine alan bölgeyi tanımlamaktadır (Türkiye Kültür Rotaları Derneği).
- *İki Deniz Arasında*: Toplam rota uzunluğu 60 km olan güzergâh, İstanbul'un yıllar içindeki değişimini yürüyüş parkuru ile deneyimlenmesini hedeflemektedir. Rota, kentin dış çerçevesinden merkezine doğru planıyla değişen ekolojik ve sosyal dengeyi gözler önüne sermektedir (Türkiye Kültür Rotaları Derneği) (Şekil 3.11).

Şekil 3.11 : İki Deniz Arasında (URL-19)

Şekil 3.12 : Türkiye Kültürel Rotaları (URL-20)

Tablo 3.6 : Türkiye Kültür Rotaları Derneğinden alınan verilerden faydalanılarak tez kapsamında yazar tarafından oluşturulmuştur.

Türkiye Kültür Rotaları

Rota Adı	Rota Özelliği	Rota Türü
Likya Yolu	Türkiye'nin uzun mesafeli ilk yürüyüş yoludur. Eski yolları tespit etmek ve korumak amacıyla yapılmıştır.	Kıyı / Tarihi / Bahar
St Paul Yolu	Hristiyanlığın Batı Avrupa'da yayılmasından sorumlu olan Aziz Paul'un yolculuğu hakkında bilgi vermek amacıyla oluşturulmuş bir kültür rotasıdır.	Doğa / Tarihi / At Binme
Sufi Yolu	Eski Osmanlı Hac yolunu izleyen mistik bir yürüyüş, bisiklet ve kültür turizmi rotasıdır.	Yürüyüş
Evliya Çelebi Yolu	Evliya Çelebi Yolu, yürüyüşçüler ve bisikletçiler için mutlaka yapılması gereken bir parkur ve Türkiye'nin atlılar için ilk rotasıdır.	Tarihi / Bisiklet / At Binme
Karya Yolu	Karya Yolu, modern Muğla ve Aydın illerinden Güneybatı Türkiye'yi keşfeden 800 km uzunluğunda bir yürüyüş yoludur.	Kıyı / Tarihi / Bahar
Troya Kültür Rotası	MÖ 7000 yıllarına dayanan tarihi ile önemini hiçbir zaman kaybetmemiş Troas'ı deneyimleme şansını sunmaktadır.	Tarihi
Kaçkar	Kaçkar Dağları, dünyanın en çok doğal miras çeşitliliği gösteren alanlarından biridir.	Doğa
Frig Yolu	Ülkemizin en uzun yürüyüş yollarından biridir. 3 farklı yoldan başlayan rota Friglilerin odak noktası olan Yazlıkaya'da buluşmaktadır.	Tarihi / Bisiklet
Sultanlar Yolu	Kanuni Sultan Süleymanın İstanbul'dan Viyanaya uzan serüveninin bir tanığı olan uluslararası bir güzergahtır.	Uluslararası
İbrahim'in Yolu	İncil anlatısının başlangıcına işaret eden ata İbrahim'in ayak izlerini ve bugün dünyadaki insanların yarısından fazlası tarafından paylaşılan manevi ve kültürel bir geleneğin doğuşunu takip etmektedir.	Uluslararası
Egnatia Üzerinden	Via Egnatiayı vakfının antik Via Egnatiayı canlandırmak amacıyla İstanbul'a kadar uzanan bir yoldur.	Uluslararası
Hitit Yolu	Hitit Rotaları, bölgenin zengin kültürel mirasının deneyimlenmesi konusunda imkan sunmaktadır.	Tarihi / Bisiklet / Bahar
Gastronomi Rotası	Ekoturizmin gelişmesinde etkin bir rol oynadığı düşünülen yolun, Kızıllırmak boyunca yer alan yerleşimlerin kültürel, tarihi ve doğal güzellikleri değerlendirilmiş ve eşsiz bir yemek kültürünü desteklediği görülmektedir.	Bisiklet
Ağrı Dağı	Türkiye'nin ve Avrupa'nın en yüksek noktası olan Ağrı Dağı, doğal mirasın keşfedilip görülmesi için eşsiz bir deneyim sunmaktadır.	Doğa
Küre Dağları Patikası	Bir ekoturizm projesi kapsamında oluşturan rota, kanyon ve milli parkları ile doğal mirası deneyimleme imkanı sunmaktadır.	Doğa
Bağımsızlık Yolu	Kurtuluş Rotası, Türkiye'nin Kurtuluş Savaşı'nda önemli rol oynayan bir üçgenin köşelerini birbirine bağlayan rotadır.	Bisiklet
İdyma Yolu	Çoban parkurlarına veya antik yollara dayanan rota, kıyıda geleneksel bir yaşam tarzına ışık tutan rota Muğla Akyaka'dan başlamaktadır.	Bahar
İki Deniz Arasında	İstanbul'un yakın batısında, Karadeniz ile Marmara Denizi arasında, İstanbul'un tehditkar dönüşümünü yürüterek yaşayabileceğiniz dört günlük bir yürüyüş rotasıdır.	Yürüyüş

Kültürel rota kavramı üzerine çeşitli çalışmalar ve tanımlamalar yapılmasına rağmen kültürel rota planlaması üzerine net bilgiler literatürde yer almamaktadır. Bunun nedeni ise, kültürel rota planlamasının bölgeye özgün değerlere sahip olması, zaman içerisinde farklılaşan dinamik bir yapı olması, farklı disiplinlerin bir arada olduğu bir sistem olmasıdır. Kültürel rota planlama sürecine ait ulusal ve uluslararası kuruluşların ve araştırmacıların hazırlamış olduğu planlama kılavuzları bulunmaktadır. Bu kılavuzlardan yola çıkarak Antakya’da oluşturulması hedeflenen kültür rotalarının tarih, kültür, inanç ve bağlama hizmet etmesi için ulusal ve uluslararası kültür rotaları incelenmiştir. Bu doğrultuda ulusal ve uluslararası rotaların planlama ve kurgu olarak Antakya Kültür Rotası ile benzerlik gösterenleri aşağıdaki tabloda listelenmiştir.

Tablo 3.7 : Ulusal ve uluslararası kültür rotalarının Antakya Kültür Rotası ile benzer özellikleri sahip olanları. Tez kapsamında yazar tarafından oluşturulmuştur.

Rota Adı	Rota Sınıflandırması		Rota Türü	
	Tarihsel Rotalar	Kutsal Rotalar	Ulusal	Uluslararası
Alvar Aalto Rotası	X			X
Art Nouveau Ağı	X			X
Avrupa Endüstriyel Miras Rotası	X			X
Avrupa Megalitik Kültür Rotası	X			X
Avrupa Mirası Romanesk Rotaları	X			X
Avrupa Yahudi Mirası Güzergahı		X		X
Demir Çağı Tuna Rotası	X			X
El Legado Andalusi Rotaları	X			X
Evliya Çelebi		X	X	
Frig Yolu	X		X	
Grande Bölgesinin Müstahkem Kasabaları	X			X
Hitit Yolu	X		X	
İbrahim’in Yolu		X	X	
İdyma Yolu	X		X	
Karya Yolu	X		X	
Kiril ve Metodi Rotası		X		X
Le Corbusier Destinasyonları: Mimari Yürüyüşler	X			X
Likya Yolu	X		X	
Pireneler Demir Rotası	X			X
Reform Rotaları		X		X
Santiago de Compostela Hac Yolu		X		X
St. Paul Yolu		X	X	
Tarihi Kafeler Rotası	X			X
Troya Kültür	X		X	
Via Francigena	X			X
Via Romea Germanica		X		X

Kültürel ve doğal miras açısından güçlü ve zengin bölgelerde, bölgesel ölçekli güzergâhlar ve ağ planlaması yapılması, bu alanların potansiyel değerlerinin korunması ve sürdürülebilirliklerinin sağlanmasında önemli bir araç görevindedir (Karataş 2011). Kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliğin sağlanması ancak planlı bir çalışma ile olabilmektedir. Kontrollü bir rota planlaması, koruma ve kullanma dengesinin bölge potansiyellerine göre belirlenip değerlendirilmesi, ekonomik ve turistik faaliyetlerin bölgeye zarar vermemesi koşuluyla yapılmalıdır. Ayrıca kültür rotalarının en önemli bileşeni yürümeaktır. Güzergâh ve ağ planlamasının kullanıcılara yürüyerek kültürel mirası fark etmeye sevk etmesi gerekmektedir (Kuruç 2018). Antakya Kentsel Sit Alanı bölgesinde yürüyüş güzergâhları ve ağlarının kurgulanması, tarihi kentin mimari mirasının algılanabilir ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında önemli bir rol oynayacaktır.

4.2. ANTAKYA TARİHİ KENT MERKEZİNİN SAHİP OLDUĞU DEĞERLER

Tez çalışması kapsamında, alan araştırması yapılmış olup, bir kültür rotasının sahip olması gereken kültürel değerler göz önünde bulundurulmuştur. Kültürel rota kurgusundan önce Antakya kentinin sahip olduğu özellikler incelenmiş, bölgenin daha iyi algılanabilmesi için güçlü ve zayıf yönleri ele alınmıştır. Ardından, çalışma kapsamında günümüze ulaşan somut miras öğeleri değerlendirilmiştir.

Bu çalışma kapsamında kentsel sit alanı içerisinde olan Antakya Tarihi Kent Merkezi çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Tarihi kent merkezinin çalışma alanı olarak belirlenmesindeki amaç, günümüze ulaşan mimari miras değerlerinin ve çok katmanlılık izlerinin bir arada bulunduğu bölge olmasıdır. Bölge günümüze ulaşan değerler açısından ele alındığında; tarihi kent merkezinde yer alan Eski Antakya Sokaklarında Helenistik kentlere ait kent planı izleri okunabilmektedir. Ayrıca çok katmanlılık izleri daha rahat okunabilen daha çok Beylikler ve Osmanlı Dönemine ait yapı izlerine ve Roma Dönemine ait Su Kemerlerinin yer aldığı Saray Caddesi ile yine Roma Döneminde açılan ve aydınlatılan ilk cadde olan, Fransız Mandası döneminde tekrardan inşa çalışmaları yapılan Kurtuluş Caddesi bu bölgede yer almaktadır. Bölge dini değerler kapsamında değerlendirildiğinde ise; üç farklı dinin halklarının bir arada yaşadığı, ibadet alanlarının aynı bölgede bulunduğu ve kültürlerinin etkileşim halinde olduğu kentlerden biri olması bölgeyi değerli kılmaktadır.

Şekil 4.2 : Çalışma Alanı Sınırı (Kentsel Sit Alanı, Antakya Tarihi Kent Merkezi)

4.2.1. Çalışma Alanının Güçlü Yönleri

- Üç İbrahim’i dinin beraber saygı içinde yaşadığı, Çan-Ezan-Hazzan seslerinin birbirine karıştığı nadir kentlerden olması
- Hıristiyanlığın ortaya çıktığı ve yayıldığı kent olması
- Kentin kuruluşunda önemli bir yere sahip olan Asi nehri ve Habibi Neccar Dağı gibi önemli doğal miras alanlarına sahip olması
- Çok katmanlı tarihi kent özelliğine sahip olması
- Kuruluşundan günümüze kadar uzanan süreçte bütün dönemlere ait kültürel miras izlerine sahip olması
- Önemli arkeolojik kazı alanlarına sahip olması ve yeni kazı alanlarının ortaya çıkması

Şekil 4.3 : Antakya Katolik Kilisesi ve Sarımiye Camii Minaresi (Kişisel Arşiv, 2022)

- Kùltürler arası diyalogun geleneksel yaşam dokusunda hissedilebilmesi
- Tarihi kent merkezinin yürüyüş rotası oluşturulmasına elverişli olması
- Dünyada ilk sokak aydınlatmasının yer aldığı Herod Caddesinin yerinde ve aynı yönünde Kurtuluş Caddesinin günümüzde kullanılıyor olması
- Hatay Büyükşehir Belediyesinin, tarihi kent merkezinin korunmasına yönelik çalışmalar yürütmesi

4.2.2. Çalışma Alanının Zayıf Yönleri

- Kentte, kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilir olmasına yönelik farkındalığın az olması
- Son yıllarda kentin zorunlu ve aşırı göç almasıyla güvenlik sorununun ortaya çıkması
- Kent içerisinde trafik sorunlarının yaşanması
- Mimari mirasın korunmasına yönelik müdahalelerin yetersiz kalması
- Taşınmaz kültür mirası öğelerinin potansiyellerinin üzerinde kullanılması
- Kentin deprem bölgesi olması ve mimari dokunun yaşanan depremlerden dolayı ağır tahrip almış olması
- Akdeniz ikliminin bir sonucu olarak kentin yazları yüksek sıcaklıklara sahip olması

4.2.3. Çalışma Alanındaki Mimari Miras

Kültürel rotanın en önemli birleşenlerinden biri mimari mirastır. Fiziksel olarak algılanan alanlarda, kültürel mirası koruma farkındalığı daha yüksektir. Antakya tarihi kent merkezinde mimari mirasın korunması ve farkındalığının artırılması amacıyla kültür rotası oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Tablo 4.1: Antakya kentsel sit alanında kalan mimari miras ögeleri. Hatay Kültür Envanteri Cilt I ve M.E. Bolat'ın Yüksek Lisans Tezinden elde edilen veriler sonucu yazar tarafından oluşturulmuştur (Bolat 2016: 54-120).

Yapı Adı	Yapı Türü	Dönemi	Konum
Antakya Kalesi ve Surları	Kale	Helenistik Dönem	Kent çevresi
Cehennem Kayıkçısı Heron	Büst/Kalıntı	Helenistik Dönem	Küçükdalyan Mahallesi
Müze Otel Antakya	Yapı Kalıntısı/Otel	Helenistik Dönem İzleri (21.YY.)	Küçükdalyan Mahallesi
St. Pierre Kilisesi	Dini Yapı/Kilise	Roma Dönemi	Küçükdalyan Mahallesi
Roma Villaları ve Mozaikleri	Yapı Kalıntısı	Roma Dönemi	Harbiye Mahallesi
Roma Köprüsü	Köprü	Roma Dönemi	Kent Merkezi
Demir Kapı	Yapı Kalıntısı	Roma Dönemi	Kentin Doğusu
Su Kemerleri	Yapı Kalıntısı	Roma Dönemi	Saray Caddesi
Memekli Köprü (Trajan Su Kemerleri)	Yapı Kalıntısı	Roma Dönemi	Bağrıyanık Mahallesi
Roma Dönemi Konut İzleri ve Mozaikleri	Yapı Kalıntısı	Roma Dönemi	İplikpazarı
Kurtuluş Caddesi (Kolonadlı Cadde / Rue Jadid)	Yapı Kalıntısı	Roma Dönemi	Dörtayak Mahallesi / Kurtuluş Caddesi
Habib-i Neccar Camii	Dini Yapı/Cami	Beylikler Dönemi	Kurtuluş Caddesi
Ulucami	Dini Yapı/Cami	Beylikler Dönemi	Saray Caddesi
Cundi (Cindi) Hamamı	Anıt/Hamam	Beylikler Dönemi	Saray Caddesi
Meydan Hamamı	Anıt/Hamam	Beylikler Dönemi	Meydan Mahallesi
Yeni Hamam	Anıt/Hamam	Beylikler Dönemi	Yenicamii Mahallesi
Yeni Cami	Dini Yapı/Cami	Beylikler Dönemi	Uzun Çarşı
Ortodoks Kilisesi	Dini Yapı/Kilise	Osmanlı Dönemi	Saray Caddesi
Havra	Dini Yapı/Havra	Osmanlı Dönemi	Kurtuluş Caddesi
Sarımiye Camii	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Kurtuluş Caddesi
Ahmediye Cami	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Yenicamii Mahallesi
Nakip Camii	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Zenginler Mahallesi
Kürt Fakih Camii	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Birinciler Mahallesi
Mahremiye Camii	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Uzun Çarşı
Kiremitli Camii	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Şehitler Mahallesi
Uçtum Camii	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Birinciler Mahallesi
Şeyh Muhammed Camii	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Şeyh Ali Mahallesi
Affan Ertuğrul Cami	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Fevzipaşa Mahallesi
Orhaniye Camii	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Orhanlı Mahallesi
Meydan Cami	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Meydan Mahallesi
Şeyh Ali Camii	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Şeyh Ali Mahallesi
Deveci Bekiroğlu Cami ve Çeşmesi	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	İplikpazarı
Debruz Cami □	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Uzun Çarşı
Kurşunlu Han	Anıt/Han	Osmanlı Dönemi	Uzun Çarşı

Tablo 4.1'in devamı

Çelenkoğlu Hanı	Anıt/Han	Osmanlı Dönemi	Uzun Çarşı
Sabunhane	Anıt/Sabunhane	Osmanlı Dönemi	Kurtuluş Caddesi
Kışla	Anıt/Kışla	Osmanlı Dönemi	Kurtuluş Caddesi
Saray Caddesi	Anıt	Osmanlı Dönemi	Kent Merkezi
40 Asırlık Türk Yurdu Caddesi	Anıt	Osmanlı Dönemi	Kent Merkezi
Çeşmeler	Anıt	Osmanlı Dönemi	
Kabaltı	Anıt	Osmanlı Dönemi	
Osmanlı Dönemi Konutları	Konut	Osmanlı Dönemi	
Valilik Binası	Anıt-Resmi Yapı	Fransız Dönemi	Hükümet Caddesi
Empire Binası	Anıt-Resmi Yapı	Fransız Dönemi	Cumhuriyet Meydanı
Fransız Bankası ve Elçilik Binası	Anıt-Ticari Yapı	Fransız Dönemi	Saray Caddesi
Valilik Konağı	Anıt-Konut	Fransız Dönemi	Gündüz Caddesi
Hatay Arkeoloji Müzesi	Anıt-Müze	Fransız Dönemi	Cumhuriyet Meydanı
Belediye Binası	Anıt-Resmi Yapı	Fransız Dönemi	Cumhuriyet Meydanı
Resmi Bina ve Dükkanları	Resmi-Ticari Yapı	Fransız Dönemi	Saray Caddesi
Adalı Konağı	Anıt-Konut	Fransız Dönemi	Atatürk Caddesi
Liwan Otel	Anıt-Ticari Yapı	Fransız Dönemi	Silahlı Kuvvetler Caddesi
Ata Koleji	Anıt-Resmi Yapı	Fransız Dönemi	Hükümet Caddesi
Konut	Anıt-Ticari Yapı	Fransız Dönemi	Kurtuluş Caddesi
Affan Kahvesi	Anıt-Ticari Yapı	Fransız Dönemi	Kurtuluş Caddesi
Antakya Parkı	Anıt-Park	Fransız Dönemi	Gündüz Caddesi
Ziraat Bankası Yapısı	Anıt-Ticari Yapı	Cumhuriyet Dönemi	Cumhuriyet Meydanı
Antakya Halkevi ve Halk Partisi Binası	Anıt-Resmi Yapı	Cumhuriyet Dönemi	Gündüz Caddesi
Sultan Sofrası	Anıt-Ticari Yapı	Cumhuriyet Dönemi	İstiklal Caddesi
Abdulgani Türkmen Konağı	Anıt-Resmi Yapı	Cumhuriyet Dönemi	Kurtuluş Caddesi

BÖLÜM V

ANTAKYA'DA KÜLTÜR ROTALARI OLUŞTURULMASI

5.1. ANTAKYA KENTSEL SİT ALANINDA ROTA PLANLAMASI

Antakya Kentsel Sit Alanı için rota temaları ve bölgesel kararlarının belirlenmesinin ardından, mimari mirasın korunması amacıyla güzergâh planlama kriterleri ele alınmıştır. Bu tez kapsamında bölge özelinde güzergâh planlama kriterleri üç alt başlıkta incelenmiştir.

Tablo 5.1: Güzergâh Planlama Kriterleri

Güzergâh Planlama Kriterleri		
Mimari Miras Öğelerinin	Noktalar Arası Uzaklık	Ulaşım Türleri
Mevcut Durum ve Özellikleri	<ul style="list-style-type: none">Ana OdakDestekleyici Odak	<ul style="list-style-type: none">AraçYürüyüş

5.1.1. Mimari Miras Öğelerinin Mevcut Durum Ve Özellikleri

Kültürel rota oluşturulmasında güzergâh planlamasının başlıklarından biri olarak günümüze ulaşan mimari miras öğeleri ele alınmıştır. Tarihi kentin günümüze ulaşan eserleri, çok katmanlılığı ve kültürü yansıtmaktadır. Bu bağlamda rota öğesi olarak belirlenen eserler; kentin dönemleri, sahip olduğu mimari miras, dini yapı, yapı kalıntıları, müzeleri, kent kültürü için önem arz eden yapıları içermektedir. Antakya Kentsel Sit Alanı içerisinde yer alan Antakya Tarihi Kent Merkezinde Helenistik, Roma, Beylikler, Osmanlı, Fransız Mandası ve Cumhuriyet Dönemlerine ait yapılar tespit edilmiştir.

- *Helenistik Dönem Yapı İzleri*

- Antakya Kalesi ve Surları : Kent çevresinde yer alan kale ve surlar I. Derece Arkeolojik Sit Alanıdır. Şiddetli depremlerle ağır tahripler alan kale ve surların yapı malzemeleri sökülerek kentin farklı bölgelerinde inşaat malzemesi olarak kullanıldığı bilinmektedir (Hatay Kültür Envanteri Cilt I 2011: 52).

Şekil 5.1 : Antakya Kalesi ve Surları
(Cassastan aktaran İstek 2020)

Şekil 5.2 : Antakya Kalesi ve Surları (Kişisel arşiv 2021)

- Cehennem Kayıkçısı Heron : Küçükdalyan Mahallesinde, St. Pierre Kilisesi yakınında yer alan büst sit alanıdır (Bolat 2016: 60). Günümüzde vandalizme maruz kalan eser, dış etkilerin de ağır tahribatına daha fazla uğramadan koruma altına alınmalıdır.

Şekil 5.3 : Cehennem Kayıkçısı Heron'un Büstü
(Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.4 : Gustavo Dore tarafından hazırlanan Charon tasviri (URL-21)

- Antakya Müze Otel : Küçükdalyan Mahallesinde, yapı kalıntıları üzerine inşa edilmiş bir müze ve otelden oluşmaktadır. Otel inşası için yapılan kazılar sonucunda ulaşılan yapı kalıntılarının ticari bir amaç olarak değil, kültürel miras değerleri açısından korunması gerekmektedir.

Şekil 5.5 : Antakya Müze Otel (Url-22)

Şekil 5.6 : Antakya Müze Otel (Url-22)

- *Roma Dönemi Yapı İzleri*

- St. Pierre Kilisesi : Küçükdalyan Mahallesinde bulunan bir mağara kilisesidir. “Hıristiyan” adının kullanıldığı ilk kilise olma özelliğine sahiptir. Hıristiyanların hac merkezlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Hatay Kültür Envanteri Cilt I: 596). Günümüzde müze olarak kullanılan kilise, envanter altına alınmıştır. Ancak gelecek nesillere aktarılması hususunda daha kapsamlı bir koruma programı gerekmektedir.

Şekil 5.7 : St. Pierre Kilisesi
(Kişisel Arşiv 2022)

Şekil 5.8 : St. Pierre Kilisesi
(Kişisel Arşiv 2022)

- Roma Villaları ve Mozaikleri : Harbiye Mahallesiinde yapılan kazılarda ulaşılan yapı kalıntıları, Hatay Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedir (Bolat 2016: 68).

Şekil 5.9 : Roma Villası
(Redford 2014)

Şekil 5.10 : Roma Villası
(Redford 2014)

- Demir Kapı (Bab-ı Hadid) : Kentin doğusunda, Küçükdalyan Mahallesiinde yer alan yapı kalıntısı, Antakya'nın su sorununa çözüm olması amacıyla inşa edilmiştir (Bolat 2016: 69). Depremler sonucunda yıkımlar yaşamış olan yapının büyük çoğunluğu hala ayaktaadır.

Şekil 5.11 : Demir Kapı (Barlett, 1936)

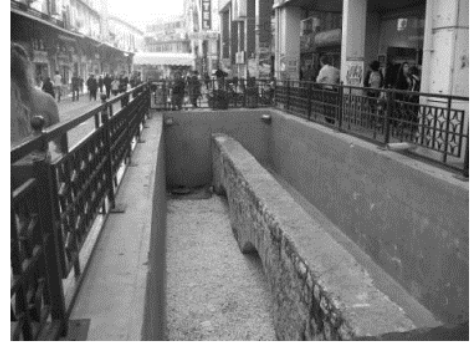

Şekil 5.12 : Demir Kapı
(Kişisel Arşiv 2022)

- Su Kemerleri : Saray Caddesinde yapılan alt yapı çalışmaları esnasında bulunan kemerler, kullanıcı yoğunluğunun yüksek olduğu caddede sergilenmektedir.

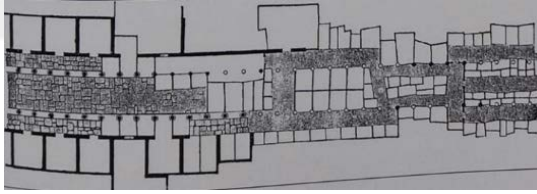

Şekil 5.13 : Su Kemerleri
(Bolat 2016)

Şekil 5.14 : Su Kemerleri
(Bolat 2016)

- Rue Jadid (Kurtuluş Caddesi) : Dörtayak Mahallesiinde yer alan, kentin önemli bir aksını oluşturan caddedir. Herod Caddesi de denilmektedir. Araç trafiğine açık olan yolun kullanıcı yoğunluğunun fazla olması ve otopark sisteminin kullanılması dokuya zarar vermektedir.

Şekil 5.15 : Kurtuluş Caddesi
(Demir 1996)

Şekil 5.16 : Kurtuluş Caddesi
(Kişisel Arşiv 2022)

- *Beylikler Dönemi Yapı İzleri*

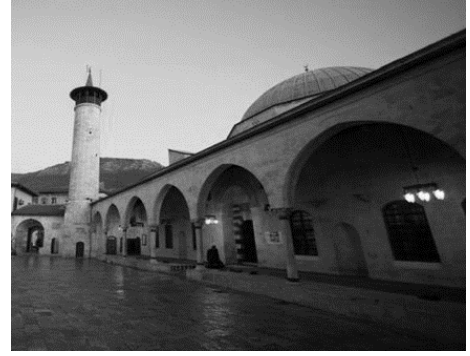
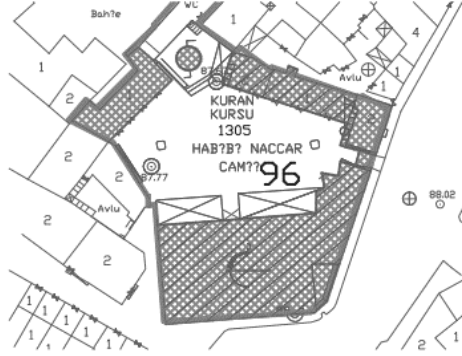
- Cindi Hamamı : Saray Caddesinde yer alan yapı, ciddi hasarlar almış olmasına rağmen günümüzde hala aktif bir şekilde kullanılmaktadır.

Şekil 5.17 : Cindi Hamamı
(Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.18 : Cindi Hamamı
(Kişisel Arşiv 2022)

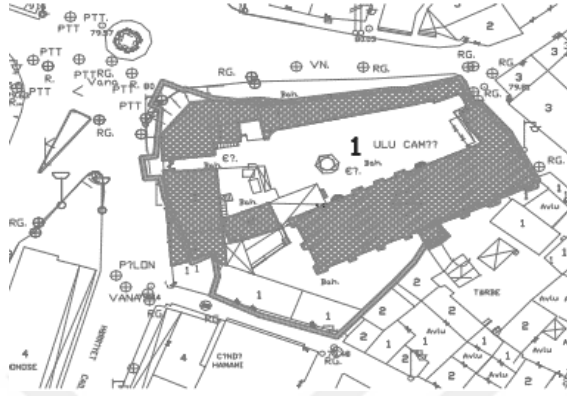
- Habib-i Neccar Camii : Kurtuluş Caddesi üzerinde yer alan cami, günümüz Türkiye sınırları içerisinde olan ilk cami özelliğine sahiptir. Caminin bulunduğu yerde önceleri kilise olduğu bilinmektedir (Ömeroğlu,2006). Cami yapısı, kentin çok katmanlı dokusunun ve kültürünün algılanmasında önemli bir yere sahiptir.

Şekil 5.19 : Habib-i Neccar Camii
(Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.20 : Habib-i Neccar Camii
(Kişisel Arşiv 2022)

- Ulu Cami : Saray Caddesinin başlangıç noktasında yer alan cami, ilk cami yapısının statik açıdan riskli olmasıyla yıkılıp yeniden yapılmıştır. Mevcut cami, 2005 yılında kapsamlı bir restorasyon çalışması geçirmiştir (Ömeroğlu 2006).

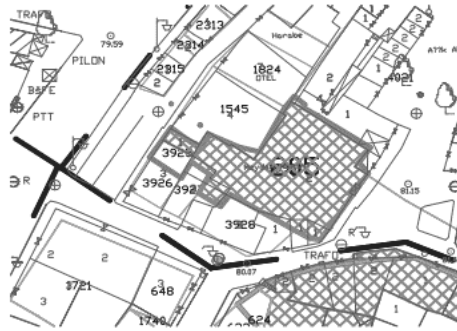

Şekil 5.21 : Ulu Cami (Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.22 : Ulu Cami (Kişisel Arşiv 2022)

- Meydan Hamamı : Meydan Mahallesinde yer alan hamam, Türk hamamlarının belirgin özelliklerine sahip ve günümüzde hala kullanılmaktadır (Hatay Kültür Envanteri Cilt I).

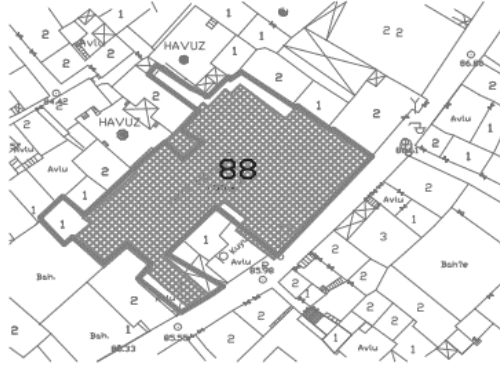

Şekil 5.23 : Meydan Hamamı (Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.24 : Meydan Hamamı (Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

- Yeni Hamam : Yenicami Mahallesinde yer alan hamam yapısı kadın ve erkeklerin nöbetleşe kullandığı, mimarisinde kadın mahremiyetinin ön planda olduğu nadir hamam örneklerinden biridir (Şancı 2006: 360).

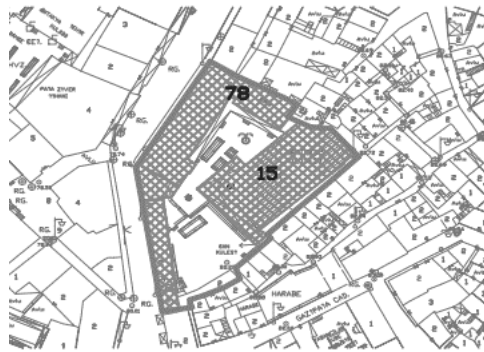
Şekil 5.25 : Yeni Hamam (Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.26 : Yeni Hamam (Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

- *Osmanlı Dönemi Yapı İzleri*

- Ortodoks Kilisesi: Saray Caddesi üzerinde bulunan ve envanter altına alınan kilise, günümüzde aktif olarak kullanılmaktadır. Antakya'da yer alan Ortodoks Cemaati geleneklerine sahip çıkmakta ve ibadetlerini yerine getirmeye devam etmektedir.

Şekil 5.27 : Ortodoks Kilisesi (Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.28 : Ortodoks Kilisesi (Kişisel arşiv 2022)

- Havra : Kurtuluş Caddesi üzerinde yer alan yapı, envanter altına alınmış bir yahudi havrasıdır. Yapı kendi işlevinde kullanılmaya devam etmektedir.

Şekil 5.29 : Havra (Hatay Kültür
Envanteri Cilt I)

Şekil 5.30 : Havra
(Kişisel arşiv 2022)

- Sarımiye Camii : Kurtuluş Caddesi üzerinde yer alan Sarımiye Camii, kendisine bitişik konumlanan katolik kilisesi, karşısında yer alan havra ile kentin çok kültürlülüğünün bir simgesidir

Şekil 5.31 : Sarımiye Camii
(Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.32 : Sarımiye Camii
(Kişisel arşiv 2022)

- Sabunhane : Kurtuluş Caddesi üzerinde yer alan ve günümüzde Savon Otel olarak hizmet vermekte olan yapı, Osmanlı sabunhanelerinin genel özelliklerine sahiptir.

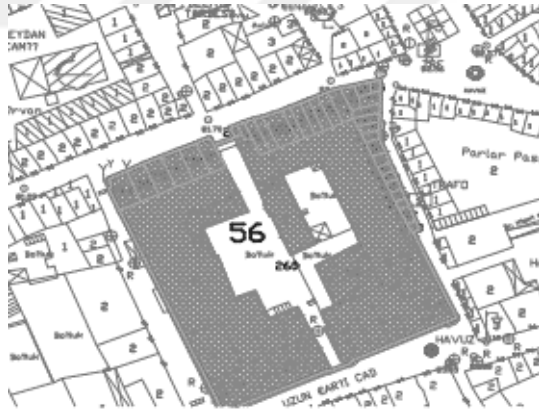

Şekil 5.33 : Sabunhane (Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

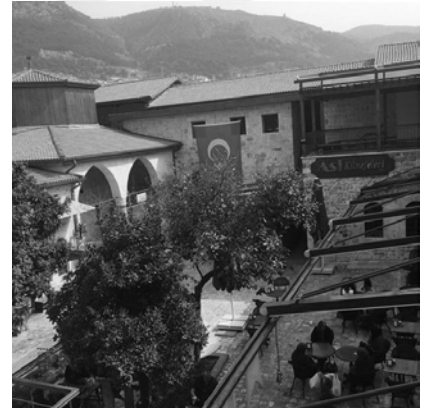

Şekil 5.34 : Sabunhane (Kişisel arşiv 2022)

- Kurşunlu Han : Uzun Çarşıda yer alan han, üzerindeki çatının kurşun kaplamasından ötürü Kurşunlu Han adını almıştır (Şancı 2006: 294). İçeride dönük bir mimariye sahip olan yapı, restorasyon geçirmiştir. Günümüzde aktif bir şekilde kullanılmaktadır.

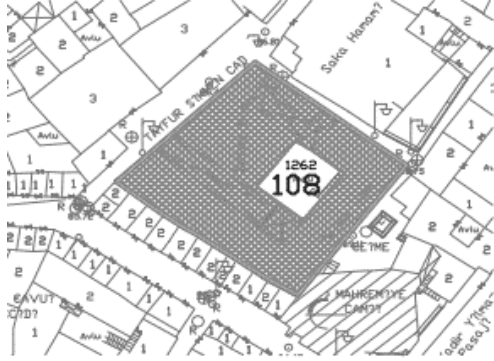

Şekil 5.35 : Kurşunlu Han (Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.36 : Kurşunlu Han (Kişisel arşiv 2022)

- Çelenkoğlu Hanı : Çelenkoğlu Hanı, geçirdiği kapsamlı restorasyondan sonra Defne Han adını almıştır. Uzun bir dönem sabunhane olarak kullanılan yapı günümüzde iş hanı olarak kullanılmaktadır.

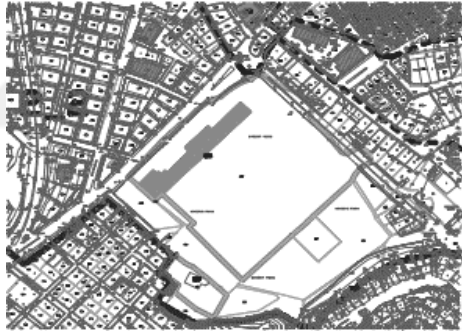

Şekil 5.37 : Çelenkoğlu Hanı (Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.38 : Çelenkoğlu Hanı (Kişisel arşiv 2022)

- Kışla : Kurtuluş Caddesi ile Saray Caddesinin kesiştiği noktada yer almaktadır. Günümüzde özgün işlevinde kullanılan nadir yapılardan biridir.

Şekil 5.39 : Kışla (Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.40 : Kışla (Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

- Saray Caddesi : İlk ismi Hürriyet Caddesi olan cadde, yerel halkın kullanımıyla Saray Caddesi ismini almıştır. Günümüzde yayalaştırılan cadde Antakya'nın dini, ticari ve sosyal hayatının önemli merkezlerinden biridir.

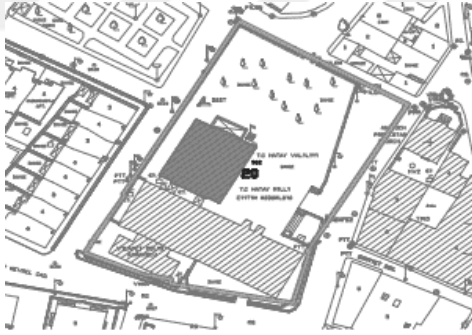
Şekil 5.41 : Saray Caddesi (HBB Arşivi)

Şekil 5.42 : Saray Caddesi
(Kişisel arşiv 2022)

- *Fransız Mandası Dönemi Yapı İzleri*

- Valilik Binası (Hükümet Konağı) : Hükümet Caddesi üzerinde yer alan yapının ilk işlevi Kumandanlık Binası'dır. Günümüzde resmi hizmete tabi olarak kullanılmaktadır.

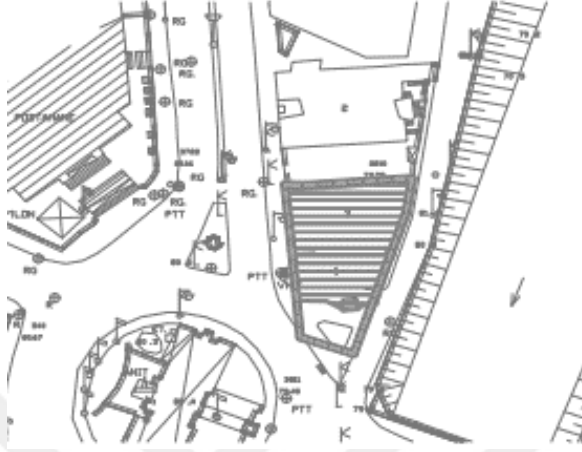

Şekil 5.43 : Valilik Binası
(Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.44 : Valilik Binası
(Kişisel arşiv 2022)

- Meclis Binası : Empire Sineması olarak inşa edilmiş olan yapı, Hatay Devletinin ilk meclis toplantısına ev sahipliği yaptığı için Meclis Binası olarak bilinmektedir. 2021 yılında tamamlanan kapsamlı restorasyon çalışması sonucunda kamusallaştırılan yapı, kültür sanat merkezi olarak yeniden işlevlendirilmiştir.

Şekil 5.45 : Meclis Binası
(Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.46 : Meclis Binası
(Kişisel arşiv 2022)

- Fransız Bankası ve Elçilik Binası : Saray Caddesi üzerinde Fransızlar tarafından 3 katlı, kesme taşlardan banka ve elçilik binası olarak yapılmıştır. 2000 yılında geçirdiği kapsamlı restorasyondan sonra Protestan Kilisesi olarak kullanılmaya başlanmıştır (Bolat 2016: 108).

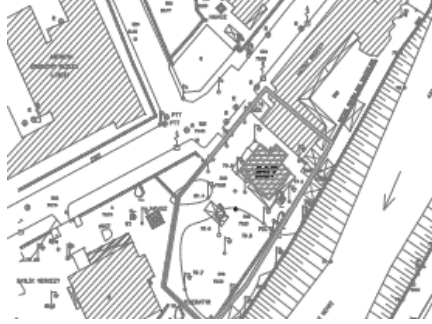

Şekil 5.47 : Fransız Bankası ve Elçilik Binası
(Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.48 : Fransız Bankası ve Elçilik Binası
(Kişisel arşiv 2022)

- Vali Konağı : Gündüz Caddesi üzerinde yer alan, Fransız mimarisi özelliklerine sahip olan yapıda simetrik cephe düzeni görülmektedir. Şehir müzesi ve park arasında konumlandırılmıştır.

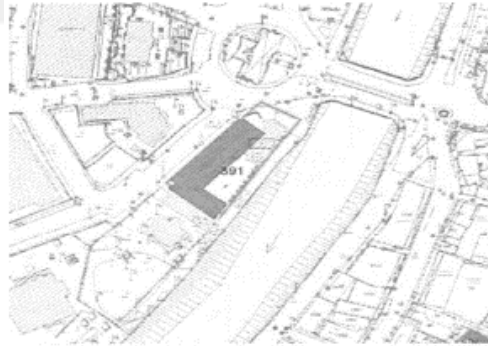

Şekil 5.49 : Vali Konağı
(Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.50 : Vali Konağı
(Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

- Müze : Cumhuriyet Meydanında yer alan müze yapısı Fransız mimarisinin izleri görülen, yığma ve betonarme yapıım teknikleri ile inşa edilmiştir. 2021 yılında tamamlanan yenileme çalışmaları ile günümüzde özgün işlevi ile kullanılmaya devam etmektedir. İlk arkeoloji müzesi olarak hizmet veren yapı, 2021 yılından itibaren şehir müzesi olarak kullanılmaktadır.

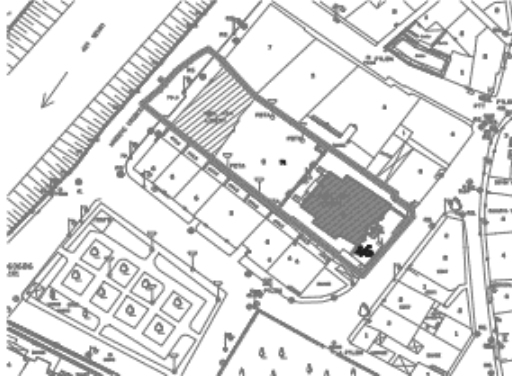

Şekil 5.51 : Müze
(Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.52 : Müze (Kişisel arşiv 2022)

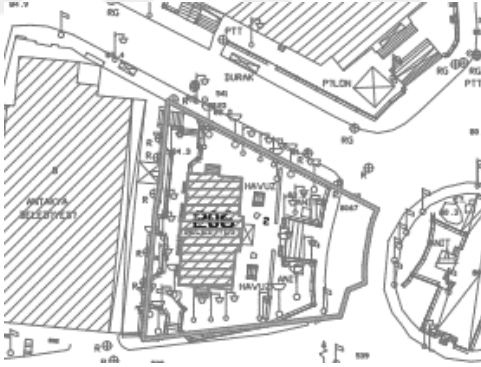
- Ata Lisesi : Hükümet Caddesi üzerinde yer alan yapı ilk olarak Bereket Ailesinin Konutu olması amacıyla inşa edilmiştir. Günümüzde Özel Ata Lisesi Koleji olarak hizmet vermektedir.

Şekil 5.53 : Ata Lisesi
(Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.54 : Ata Lisesi
(Kişisel arşiv 2022)

- Belediye Binası : Cumhuriyet Meydanında Fransızlar tarafından belediye binası olarak inşa edilen yapı, günümüzde özgün işlevinde kullanılmaya devam etmektedir. Hatay Büyükşehir Belediyesinin ek hizmet binası olarak yer almaktadır.

Şekil 5.54 : Belediye Binası
(Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.55 : Belediye Binası
(Kişisel arşiv 2022)

- Resmi Bina ve Dükkanları : Saray Caddesinde bulunan; alt katları dükkan, üst katları resmi bina olarak tasarlanmış yapı 3 katlı, tavanları ahşap ve yer döşemeleri karodur. Geçirdiği restorasyon çalışmasının ardından günümüzde dükkanlar özgün işlevinde kullanılmaktadır.

Şekil 5.57 : Resmi Bina ve Dükkanları
(Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

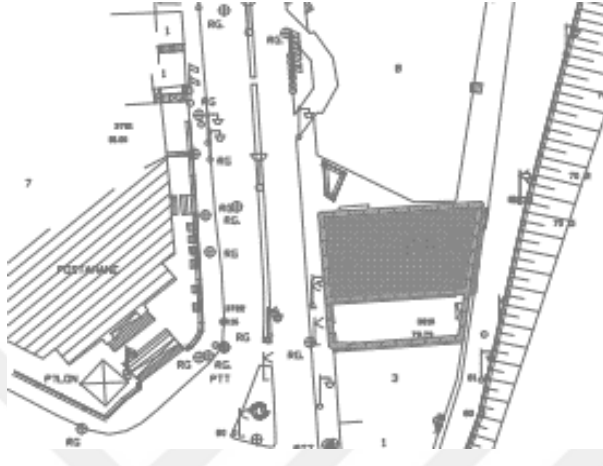
Şekil 5.58 : Resmi Bina ve Dükkanları (Kişisel arşiv 2021)

- Liwan Otel : Silahlı Kuvvetler Caddesi üzerinde yer alan yapı, "Fransız Rezidansı" ve muhasebe binası amacıyla inşa edilmiştir (Bolat 2016: 112). Günümüzde otel olarak kullanılmaktadır.

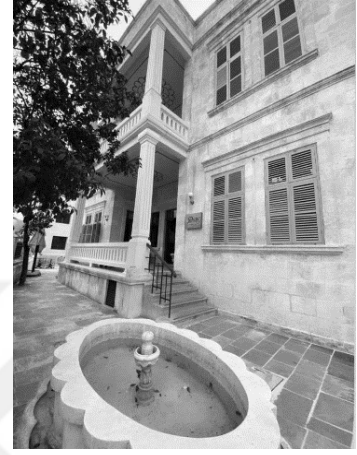

Şekil 5.59 : Liwan Otel (Kişisel arşiv 2022)

- Adalı Konağı : Cumhuriyet Meydanı ile Atatürk Caddesinin kesiştiği bölgede, Meclis Binasının arkasında yer alan yapı, Adalı Ailesi konutu olarak inşa edilmiştir. Uzun yıllar bakımsız ve işlevsiz olarak kalmıştır. 2021 yılında tamamlanan kapsamlı restorasyon çalışmaları sonucunda kamusallaştırılmış ve sosyal tesis olarak yeniden işlevlendirilmiştir.

Şekil 5.60 : Adalı Konağı
(Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.61 : Adalı Konağı
(Kişisel arşiv 2022)

- Affan Kahvesi : Kurtuluş Caddesinde, ticari yapı üzerine konut şeklinde inşa edilmiştir. Alt katı günümüzde kahvehane olarak hizmet vermeye devam etmektedir. Yapı ilk sahipleri olan Sahilli Ailesi tarafından kullanılmaktadır.

Şekil 5.62 : Affan Kahvesi
(Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.63 : Affan Kahvesi
(Kişisel arşiv 2022)

- Antakya Parkı : Gündüz Caddesi ile Asi nehri arasında kalan bölgede Fransızlar tarafından planlanmış park arazisinin içinde gazino, kafe, çocuk oyun alanları, yürüyüş yolları, olimpik yüzme havuzu ve nikâh salonu bulunmaktadır. Ayrıca müze ve vali konutu park arazisine dâhildir.

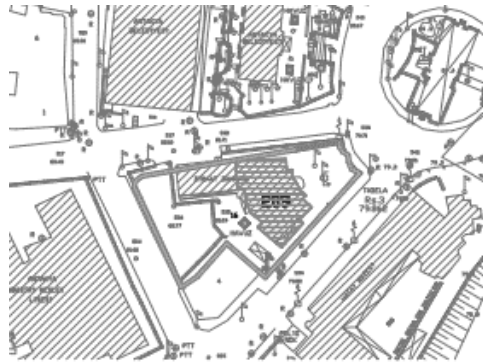
Şekil 5.64 : Park
(Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.65 : Park
(Kişisel arşiv 2022)

- *Cumhuriyet Dönemi Yapı İzleri*

- Ziraat Bankası Yapısı : Cumhuriyet Meydanında yer alan yapının ilk işlevi bilinmemektedir. Günümüzde Ziraat Bankası Antakya Şubesi olarak kullanılmaktadır.

Şekil 5.66 : Ziraat Bankası
(Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.67 : Ziraat Bankası
(Kişisel arşiv 2022)

- Antakya Halkevi ve Halk Partisi Binası : Gündüz Caddesi üzerinde yer alan yapının 1952 yılında Halkevlerinin kapatılması üzerine kullanımı bir süre durmuştur. Günümüzde Sağlık İl Müdürlüğü olarak kullanılmaktadır.

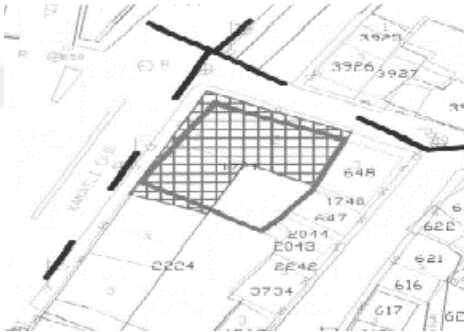

Şekil 5.68 : Halkevi ve Halk Partisi Binası (Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.69 : Halkevi ve Halk Partisi Binası (Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

- Sultan Sofrası : İstiklal Caddesi üzerinde inşa edilmiş olan yapının ilk işlevi bilinmemektedir. Alt katı lokanta, üst katı ise otel olarak hizmet vermektedir.

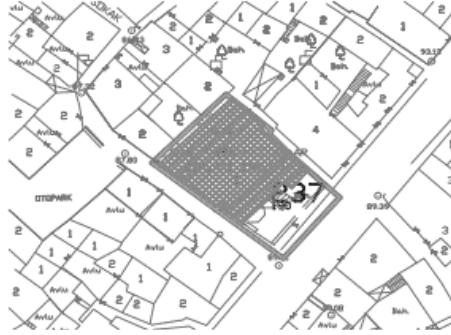

Şekil 5.70 : Sultan Sofrası (Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.71 : Sultan Sofrası (Kişisel arşiv 2022)

- Abdulgani Türkmen Konağı : Kurtuluş Caddesi üzerinde konut olarak inşa edilen yapı, günümüzde işlev değiştirmiş ve Hatay Esnaf ve Sanatkarlar Odası olarak kullanılmaktadır.

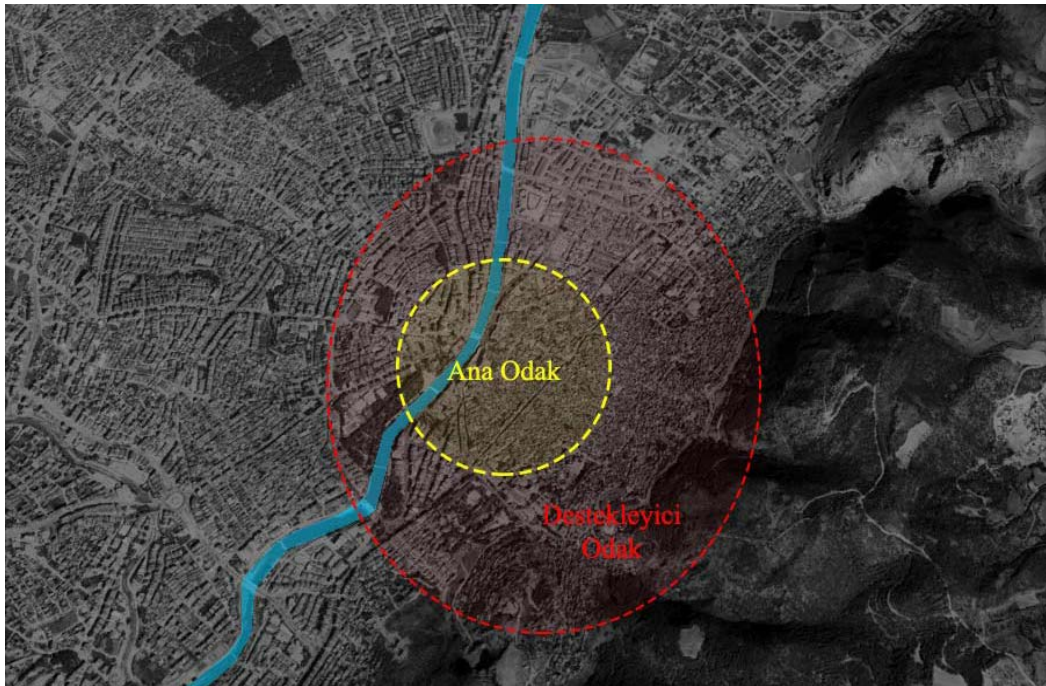
Şekil 5.72 : Abdulgani Türkmen Konağı
(Hatay Kültür Envanteri Cilt I)

Şekil 5.73 : Abdulgani Türkmen Konağı (Kişisel arşiv 2022)

5.1.2. Noktalar Arası Uzaklık

Antakya kentsel sit alanında rota planı ve güzergâh belirleme çalışmalarını etkileyene bir önemli unsur da mimari miras öğeleri arasındaki uzaklık olmuştur. Noktalar arası uzaklık; güzergâh tespitlerini, tema konseptlerini, kent içerisindeki ulaşım durumlarının değerlendirildiği bir kriter olmuştur. Bu tez kapsamında konumları değerlendirilen alanlar ana ve destekleyici odak olarak ele alınmıştır.

Şekil 5.74: Kültür rotası planlamasında odakların gösterimi

Ana odak; kültürel rotaların planlamasında, ana temaya uygun ve güzergâh ulaşımının yürüyerek yapılabilirdiği, alan olarak daha küçük bir bölgeye sahip odağı içermektedir (Yılmaz 2021). Bu tez kapsamında Antakya Kentsel Sit Alanında yer alan tarihi kent merkezi ana odak alanı olarak tespit edilmiştir. Tarihi kent merkezinin bu tez kapsamında ana odak olarak tespit edilmesinin sebebi tescilli yapı yoğunluğunun ve çok katmanlılık izlerinin bu bölgede yoğunlaşmış olmasıdır.

Bu tez kapsamında tasarlanmış olan Kültür Rotası 1 (Antakya Mimari Miras Rostası), kentsel sit alanı içerisinde kalan mimari miras kapsamındaki yapıları içermektedir. Tasarlanmış olan güzergâhlar, günümüzde kentsel sit alanı içerisinde var olan ve Antakya'nın kültürel değerlerinin farkındalığının artırılması ve korunması amacıyla planlanmıştır.

Kültür Rotası 1; Kurtuluş Caddesi (Rue Jadid), Savon Otel, Kışla, Saray Caddesi, Cindi Hamamı, Kurşunlu Han, Çelenkoğlu Hanı ve Meydan Hamamı, Esnaf Odası, Affan Kahvesi, Valilik Binası, Antakya Parkı, Sağlık İl Müdürlüğü, Valilik Konağı, Ziraat Bankası, Belediye Binası, Adalı Konağı, Meclis Binası, Ata Koleji Lisesi, Resmi Bina ve Dükkânlar ve Liwan Otelini içermektedir. Bu güzergâh günümüze kadar var olmaya devam eden mimari miras öğeleri için planlanmıştır.

Tez kapsamında destekleyici odak, Antakya kentsel sit alanında oluşturulan kültür rotalarına tema kurgusu olarak destek veren ve ulaşımın kentsel sit alanı içerisinde araçlarla sağlandığı, daha geniş bir alanı ifade etmektedir. Destekleyici odak, Antakya kentsel sit alanında yer alan mimari miras öğeleri aralarındaki mesafelerin uzaklıklarına bağlı olarak farklı iki tema ile kurgulanmıştır. Noktalar arası uzaklıkların ulaşım araçları ile sağlandığı, benzer tarihi süreçlere tanıklık etmiş ve benzer işlemlere sahip mimari miras öğelerini kapsamaktadır.

Kültür Rotası 2; Hatay Arkeoloji Müzesi, Cehennem Kayıkçısı Heron, Bab-ı Hadid, Müze Otel, Trajan Su Kemerleri (Memekli Köprü), Su Kemerleri ve Şehir Müzesi gibi tarihi bilgilere ulaşabileceğimiz mimari miras öğelerinden oluşmaktadır.

Kültür Rotası 3; Antakya Kentsel Sit Alanı sınırları içerisinde yer alan ve dini miras özelliği taşıyan mimari öğeleri içermektedir. St.Pierre Kilisesi, Habibi Neccar Camii, Havra, Sarımiye Camii, Katolik Kilisesi, Protestan Kilisesi, Ortodoks Kilisesi ve Ulu Camii rota öğelerini oluşturmaktadır.

5.1.3. Ulaşım Biçimi

Antakya kenti, ulaşım ağının zayıf olduğu bir kenttir. Kent içerisinde ulaşım genel olarak yürüyerek veya özel araçlarla sağlanmaktadır. Toplu taşıma ağlarının zayıf olması, özel taşıt yoğunluğunun fazla olmasına bağlı olarak oluşan otopark problemleri yaşanmaktadır. Ayrıca çalışma alanı sınırları içerisinde mesafelerin yakın olduğu tarihi kent merkezinde kullanıcıların güvenli ve rahat bir şekilde kullanabilecekleri bisiklet yolu bulunmamakta ve yayalaştırılan alan sayısı da çok azdır. Tarihi kent merkezinde mesafelerin yakın olmasının bir avantaj olarak ele alınması, ulaşım ağının güçlendirilmesi ve taşıt yoğunluğunun azaltılması, bisiklet sürücüleri için güvenli bir bisiklet yolu ve yayalar için yürüyüş yolları gerekmektedir. Diğer bir yandan tarihi kent merkezinde kullanıcıların araçlarını rota deneyimlemeleri esnasında güvenli bir şekilde bırakabilecekleri araç park alanlarına ihtiyaç vardır.

Bu tez kapsamında, ana odak alanlarında planlanan rotaları deneyimleyenler için yayalaştırılmış alanlar önerilmiştir. Destekleyici odak alanlarında ise yürüyüş yolları kurgulanmış, araç yolu planlamaya işlenmiştir.

5.1.4. Güzergâh Oluşturma

Kültür rotaları; oluşturulma amaçları, seçilen bölge özellikleri ve bunlara bağlı olarak farklı tasarım değişkenlerine sahiptir. Seçilen bölgenin değerleri ve günümüz koşulları ele alındığında rota temaları ve güzergâhlarını etkileyen birden fazla değişken söz konusudur.

Tez kapsamında Antakya Kentsel Sit Alanı bölgesi üzerinden çalışma yapılmıştır. Kültür rotalarının planlama çalışmaları için ilk öncelik amaçların belirlenmesi olmuştur. Rota amacı, taşınmaz miras eserlerinin rota oluştururken hangilerinin değerlendirilip değerlendirilmeyeceği ve tema odakları tespiti olmuştur. Rota değişkenlerinin tespiti ise rota planlama kararlarının alınabilmesi için önem teşkil etmektedir.

Kültür Rotaları Planlaması üzerine çalışmalar yürüten Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı, 2015 yılında yayınladıkları Kültür Rotaları Planlama Rehberinde rota temalarına ve güzergâh kurgusunun üzerinde durmuştur (ÇEKÜL 2015: 52-64). Antakya Kentsel Sit Alanı bölgesinde oluşturulan rotalar da bu iki temel başlık içerisinde kurgulanmıştır. Tema kararlarının ele alındığı grup

birinci grubu, bölgesel kararların ele alındığı grup ise ikinci grubu tanımlamaktadır. Tema kararları; kültürel, sosyal ve doğal miras temalarından oluşmaktadır. Bu temalar, rota değişkenlerinin değerlendirilmesine ve alternatif rota oluşturulmasına olanak sağlamaktadır. Bölgesel kararlar ise; rota güzergâhlarını deneyimleyecek olanları, güzergâh potansiyelleri, arazi koşulları, ulaşım türleri ve süreleri, gezi programlarını ifade etmektedir (Yılmaz 2021).

Antakya Kentsel Sit Alanında oluşturulan kültürel rotalar, kentin mirasının korunmasını, farkındalığının artırılarak gelecek nesillere aktarılabilir olmasını hedeflemektedir. Çalışma kapsamında rotalar, kentin gelişimine, tarihine, kültürel özelliklerine ve bu yöndeki ihtiyaçlarına cevap verebilir nitelikte olacaktır.

5.2. ANTAKYA KENTSEL SİT ALANINDA PLANLANAN KÜLTÜR ROTALARININ KURGUSU

Kültürel ve mimari mirasın korunması ve farkındalığının artırılması amacıyla bölgede 3 farklı rota kurgusu tasarlanmıştır. Rota kurguları, tespit edilen mimari miras öğelerinin ortak temalar altında toplanması ile farklılık göstermiştir. Günümüze ulaşan ve halen aktif bir şekilde kullanılan kültürel miras değerleri üç rota ve 35 öge ile farkındalığının ve sürdürülebilir koruma bilincinin artırılmasını hedeflemektedir. Rota kurgularında yer alan 35 öge; 2 cadde, 8 dini yapı, 1 büst-anıt, 2 yapı kalıntısı-anıt, 3 müze, 18 yapıdan oluşmaktadır. Rota kurgularında yer alan yapıların tamamı tescilli yapılardır (Hatay Kültür Envanteri Cilt I).

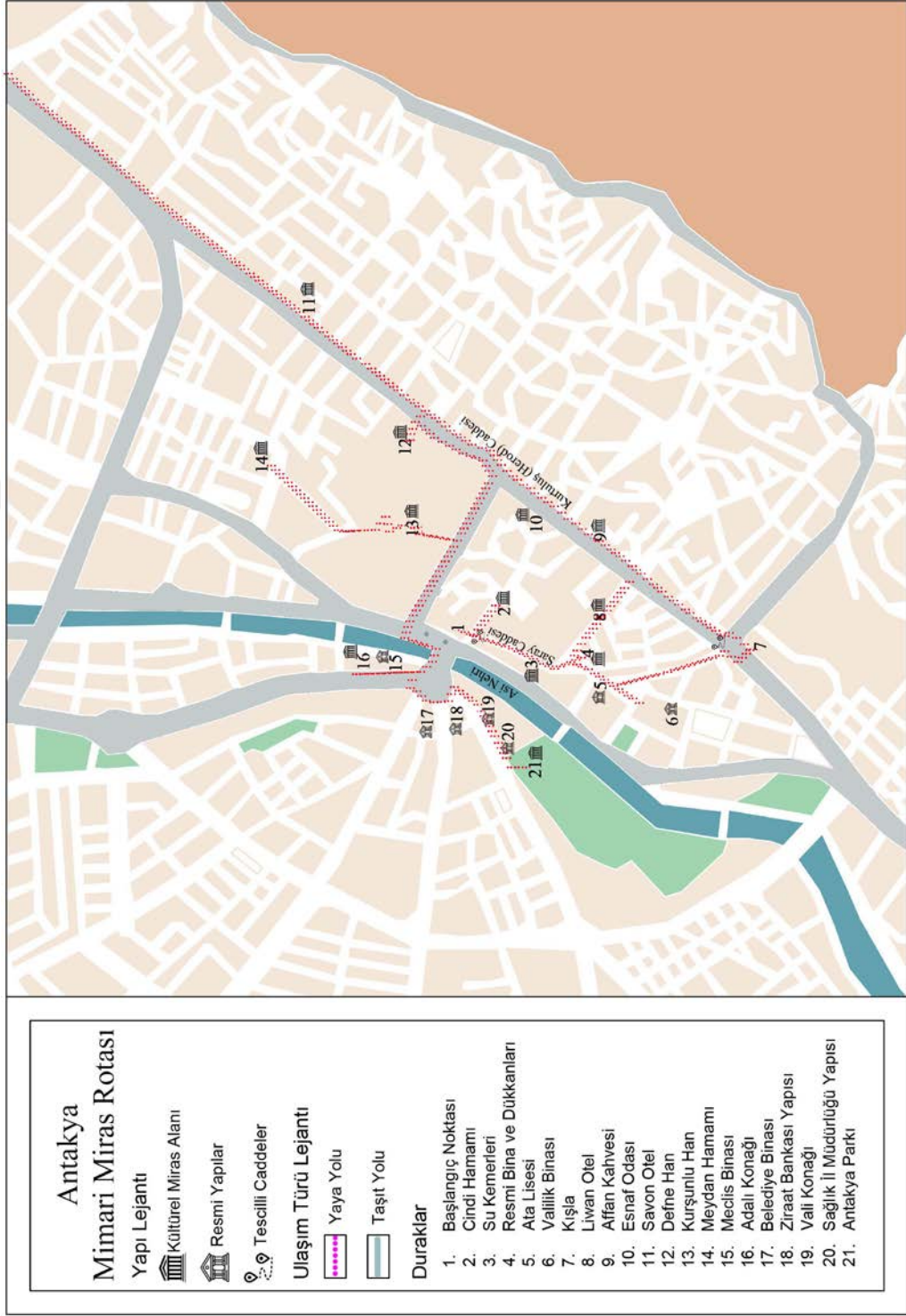
5.2.1. Kültür Rotası 1 Planlaması : Antakya Mimari Miras Rotası

Kültür Rotası 1 (Antakya Mimari Miras Rotası), merkezi odak içerisinde yer alan ana tema kararı mimari miras kurgusu olan rotadır. Rota bölgesi, Antakya kentsel sit alanı içerisinde, günümüzde yoğun olarak kullanılan tarihi kent merkezini kapsamaktadır. Antakya Mimari Miras Rotası, tema olarak Antakya kentin dönemlerine ait miras izlerinin takip edildiği güzergâh göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Farklı dönem izlerinin ve kültürel miras alanlarının bulunduğu bölgede, kentin mimari mirasının çeşitliliğinin ve farkındalığının artırılması, kullanım koşullarının sağlıklılaştırılması ve korunması gerekliliği göz önünde tutularak rota

planlanmıştır. Antakya Mimari Miras Rotası, tarihi kent merkezinde 7 kilometre uzunluğunda, yürüyerek, bisikletle, toplu taşıma veya özel araç ulaşımına uygundur.

Antakya Mimari Miras Rotası, başlangıç noktası dâhil olmak üzere yirmi bir adet duraktan oluşmaktadır. Rota üzerinde yer alan durak noktaları Roma Dönemine ait Su Kemerleri, Beylikler Dönemine ait Cindi ve Meydan Hamamı, Osmanlı Dönemine ait Kışla, Savon Otel, Defne ve Kurşunlu Han, Fransız Mandası Dönemine ait Resmi Bina ve Dükkânları, Ata Lisesi, Valilik Binası, Affan Kahvesi, Meclis Binası, Adalı Konağı, Belediye Binası, Vali Konağı, Sağlık İl Müdürlüğü Binası ve Antakya Parkı, Cumhuriyet Dönemine ait Esnaf Odası ve Ziraat Bankası yapısıdır (Şekil 5.2).

Şekil 5.75: Antakya Mimarî Miras Rotası güzergahının harita üzerinde gösterimi. Tez kapsamında yazar tarafından hazırlanmıştır.

Antakya Mimari Miras Rotası, tarihi görsellerde ve haritalarda yer alan ancak günümüze ulaşmayan Roma Köprüsünün yer aldığı, yerel halkın köprübaşı olarak adlandırdığı meydandan başlamaktadır.

2. durak noktası Cindi Hamamı olup, başlangıç noktasına 100 metre, yürüme mesafesi olarak da 1 dakika uzaklıktadır. Cindi veya Cundi Hamamı, Beylikler Döneminden günümüze kadar gelen ve aktif bir şekilde kullanımı devam eden bir yapıdır. Çift girişli (nöbetleşe kullanım) özelliği göstermektedir.

3. durak Saray Caddesi üzerinde yer alan Su Kemerleri olup, bir önceki durağa 120 metre ve 1 dakika yürüme mesafesindedir. Su Kemerleri, Roma Dönemine ait eserler olup, kentte yapılan alt yapı çalışmaları esnasında tespit edilmiştir. Kazı alanı koruma altına alınıp, sergi alanı olarak cadde içerisinde yer almaktadır.

4. durak, Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Envanteri'nde Resmi Bina ve Dükkânları olarak tescillenen yapıdır. Fransız Dönemi eseri olan yapı 3 kattan oluşmaktadır. Özgün işlevinde üst katları resmi, alt katları ise ticari kullanım için tasarlanmıştır. Günümüzde restorasyon çalışması devam eden yapının dükkânları özgün işlevinde kullanılmaktadır. Durağa uzaklığı 200 metre ve 2 dakikadır.

5. durak, Ata Lisesi olup, Fransız Dönemine ait konut yapısıdır. Günümüzde özgün işlevi dışında, lise binası olarak hizmet vermektedir. Durağa 100 metre ve 1 dakika uzaklıktadır.

6. durak noktası, Hatay Valiliği Binasıdır. Fransız Dönemi eseri olan yapının Beyrutlu bir mimar tarafından Kumandanlık Binası olarak tasarlandığı bilinmektedir. Kesme taş ve betonarme elemanlardan oluşan yapı günümüzde resmi hizmete mahsus kullanılmaktadır. Bir önceki durağa 175 metre, yürüyüş ile 2 dakikadır.

7. durak Kurtuluş (Herod) Caddesinin başında yer alan Kışla'dır. Osmanlı Dönemine ait olan yapının; Roma, Bizans ve Haçlılar Döneminden kalan yapılardan sökülen malzemelerle yapıldığı bilinmektedir (Ömeroğlu 2006). Saray Caddesi ile Kurtuluş Caddesinin kesiştiği noktada yer alan yapı restore edilmiş ve günümüzde özgün işlevinde kullanılmaya devam etmektedir. Durağa yürüme mesafesi 450 metre, yürüyüş ile 5 dakikadır.

8. durak, Fransız Dönemine ait konut yapısıdır. Yapının ilk sahibi Suriye'nin ilk cumhurbaşkanı Suphi Bereket olduğu bilinmektedir. Sonrasında Fransız Rezidansı ve Muhasebe binası olarak kullanılan yapı, günümüzde Liwan Otel olarak hizmet vermektedir. Durağa 300 metre ve 4 dakika yürüyüş uzaklığındadır.

9. durak Affan Kahvesidir. Fransız Döneminde inşa edilen yapı 2 kattan oluşmakta, alt katı ticari ve üst katı konut olarak planlanmıştır. Yapı Sahilli Ailesi tarafından yaptırılmış olup halen günümüzde aileye aittir. Yapının üst katı boş olup, alt katı Affan Kahvesi (Tarihi İnci Kırathanesi) olarak hizmet vermektedir. Bir önceki durağa 425 metre uzaklıkta, yürüyüş 5 dakikadır.

10. durak ise Esnaf Odası (Abdulgani Türkmen Konağı)'dır. Cumhuriyet Döneminde konut yapısı olarak inşa edilmiştir. Durağa 300 metre, yürüyüş ile 4 dakikadır.

11. durak, Savon Otel'dir. Osmanlı Döneminde, sabunhane yapısı olarak inşa edilmiştir. Geçirdiği restorasyondan sonra yeniden işlevlendirilmiş olup, günümüzde otel olarak hizmet vermektedir. Durağa 700 metre uzaklıkta, yürüyüş ile 8 dakikadır.

12. durak, Defne (Çelenkoğlu) Hanıdır. Osmanlı Dönemine ait olduğu bilinen yapının, ilk işlevinin sabunhane yapısı olduğu bilinmektedir (Şancı 2006). Günümüzde iş hanı olarak kullanılan yapının durağa uzaklığı 500 metre, yürüyüş ile 6 dakikadır.

13. durak, Kurşunlu Handır. Uzun Çarşı içerisinde yer alan yapı, Osmanlı Dönemine aittir. Kentte yer alan en eski han olduğu ve Köprülü Mehmet Paşa tarafından inşa ettirildiği bilinmektedir (Demir 1996). Hatay Valiliği tarafından restorasyonu yaptırılan yapı günümüzde iş hanı olarak kullanılmaktadır. Defne Hanına 550 metre, 7 dakikadır.

14. durak, Meydan Hamamıdır. Beylikler Döneminde inşa edilmiş olup, günümüzde aktif bir şekilde kullanılmaya devam etmektedir. Durağa 250 metre, yürüyüş ile 3 dakikadır.

15. durak Meclis (Empire) Binasıdır. Yapı, Fransız Dönemine ait sinema binasıdır. Hatay Devletinin bağımsızlığını ilan ettikten sonra ilk meclis toplantısını bu binada yapmış olmasından ötürü yerel halk tarafından meclis binası olarak isimlendirilmiştir. 2022 yılında valilik tarafından yaptırılan kapsamlı restorasyonunu tamamlanmıştır. Günümüzde Hatay Meclis Kültür ve Sanat Merkezi olarak hizmet vermektedir. Genel olarak özgün işlevine sadık kalınan yapının, balkon fuayesi restorasyon çalışmasında kütüphane olarak yeniden işlevlendirilmiştir. Durağa 450 metre ve 5 dakikadır.

16. durak ise Adalı Konağıdır. Konak, Meclis Binası parselinin yanındaki parselde konumlanmıştır. Uzun yıllar Adalı Ailesinin konutu olarak kullanılmış olan yapı zemin, birinci ve çatı katından oluşmaktadır. Adalı Konağı, iki bölümden

oluşmaktadır. Doğu Cephesinden (Kanatlı Caddesi/Asi Nehri) alınan giriş ana yapı kütlelerinin girişidir. Ailenin ihtiyaçları sonucunda ikinci dönem eki olarak batı cephesinden (Atatürk Caddesi) girişi alınan yapı eklenmiştir. 2022 yılında tamamlanan kapsamlı restorasyonundan sonra yapı kamusallaştırılmış ve adı Antakya Konağı olarak valilik tarafından değiştirilmiştir. Günümüzde Hatay Valiliğine ait Mutfak Sanatları Akademisi ve Sosyal Tesis olarak hizmet vermektedir.

17. durak Belediye Binasıdır. Fransız dönemine ait olan yapı günümüzde halen özgün işlevinde kullanılmaktadır. Cumhuriyet Meydanında yer alan yapı mimari olarak simetrik cephe düzenine sahip, anıtsal özellikte giriş merdivenlerine sahiptir (Bolat, 2016). Önceki durağa uzaklığı 100 metre, yürüyüş ile 1 dakikadır.

18. durak, Cumhuriyet Meydanında yer alan ve Cumhuriyet Dönemi yapısı olan Ziraat Bankası'dır. Banka binasının ilk işlevi bilinmemektedir. Simetrik cephe düzenine sahip yapının, peyzaj düzeni tasarlanmış bahçesi bulunmaktadır (Bolat,2016). Durağa 75 metre, yürüyüş ile 1 dakikadır.

19. durak Vali Konağı yapısıdır. Fransızlar Döneminde inşa edilmiş yapı, simetrik cephe düzeni ve diğer yapılarla aynı mimari üslupta inşa edilmiştir. Durağa 80 metre, 1 dakikadır.

20. durak günümüzde Sağlık İl Müdürlüğü olarak kullanılan yapıdır. Fransız dönemine ait olan yapının bilinen en eski işlevi Antakya Halkevi ve Halk Partisi binası olarak kullanılmış olmasıdır. Durağa 75 metre, 1 dakikadır.

21. ve son durak ise Antakya Parkıdır. 51.000 metrekarelik alanda, asi nehrinin kıyısında yer almaktadır. Fransızlar Döneminde planlanmış ve yapılmış olan parkta pek çok anıt ağaç ve süs bitkisi, yürüyüş alanları, çocuk oyun alanları, gazino, kafe, yüzme havuzu ve nikâh salonu bulunmaktadır. Günümüzde de yerel halkın en çok tercih edilen parktır. Önceki durağa 80 metre ve 1 dakikadır.

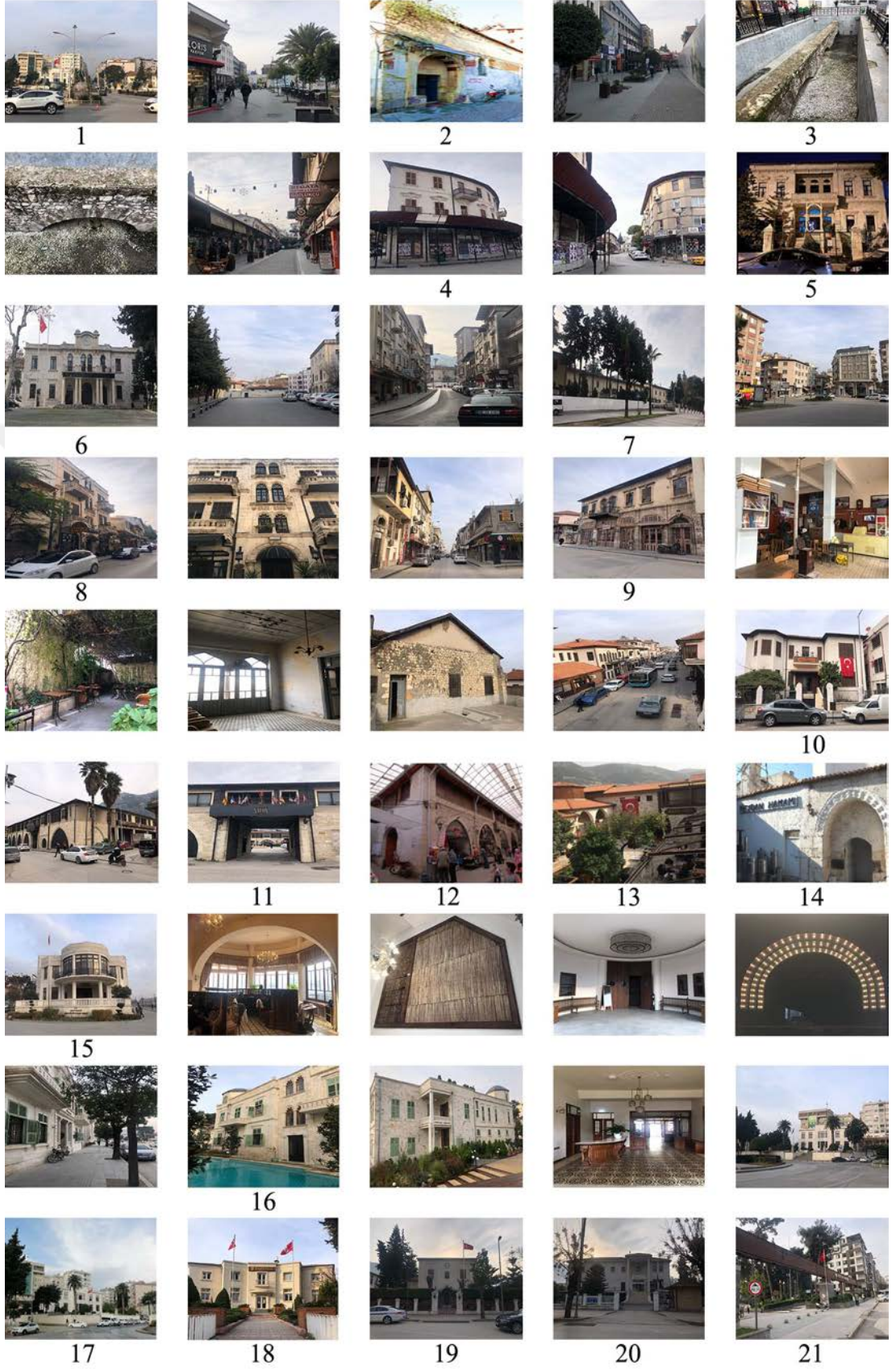
Sonuç olarak, tasarlanmış olan güzergâh tarihi kent merkezinde yer alan ve günümüzde ulaşan, dönemlerinin önemli özelliklerini taşıyan kültürel miras öğelerini içermektedir. Antakya Mimari Miras Rotası güzergâhının toplam ulaşım süresi 1 saatte tamamlanabilmektedir.

Tablo 5.2 : Antakya Mimari Miras Rotası durak bilgileri

Miras Adı	Edinilen Bilgi	Ulaşım Türü	Ulaşım Süresi		Yapı Türü	
			Başlangıç Noktası	Önceki Durak	İlk İşlevi	Günümüz İşlevi
Başlangıç Noktası						
Cindi Hamamı	Beylikler Döneminden günümüze kadar aktif bir şekilde kullanılmaya devam eden yapı kent tarihi için önemli bir yere sahiptir.	Yürüyüş	1 dakika	1 dakika	Hamam	Hamam
Su Kemerleri	Roma Dönemine ait eser, kazı esnasında tespit edilmiş ve sergi alanı olarak değerlendirilmiştir.	Yürüyüş	2 dakika	1 dakika	Su Yapısı	Sergi Alanı
Resmi Bina ve Dükkanlar	Fransız Dönemine ait yapının, alt katları özgün işlevinde kullanılmaya devam etmekte olup üst katları yeniden işlevlendirilmiştir.	Yürüyüş	4 dakika	2 dakika	Resmi ve Ticari Yapı	Ticari Yapı
Ata Lisesi	Fransız Dönemine ait konut yapı özgün işlevinin dışında kullanılmaktadır.	Yürüyüş	5 dakika	1 dakika	Konut	Resmi Yapı
Valilik Binası	Fransız Döneminde Komutanlık Binası amacıyla tasarlanan yapı resmi kurum binası olarak kullanılmaktadır.	Yürüyüş	7 dakika	2 dakika	Resmi Yapı	Resmi Yapı
Kışla	Osmanlı Döneminde inşa edilen yapı günümüzde özgün işlevinde kullanılmaya devam etmektedir.	Yürüyüş	12 dakika	5 dakika	Askeri Yapı	Askeri Yapı
Liwan Otel	Fransız Dönemine ait yapı Suriyenin ilk cumhurbaşkanının konutudur. Günümüzde özgün işlevi dışında kullanılmaktadır.	Yürüyüş	16 dakika	4 dakika	Konut	Ticari Yapı
Affan Kahvesi	Fransız Dönemine ait yapının zemin katı özgün işlevinde kullanılmaya devam etmektedir. Üst katta yer alan konut ise atıl durumdadır.	Yürüyüş	21 dakika	5 dakika	Ticari Yapı	Ticari Yapı
Esnaf Odası	Cumhuriyet Döneminde konut olarak inşa edilmiş yapı, özgün işlevi dışında kullanılmaktadır.	Yürüyüş	25 dakika	4 dakika	Konut	Resmi Yapı
Savon Otel	Osmanlı Döneminde bölgede yer alan önemli sabunhanelerden biri olan yapı, yeniden işlevlendirilmiştir.	Yürüyüş	33 dakika	8 dakika	Sabunhane	Ticari Yapı
Defne Han	Osmanlı Döneminde sabunhane olarak inşa edilen yapı, yeniden işlevlendirilmiş ve iş hanı olarak kullanılmaktadır.	Yürüyüş	39 dakika	6 dakika	Sabunhane	Ticari Yapı
Kurşunlu Han	Kentte yer alan en eski han yapısı olduğu bilinmektedir. Uzun Çarşı içerisinde yer alan yapı Osmanlı Dönemine aittir.	Yürüyüş	46 dakika	7 dakika	Ticari Yapı	Ticari Yapı
Meydan Hamamı	Beylikler Döneminde inşa edilmiş olan hamam yapısı günümüzde halen kullanılmakta ve kent mirasında önemli bir yere sahiptir.	Yürüyüş	49 dakika	3 dakika	Hamam	Hamam
Meclis Binası	Fransız Dönemine ait olan yapı kent için önemli bir simge durumundadır.	Yürüyüş	54 dakika	5 dakika	Resmi Yapı	Resmi Yapı
Adalı Konağı	Fransız Döneminde Adalı Ailesi tarafından yaptırılan ve uzun yıllar kullanılan yapı Hatay Valiliği tarafından kamusallaştırılmış ve halka açılmıştır.	Yürüyüş	55 dakika	1 dakika	Konut	Resmi Yapı
Belediye Binası	Fransız Dönemine ait yapı, Cumhuriyet Meydanındaki konumu ile kent simgesi özelliği göstermektedir.	Yürüyüş	56 dakika	1 dakika	Resmi Yapı	Resmi Yapı
Ziraat Bankası Yapısı	Cumhuriyet Dönemi yapısı olup konumu itibari ile Cumhuriyet Meydanının simge yapılarından biridir.	Yürüyüş	57 dakika	1 dakika	X	Ticari Yapı
Vali Konağı	Fransızlar Dönemine ait yapı, cephe düzeni ve mimari üslubu ile ilgi çekmektedir.	Yürüyüş	58 dakika	1 dakika	Konut	Resmi Yapı
Sağlık İl Müdürlüğü	Fransızlar Döneminde inşa edilmiş yapının bilinen en eski işlevi Halkevi ve Halk Partisi Binası olmasıdır.	Yürüyüş	59 dakika	1 dakika	X	Resmi Yapı
Antakya Parkı	Fransızlar Döneminde tasarlanmış ve yapılmış park alanı, yerel kullanıcılar için önem teşkil etmektedir.	Yürüyüş	60 dakika	1 dakika	Park	Park

Roma Dönemi
 Beylikler Dönemi
 Osmanlı Dönemi
 Fransız Dönemi
 Cumhuriyet Dönemi
X İlk İşlevi Bilinmiyor

Tablo 5.3 : Antakya Mimari Miras Rotası güzergah fotoğraflaması (Kişisel Arşiv 2022)

5.2.2. Kùltür Rotası 2 Planlaması : Antakya Anıt ve Müze Rotası

Kùltür Rotası 2 (Antakya Anıt ve Müze Rotası) , destekleyici odak içerisinde yer alan, günümüze ulaşmış, tarihi ve kültürel mirasımıza ışık tutan alanları kapsamaktadır. Kùltür Rotası 2'yi oluşturan duraklar Antakya Kentsel Sit Alanı içerisinde kalan müze ve anıt niteliği taşıyan yapıları içermektedir. Rota izi, 7 kilometre uzunluğunda olup, yürüyerek veya taşıtla ulaşım sağlanabilmektedir.

Antakya Anıt ve Müze Rotası durakları; Helenistik Döneme ait Cehennem Kayıkçısı (Charonion Büstü), Roma Dönemine ait Bab-1 Hadid (Demir Kapı), Fransız Mandası Dönemine ait Şehir Müzesi, Cumhuriyet Dönemine ait Müze Otel ve Arkeoloji Müzesidir (Şekil 5.3).

Rota başlangıç noktası, Şehir Müzesidir. Cumhuriyet Meydanında yer alan müze binası, Fransız Dönemi eseridir. 1932 yılında, Antakya ve çevresinde yapılan kazı çalışmalarının sonucunda arkeolog Claude Prost'un tavsiyesi ile müze inşaatına başlanmıştır (Bolat 2016: 109). Yığma ve betonarme yapı elemanlarının beraber kullanıldığı yapı, L planlı ve Fransız mimari üslubuna sahiptir. 2014 yılına kadar Hatay Arkeoloji Müzesi olarak hizmet veren yapı, sergi ve teşhir alanlarının yetersiz kalması üzerine yeni binasına taşınmıştır. Yapı, 2021 yılında tamamlanan restorasyon uygulamasının ardından Şehir Müzesi olarak kullanıma açılmıştır.

2. durak Müze Oteldir. 2009 yılında otel için yapılan kazı çalışmaları sırasında tarihi eserlere rastlanılmış ve tüm mimari proje değişmiştir. Mimar Emre Arolat tarafından tasarlanan yapı, 2 ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, çok katmanlılık izlerinin okunduğu, sergi ve teşhir alanlarının olduğu Kùltür ve Turizm Bakanlığı'na ait Necmi Asfuroğlu Arkeoloji Müzesidir. Müzede mozaikler, heykeller, mimari eserlere ait parçalar, sikkeler, toprak objeler ve daha birçok arkeolojik eser yer almaktadır. İkinci bölüm ise otel olarak hizmet vermektedir. Çelik kolonlar üzerinde yükselen yapının odalarını konteynerler, dolaşım ağlarını ise asma köprüler ve rampalar oluşturmaktadır. Durağa uzaklığı 2.5 kilometre olup, yürüyüş 30 dakika, taşıtla ulaşım 6 dakikadır.

3. durak ise, Bab-1 Hadid yani Tarihi Demir Kapıdır. Roma Dönemine ait yapı kalıntısı, kentin doğusunda, Habib-i Neccar Dağı Doğa Koruma Alanı içerisinde yer almaktadır. Antik dönemde yaşanan sel ve taşkınlarla çözüm olması amacıyla Parmenius Irmağı üzerine inşa edilmiştir. Yıllar içerisinde onarımlar gören yapının

günümüzde büyük bir kısmı hala ayaktadır (Bolat 2016: 70). Yapı kalıntılarının bir önceki durağa uzaklığı 1.5 kilometre, yürüyüş 20 dakika, taşıtla ulaşım 3 dakikadır.

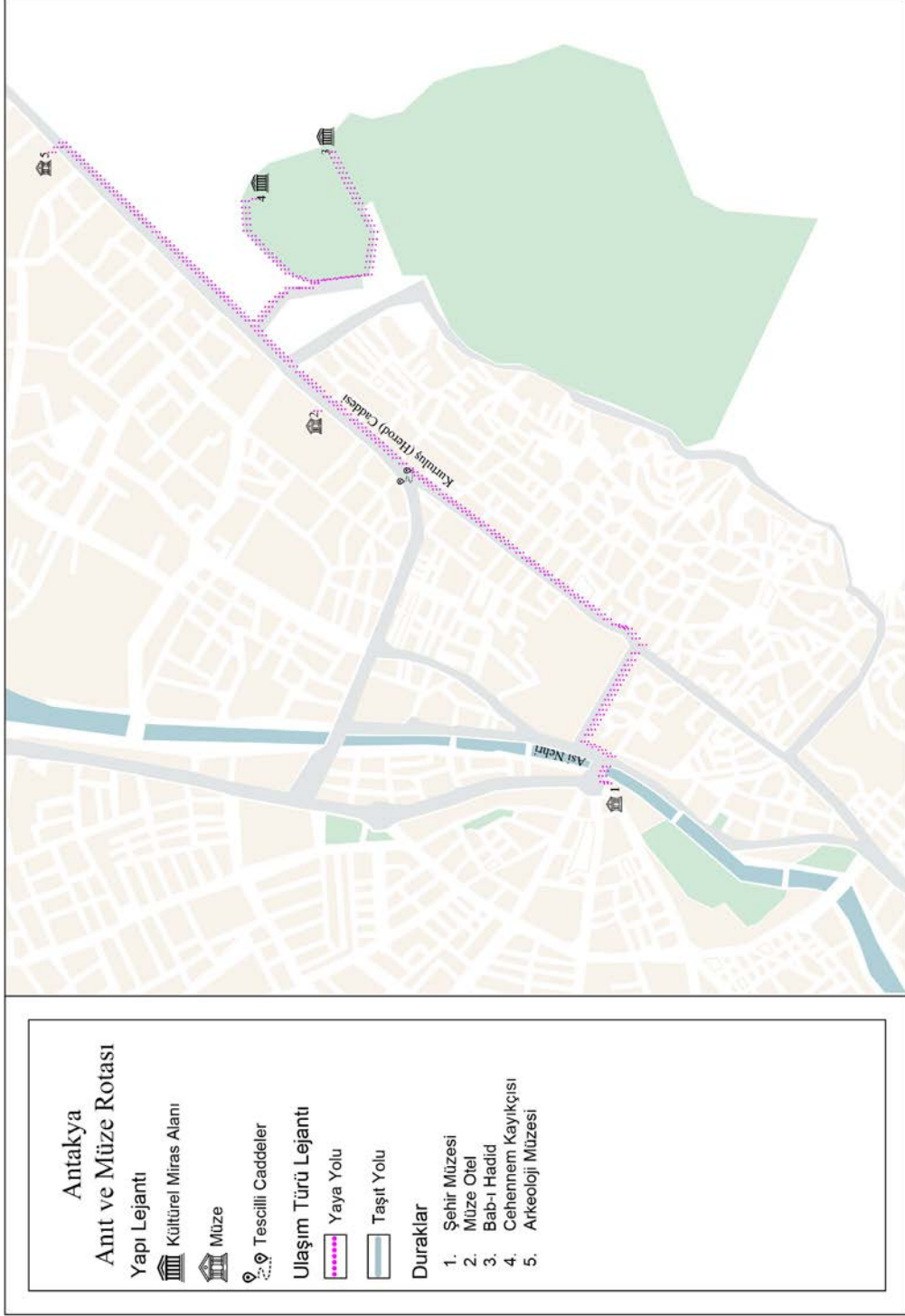
4. durak Cehennem Kayıkçı büstüdür. Kentin doğusunda, Habib-i Neccar Dağı Doğa Koruma Alanı içerisinde yer alan miras, Helenistik Döneme aittir. Kayaya oyularak işlenmiş olan eser, imparator IV. Antiochus döneminde kentte yayılan veba salgınının durdurulması amacıyla ilahlar için yontulmaya başlanmıştır. Kentte salgının durması ile beraber büstün yapımı yarıda bırakılmıştır (Hatay Valiliği 2013). Durağa 750 metre, yürüyüşle 10 dakikadır.

5. durak Hatay Arkeoloji Müzesidir. 2014 yılında hizmete giren müze, Cumhuriyet Meydanında yer alan eski müze binasının yetersiz kalması üzerine inşa edilmiştir. Müzede, Antakya'nın tarihi dönemlerine ait eser ve mozaik, kent tarihi için önemli olan "Neşeli ol hayatını yaşa!" mozaigi, Kral Şuppiluliuma Heykeli ve Antakya Lahdi sergilenmektedir. Durağa uzaklığı 2 kilometre olup, yürüyüşle 25 dakikada, taşıtla 4 dakikada ulaşım sağlanabilmektedir.

Tablo 5.4 : Antakya Anıt ve Müze Rotası durak bilgileri

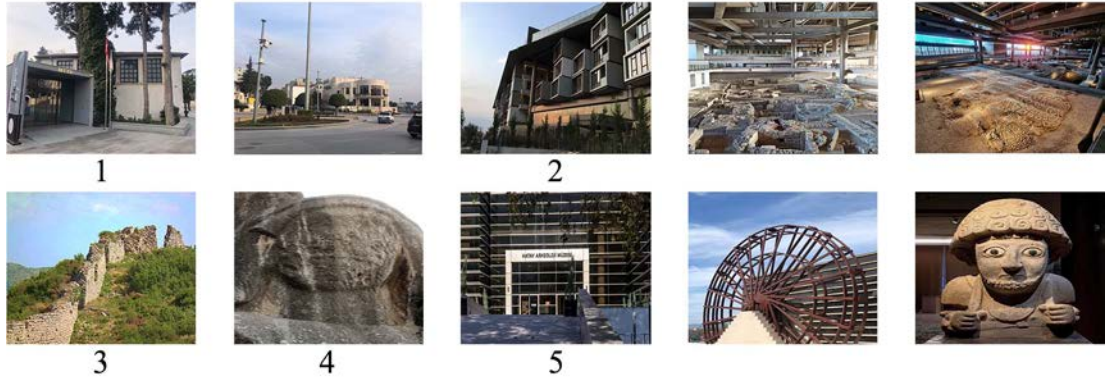
Miras Adı	Edinilen Bilgi	Ulaşım Türü	Ulaşım Süresi		Yapı Türü	
			Başlangıç Noktası	Önceki Durak	İlk İşlevi	Günümüz İşlevi
Şehir Müzesi	Fransız Dönemine ait olan yapı, Cumhuriyet Meydanında yer almaktadır. Eski Arkeoloji Müzesi olan yapının 2021 yılında restorasyon çalışması tamamlanmıştır.		Başlangıç Noktası		Müze	Müze
Müze Otel	Arkeolojik alan üzerine kurulan yapı iki ana bölümden oluşmaktadır. Kazı alanlarının ve eserlerinin sergilendiği müze ve üst katlarda otel hizmeti vermektedir.	Yürüyüş / Araç	30 dakika / 6 dakika	30 dakika / 6 dakika	Müze / Ticari Yapı	Müze / Ticari Yapı
Bab-1 Hadid	Habib-i Neccar Dağı Doğa Koruma Alanı içerisinde yer alan yapı kalıntıları Roma Dönemi aittir.	Yürüyüş / Araç	50 dakika / 9 dakika	20 dakika / 3 dakika	Su Yapısı	Anıt
Cehennem Kayıkçısı	Habib-i Neccar Dağı Doğa Koruma Alanı içerisinde yer alan büst, Helenistik Döneme aittir.	Yürüyüş / Araç	60 dakika / 9 dakika	10 dakika / 1 dakika	Büst	Anıt
Arkeoloji Müzesi	Kentin tarihi dönemlerine ait pek çok eseri bünyesinde barındıran müze, dünya çapında kültürel miras için önemlidir.	Yürüyüş / Araç	85 dakika / 13 dakika	25 dakika / 4 dakika	Müze	Müze

Roma Dönemi
 Beylikler Dönemi
 Osmanlı Dönemi
 Fransız Dönemi
 Cumhuriyet Dönemi
X İlk İşlevi Bilinmiyor

Şekil 5.76: Antakya Anıt ve Müze Rotası güzergahının harita üzerinde gösterimi. Tez kapsamında yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 5.5 : Antakya Anıt ve Müze Rotası güzergâh fotoğraflaması (Kişisel Arşiv 2022)

5.2.3. Kültür Rotası 3 Planlaması : Antakya Dini Miras Rotası

Kültür Rotası 3, Antakya Kentsel Sit Alanı içerisinde kalan bölgede dini miras öğelerinden oluşturulan bir güzergâhtır. Bu rota kurgusu, destekleyici odak bölgesi içerisinde olup, günümüze ulaşan ve halen aktif bir şekilde kullanılan dini miras yapılarını içermektedir.

Antakya Dini Miras Rotası durakları; Roma Dönemine ait St. Pierre Kilisesi, Beylikler Dönemine ait Habib-i Neccar Camii ve Ulu Cami, Osmanlı Dönemine ait Sarımiye Camii, Katolik Kilisesi, Havra, Ortodoks Kilisesi ve Fransız Mandasına dönemine ait Protestan Kilisesinden oluşmaktadır. Rota izi, 3.5 kilometre uzunluğunda olup yürüyüşe veya araçla ulaşımına uygundur (Şekil 5.4).

Rota başlangıç noktası St. Pierre Kilisesi'dir. Roma dönemine ait olan yapı, günümüzde anıt-müze olarak kullanılmaktadır. St. Pierre Kilisesi, Aziz Petrus'un ilk vaazı verdiği ve cemaatin ilk kez "hıristiyan" adını aldığı yer olarak bilinmektedir. Bu sebeple, St. Pierre Kilisesi ilk kilisesi olarak bilinmesi ile beraber hıristiyanlar için hac noktasıdır (Hatay Valiliği 2015).

2. durak Habib-i Neccar Camii'dir. Kurtuluş Caddesi üzerinde yer alan cami, ülkemiz sınırları içerisinde inşa edilmiş ilk cami olma özelliğine sahiptir. Caminin yerinde bir roma mabedi olduğu, sonradan kilise olarak kullanıldığı ve caminin kiliseden dönüştürüldüğü bilinmektedir (Ömeroğlu 2006). Cami, Hz. İsa'nın havarilerine ilk inanan ve bu inanç uğruna hayatını kaybeden Habib-i Neccar'ın adını taşımaktadır. Ayrıca Kur'an-ı Kerim'de bu olayın geçmesinden ötürü Müslümanlar

için de önemli bir yere sahiptir (Hatay Valiliği 2015). Durağa uzaklığı 2 kilometre olup, yürüyerek 25 dakikada, araçla 5 dakikada ulaşım sağlanabilmektedir.

3. durak, Sarımiye Camii'dir. Kurtuluş Caddesi üzerinde yer alan cami, Katolik Kilisesi ile bitişik nizamda konumlanıp ve karşısında Havra'nın yer almaktadır. Sarımiye Camii, kentin kültürel çeşitliliğinin ve üç ibrahimi dinin kesişme noktası sembollerinden biridir. Antakya'nın çan,ezan,hazzan ile ikonikleşen minare Sarımiye Camii'ne aittir. Durağa uzaklığı 300 metre olup, 4 dakikalık yürüyüşle ulaşım sağlanabilmektedir.

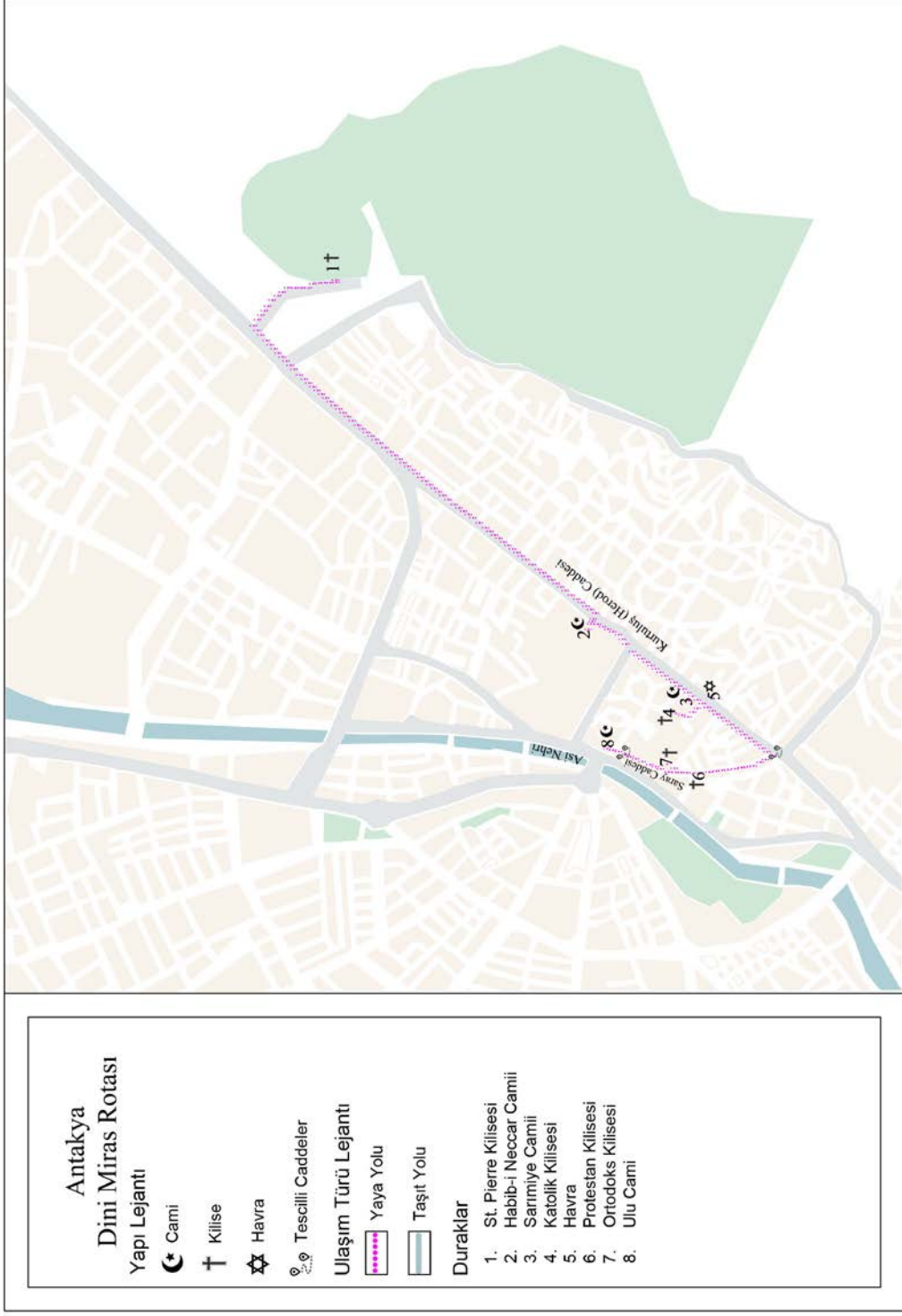
4. durak, Katolik Kilisesi'dir. Önceki durak olan Sarımiye Camii ile bitişik nizamda konumlanmış yapının girişi, Prof. Dr. Ataman Demir Sokak üzerindedir. Bu yüzden girişi Kurtuluş Caddesi üzerinden olan durakla arasında 25 metre vardır. Katolik Kilisesi yapısı; eski bir Antakya evi olup, restorasyon sonucu yeniden işlevlendirilmiştir. Kentin, hoşgörü ve birliktelik sembollerinden biridir. Günümüzde aktif olarak kullanılmaya devam etmektedir.

5. durak olan Havra, Kurtuluş Caddesi üzerinde almaktadır. Eski Musevi Mahallesinde yer alan yapı günümüzde özel günlerde kullanılmaya devam etmektedir. Durağa uzaklığı 100 metre olup, yürüyüşe 2 dakikadır.

6. durak, Protestan Kilisesi'dir. Fransız Dönemine ait olan yapının ilk işlevi banka ve elçilik binasıdır. Kesme taşlardan ve 3 kattan oluşan bina, 2000 yılında tamamlanan kapsamlı restorasyonun ardından Protestan Kilisesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Saray Caddesi üzerinde yer alan yapının durağa uzaklığı 400 metre, yürüyüş ile 7 dakikadır.

7. durak Ortodoks Kilisesi'nin durağa uzaklığı 250 metre, yürüyüş ile 3 dakikadır. Osmanlı Dönemine ait olan yapı, günümüzde aktif bir şekilde kullanılmaya devam etmektedir. Antakya'da yaşayan Ortodoks Cemaati için önemli bir yere sahip olan yapıda, cemaatin desteği ile restorasyon çalışmaları yapılmaktadır.

8. durak ise Ulu Cami, Sultan Selim Camii adıyla da bilinmektedir. Köprüde yer alan meydana, Saray Caddesinin başlangıç noktasında yer alan yapı Beylikler Dönemine ait bir eserdir. İlk yapım tarihi bilinmeyen caminin, 1987 yılında statik açıdan yetersiz olması üzerine yıkılmasına ve aynı mimari üslupla yeniden inşa edilmesine karar verilmiştir (Ömeroğlu 2006). Durağa 250 metre uzaklıkta, yürüyüş ile 3 dakikadır.

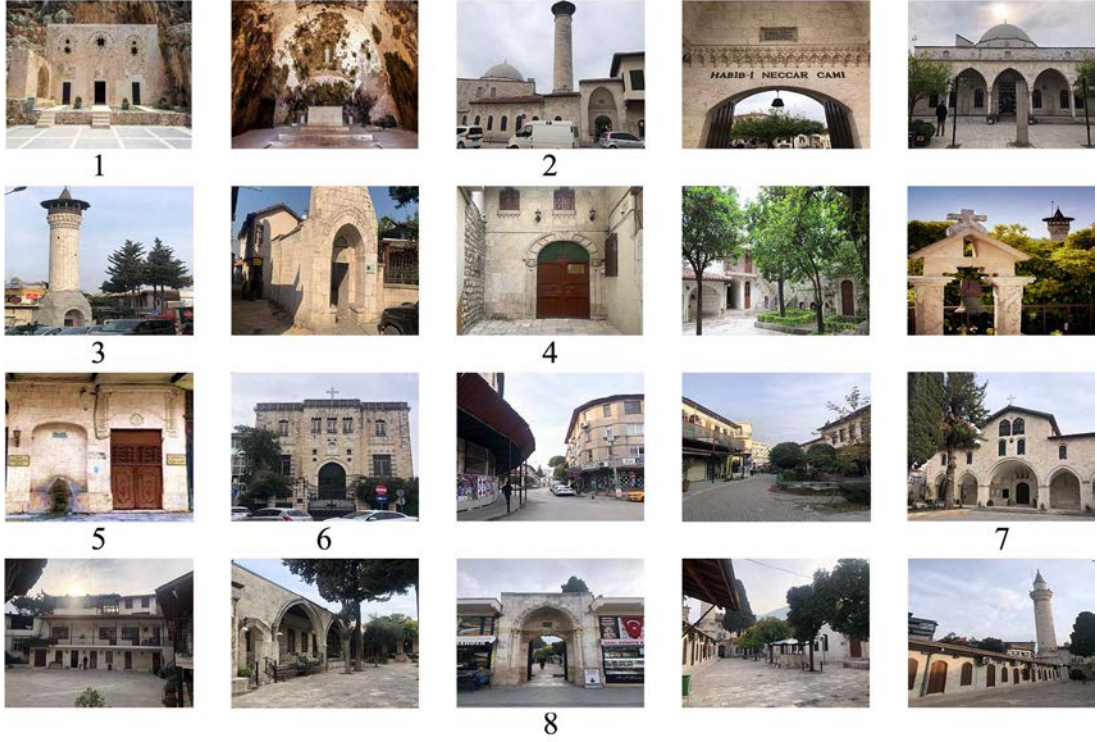

Şekil 5.77: Antakya Dini Miras Rotası güzergahının harita üzerinde gösterimi. Tez kapsamında yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 5.6 : Antakya Dini Miras Rotası durak bilgileri

Miras Adı	Edinilen Bilgi	Ulaşım Türü	Ulaşım Süresi		Yapı Türü	
			Başlangıç Noktası	Önceki Durak	İlk İşlevi	Günümüz İşlevi
St. Pierre Kilisesi	Roma Dönemine ait yapı, mağara kilise özelliğine sahiptir. "Hristiyan" adının ilk kez bu kilisede kullanıldığı bilinmektedir.		Başlangıç Noktası		Dini Yapı	Dini Yapı /Ant
Habib-i Neccar Camii	Türkiye sınırları içerisinde inşa edilmiş ilk cami olma özelliğine sahip olan yapı Beylikler Dönemine aittir.	Yürüyüş/ Araç	25 dakika / 5 dakika	25 dakika / 5 dakika	Dini Yapı	Dini Yapı
Sarımiye Camii	Osmanlı Dönemine ait olan camii, kentte bir arada yaşayan üç İbrahimî dinin simge yapılarından biridir.	Yürüyüş	29 dakika	4 dakika	Dini Yapı	Dini Yapı
Katolik Kilisesi	Osmanlı Dönemine ait konut yapısı restorasyonunun ardından yeniden işlevlendirilmiştir. Kentte bir arada yaşayan farklı kültürlerin simge yapılarından biridir.	Yürüyüş	30 dakika	1 dakika	Konut	Dini Yapı
Havra	Osmanlı Dönemine ait olan yapı aktif bir şekilde kullanılmaya devam etmektedir. Kentte bir arada yaşayan farklı kültürlerin simge	Yürüyüş	32 dakika	2 dakika	X	Dini Yapı
Protestan Kilisesi	Fransız Dönemine ait yapı özgün işlevi dışında kullanılmaktadır.	Yürüyüş	39 dakika	7 dakika	Resmî Yapı	Dini Yapı
Ortodoks Kilisesi	Osmanlı Dönemine ait yapı günümüzde aktif bir şekilde kullanılmaktadır. Ortodoks cemaatinin kültürlerine sahip çıkma	Yürüyüş	42 dakika	3 dakika	Dini Yapı	Dini Yapı
Ulu Cami	Beylikler Dönemine ait asıl cami yıkılıp yerine aynı mimari üslubla inşa edilmiştir.	Yürüyüş	45 dakika	3 dakika	Dini Yapı	Dini Yapı

Roma Dönemi Beylikler Dönemi Osmanlı Dönemi
Fransız Dönemi Cumhuriyet Dönemi X İlk İşlevi Bilinmiyor

Tablo 5.7 : Antakya Dini Miras Rotası güzergâh fotoğraflaması (Kişisel Arşiv 2022)

Tablo 5.8 : Antakya Kültür Rotaları durak tespitleri

Durak İsmi	İşlev Durumu		Yapının Fiziksel Durumu			
	Aktif	Atıl	İyi	Nispeten İyi	Kötü	Restorasyon Sürecinde
Adalı Konağı	X		X			
Affan Kahvesi	X	X			X	
Antakya Parkı	X			X		
Arkeoloji Müzesi	X		X			
Ata Lisesi	X			X		
Bab-ı Hadid		X			X	
Belediye Binası	X			X		
Cehennem Kayıkçısı		X			X	
Cindi Hamamı	X				X	
Defne Han	X		X			
Esnaf Odası	X			X		
Habib-i Neccar Camii	X		X			
Havra	X			X		
Katolik Kilisesi	X		X			
Kışla	X			X		
Kurşunlu Han	X		X			
Liwan Otel	X			X		
Meclis Binası	X		X			
Meydan Hamamı	X				X	
Müze Otel	X		X			
Ortodoks Kilisesi	X		X			
Protestan Kilisesi	X			X		
Resmi Bina ve Dükkanlar	X					X
Sağlık İl Müdürlüğü	X				X	
Sarımiye Camii	X		X			
Savon Otel	X		X			
St. Pierre Kilisesi	X				X	
Su Kemerleri		X		X		
Şehir Müzesi	X		X			
Ulu Cami	X		X			
Vali Konağı	X		X			
Valilik Binası	X		X			
Ziraat Bankası Yapısı	X			X		

Roma Dönemi

Beylikler Dönemi

Osmanlı Dönemi

Fransız Dönemi

Cumhuriyet Dönemi

BÖLÜM VI

SONUÇ

6.1. ŞUBAT 2023 DEPREMLERİNDEN SONRA ÇALIŞMA ALANININDAKİ DURUM

Antakya Kent merkezi ve çevresi, tarih boyunca çok şiddetli ve yıkıcı etkisi yüksek depremlere şahit olmuştur. Bu yüzden Antakya'ya “batık şehir” ismi verilmiştir (Özşahin 2010: 1-16).

“Antakya Kentinde Kültür Rotası Oluşturmanın Mimari Mirasın Korunmasına Muhtemel Etkileri” adlı tez çalışmasının devam ettiği süreçte ilk olarak 6 Şubat 2023 tarihinde aletsel büyüklüğü 7.7 ve merkez üssü Kahramanmaraş olmak üzere Hatay, Adıyaman, Gaziantep, Osmaniye, Şanlıurfa, Diyarbakır, Malatya, Adana, Kilis, Şanlıurfa'yı şiddetli bir şekilde etkileyen ilk deprem meydana gelmiştir. Ardından aynı gün içerisinde aletsel büyüklüğü 7.6 olarak ölçülen ikinci bir deprem meydana gelmiştir (Url-3). Yaşanılan Kahramanmaraş depremlerinin yıkıcı etkisinin en çok hissedildiği şehirlerden biri bu süreç içerisinde Hatay olmuştur. Antakya Kentsel Sit Alanı içerisinde yer alan Antakya Tarihi Kent Merkezi de bu depremlerde ciddi hasarlar almıştır. 6 Şubat 2023 ile 20 Şubat 2023 tarihleri arasında, bölgede 7000'den fazla artçı deprem meydana gelmiştir (Maden Tetkik ve Arama Kurumu). 20 Şubat 2023 tarihinde ise merkez üssü Hatay ilinin Defne ilçesi olan ve aletsel şiddeti 6.4 olarak ölçülen bir deprem daha meydana gelmiştir (Maden Tetkik ve Arama Kurumu). Yaşanılan üç büyük deprem ve halen devam etmekte olan artçılar sebebiyle Antakya Kentsel Sit Alanında yer alan mimari ve kültürel miras öğeleri ağır hasar almıştır.

“Antakya Kentinde Kültür Rotası Oluşturmanın Mimari Mirasın Korunmasına Muhtemel Etkileri” adlı tez çalışmasının savunmasının yapıldığı tarih itibariyle çalışma alanı olan Antakya tarihi kent merkezine yönelik bölgenin yeniden ayağa kaldırılması amacıyla çalışmalar sürmektedir. Kültürel miras ve mimarlık alanında çalışmalar yapmakta olan pek çok ulusal ve uluslararası kuruluş, üniversitelerden görevlendirilen ve gönüllü gelen akademisyenler, tarihi kent merkezinin yeniden

ayağa kaldırılması için gönüllü çalışan mimarlar ve yerel halkın el birliği ile Antakya'nın eski günlerine kavuşması için çalışmalar devam etmektedir.

Yaşanılan depremlerden sonra kentsel sit alanı içerisinde kalan birçok tescilli ve tescilsiz mimari miras öğeleri ağır hasarlar almıştır. Tez kapsamında değerlendirilen ve kültür rotalarının ana bileşenlerini oluşturan mimari miras öğeleri de ağır hasarlar almış, bir kısmı da yıkılmıştır. “Antakya Kentinde Kültür Rotası Oluşturmanın Mimari Mirasın Korunmasına Muhtemel Etkileri” adlı tez çalışmasında yer alan ve kültür rotalarının duraklarına dahil olan yapıların hasar durumlarına ilişkin bilgiler Tablo 6.1, Tablo 6.2 ve Tablo 6.3'te verilmiştir. Yaşanılan deprem felaketlerinin ardından, tez savunması süreci içerisinde enkaz kaldırma çalışmaları devam etmektedir. Bu nedenle, rotaların depremlerden sonraki güzergah fotoğraflaması yapılamamıştır.

Yaşanılan felaketlerden sonra Antakya'nın taşınmaz kültür varlıkları büyük bir hasar almıştır. Kentte yaşanan acıların ve barınma sorunu ortaya çıkmıştır. Bunun bir sonucu olarak dışarıya olan göç artmış ve Antakya'nın somut olmayan kültürel mirası da ağır hasarlar almıştır. 6 Şubat 2023 tarihine kadar, Antakya'nın yerel halkı kentteki sözlü gelenekleri, gösterileri, ritüelleri ve farklı dinlerin bayramlarını, yöresel el sanatlarını devam ettirmektelerdi. Yaşanılan felaketlerin bir sonucu olarak meydana gelen göç, Antakya'nın somut olmayan kültürel mirasının kaybolmasına neden olacaktır. Bu nedenle, Antakya'nın somut olmayan kültürel mirasının da korunabilmesi ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için kentin taşınmaz mimari mirası, somut kültürel mirası ve yeni kent inşası ile ilgili çalışmalar özenli bir şekilde hız kazanmalıdır.

Tablo 6.1 : Antakya Mimari Miras Rotası duraklarının depremlerden sonraki durum bilgileri

Miras Adı	Yapım Dönemi	Depremlerden Sonra Yapının Durumu
Cindi Hamamı	Beylikler Dönemi	Depremlerden sonra ağır hasar aldığı bilinmektedir. Enkazlardan dolayı yapıya girilemiyor.
Su Kemerleri	Roma Dönemi	Hasarsızdır. Ancak enkaz kaldırma çalışmalarından dolayı çevresi hasar almıştır.
Resmi Bina ve Dükkanlar	Fransız Dönemi	Yıkılmış durumda.
Ata Lisesi	Fransız Dönemi	Ağır hasar alan yapının çatısı çökmüştür. Yapı koruma altına alınmış olup, müdahale edilmesine izin verilmemektedir.
Valilik Binası	Fransız Dönemi	Ağır hasar alan yapı koruma altına alınmıştır. Müdahale edilmesine izin verilmemektedir.
Kışla	Osmanlı Dönemi	Askeri bölgede yer aldığı için girişine izin verilmemektedir.
Liwan Otel	Fransız Dönemi	Depremler sonucu ağır hasar almıştır.
Affan Kahvesi	Fransız Dönemi	Depremler sonucu ağır hasar almıştır. Yapının üst katında yer alan konut çökmüştür.
Esnaf Odası	Cumhuriyet Dönemi	Depremler sonucu ağır hasar almıştır. Yapının çatısında ve üst kat duvarlarında çökmeler meydana gelmiştir.
Savon Otel	Osmanlı Dönemi	Depremler sonucu arka cephesinde yer alan duvarların hasar aldığı görülmüştür.
Defne Han	Osmanlı Dönemi	Enkaz kaldırma çalışmalarından dolayı ulaşım sağlanamamıştır.
Kurşunlu Han	Osmanlı Dönemi	Enkaz kaldırma çalışmalarından dolayı ulaşım sağlanamamıştır.
Meydan Hamamı	Beylikler Dönemi	Enkaz kaldırma çalışmalarından dolayı ulaşım sağlanamamıştır.
Meclis Binası	Fransız Dönemi	Yıkılmış durumda.
Adalı Konağı	Fransız Dönemi	Yıkılmış durumda.
Belediye Binası	Fransız Dönemi	Depremler sonucu ağır hasar almıştır.
Ziraat Bankası Yapısı	Cumhuriyet Dönemi	Yıkılmış durumda.
Vali Konağı	Fransız Dönemi	Depremler sonucu ağır hasar almıştır.
Sağlık İl Müdürlüğü	Fransız Dönemi	Depremler sonucu ağır hasar almıştır.
Antakya Parkı	Fransız Dönemi	Hasarsız

Şekil 6.1: Saray Caddesinde yer alan Su Kemerleri (Depremden Önce)

Şekil 6.2: Saray Caddesi (Depremden Önce)

Şekil 6.3: Saray Caddesinde yer alan Su Kemerleri (Depremden Sonra)

Şekil 6.4: Resmi Bina ve Dükkanları (Doğruel, 2022) (Depremden Önce)

Şekil 6.5: Resmi Bina ve Dükkanları (Depremden Önce)

Şekil 6.6: Resmi Bina ve Dükkanları (Depremden Sonra)

Şekil 6.7: Ata Lisesi (Depremden Önce)

Şekil 6.8: Ata Lisesi (Depremden Sonra)

Şekil 6.9: Valilik Binası (Depremden Önce)

Şekil 6.10: Valilik Binası (Depremden Sonra)

Şekil 6.11: Liwan Otel (Depremden Önce)

Şekil 6.12: Liwan Otel (Depremden Sonra)

Şekil 6.13: Affan Kahvesi (Depremden Önce)

Şekil 6.14: Affan Kahvesi (Depremden Sonra)

Şekil 6.15: Esnaf Odası (Depremden Önce)

Şekil 6.16: Esnaf Odası (Depremden Sonra)

Şekil 6.17: Savon Otel (Depremden Önce)

Şekil 6.18: Savon Otel (Depremden Sonra)

Şekil 6.19: Savon Otel (Depremden Sonra)

Şekil 6.20: Meclis Binası (Depremden Önce)

Şekil 6.21: Meclis Binasında yer alan kütüphane (Depremden Önce)

Şekil 6.22: Meclis Binası (Depremden Sonra)

Şekil 6.23: Belediye Binası (Depremden Önce)

Şekil 6.24: Belediye Binası (Depremden Sonra)

Şekil 6.25: Vali Konağı (Depremden Önce)

Şekil 6.26: Vali Konağı (Depremden Sonra)

Şekil 6.27: Sağlık İl Müdürlüğü (Depremden Önce)

Şekil 6.28: Sağlık İl Müdürlüğü (Depremden Sonra)

Tablo 6.2 : Antakya Anıt ve Müze Rotası duraklarının depremlerden sonraki durum bilgileri

Miras Adı	Yapım Dönemi	Depremlerden Sonra Yapının Durumu
Şehir Müzesi	Fransız Dönemi	Depremler sonucu hasar almıştır.
Müze Otel	Cumhuriyet Dönemi	Depremler sonucu hasar almıştır.
Bab-ı Hadid	Roma Dönemi	Enkaz kaldırma çalışmalarından dolayı ulaşım sağlanamamıştır.
Cehennem Kayıkçısı	Roma Dönemi	Enkaz kaldırma çalışmalarından dolayı ulaşım sağlanamamıştır.
Arkeoloji Müzesi	Cumhuriyet Dönemi	Depremler sonucu hasar almıştır.

Şekil 6.29: Şehir Müzesi (Depremden Önce)

Şekil 6.30: Şehir Müzesi (Depremden Sonra)

Tablo 6.3 : Antakya Dini Miras Rotası duraklarının depremlerden sonraki durum bilgileri

Miras Adı	Yapım Dönemi	Depremlerden Sonra Yapının Durumu
St. Pierre Kilisesi	Roma Dönemi	Enkaz kaldırma çalışmalarından dolayı ulaşım sağlanamamıştır.
Habib-i Neccar Camii	Beylikler Dönemi	Depremler sonucu ağır hasar almıştır. Kubbesi çökmüş durumdadır.
Sarımiye Camii	Osmanlı Dönemi	Depremler sonucu ağır hasar almıştır. Minaresi yıkılmıştır.
Katolik Kilisesi	Osmanlı Dönemi	Depremler sonucu ağır hasar almıştır.
Havra	Osmanlı Dönemi	Depremler sonucu ağır hasar almıştır.
Protestan Kilisesi	Fransız Dönemi	Yıkılmış durumda.
Ortodoks Kilisesi	Osmanlı Dönemi	Depremler sonucu ağır hasar almıştır. Ortodoks vakfına ait işyerleri yıkılmış durumdadır.
Ulu Cami	Beylikler Dönemi	Yıkılmış durumda.

Şekil 6.31: Habib-i Neccar Camii (Depremden Önce)

Şekil 6.32: Habib-i Neccar Camii (Depremden Önce)

Şekil 6.33: Habib-i Neccar Camii (Depremden Sonra)

Şekil 6.34: Protestan Kilisesi (Depremden Önce)

Şekil 6.35: Protestan Kilisesi (Depremden Sonra)

Şekil 6.36: Ortodoks Kilisesi (Depremden Önce)

Şekil 6.37: Ortodoks Kilisesi (Depremden Sonra)

Şekil 6.38: Ulucami (Depremden Önce)

Şekil 6.39: Ulucami (Depremden Sonra)

6.2. SONUÇ

Antakya, Aşağı Asi Vadisinin başlangıcı ile Habibi-i Neccar Dağı etekleri arasında kalan bölgede kurulmuş, on üç medeniyete ev sahipliği yapmış, üç ibrahimi dinin insanların yüzyıllar boyunca beraber yaşadığı ve yaşamaya devam ettiği bir yerleşimdir. Farklı geleneklerin ve kültürlerin her dönemde beraber yaşadığı, tarihsel sürekliliğin ve kültürel miras izlerinin okunabildiği nadir yerleşimlerden biridir. Antakya, yıllar içerisinde konumu ve ticareti ile önemli anakentlerden biri haline gelmiş olsa da yaşanan salgın hastalıklar, istilalar, yangınlar ve depremler sonucu ciddi hasarlar almış ve önemini kaybetmiştir.

Antakya Kentsel Sit Alanı, Antakya'da çok katmanlılık izlerinin yoğunlaştığı ve envanter çalışmalarının yoğun olarak yürütüldüğü, yerleşimin merkezinde yer alan, tarihi kent merkezidir. Ancak bölgedeki envanter çalışmalarının güncellenmesi ve detaylandırılması, envantere yer almayan kültürel miras değerlerinin envantere eklenmesi gerekmektedir. Bölgede etkisi baskın bir şekilde hissedilen iklim şartları, çok kültürlülük etkilerinden biri olan mahremiyet ve yapım türü, dokuyu oluşturan mimari öğeler olarak ele alınabilmektedir. Çalışma alanı olarak belirlenen Antakya Kentsel Sit Alanı içerisinde yer alan geleneksel dokunun mimari biçimlenişi; “ızgara plan” izlerinin okunduğu sokak ve caddeler, iklim şartları ve mahremiyetin değerlendirildiği avlulu plan tipli konutlar, taş ve ahşap yapı biçimleri, dar ve çıkmaz sokaklar, sokak aralarında oluşturulan sosyal mekânlardan oluşmaktadır.

Antakya Kentsel Sit Alanı özelinde, Antakya'da mimari mirasın koruma önerisi olarak ele alınan kültür rotaları, bölgenin sahip olduğu çok katmanlılık izleri ve kültürel miras değerleri göz önünde bulundurularak rota kurgulanmasına uygun bulunmuştur. Bu kapsamda kültürel rota; kavramı, önemi, tarihsel süreci ve temelinde yatan düşünceler ile ele alınıp çalışmanın kapsamı belirlenmiştir.

Kültürel rota kavramına ilişkin çalışmalar, kültürel miras değerlerinin keşfedilmesi, görünürlüğünün ve farkındalığının artırılmasına yönelik bir düşünceyle ortaya çıkmıştır. Kültürel mirasın korunmasında bir araç olması düşüncesiyle de gelişimi devam etmektedir. Kültürel rota kavramı, farklı dönemlere ait miras değerlerinin, farklı dönemlerde kullanılmış güzergâhların ve güzergâh izlerinin takip edilerek kullanımına teşvik eden, böylelikle bütüncül bir koruma yaklaşımını destekleyen bir yapıya sahiptir. Kültürel rotalar, temelinde kültürel miras değerlerinin

yürüyerek keşfedilmesini sağlayan bir yapıdadır. Bu temel bağlamında, kültürel miras alanlarının değerlerinin önemini özümseyerek algılanabilmesini ve korunmasına dair farkındalığın oluşmasını desteklemektedir. Bu amaç doğrultusunda kültürel miras değerlerinin farkındalığını ve korunması gerektiği bilincini artırmakta, sürdürülebilirliğinin sağlanmasına ortam yaratmaktadır.

Kültürel rota kavramına ilişkin çalışmalar, 1960 yılında Avrupa Konseyi'nin kültürel miras değerlerine ilişkin farkındalık yaratma düşüncesi ile başlamıştır. 1960 yılından sonra devam eden süreçte ise ICOMOS, UNESCO ve Avrupa Konseyi gibi uluslararası kuruluşların önderliğinde kültürel miras alanlarının ve değerlerinin korunması amacıyla kültürel rota çalışmaları yapılmıştır. ICOMOS ve UNESCO'dan sonra ülkemizde kültürel rotalar üzerine çalışmalar yapan ÇEKÜL, kültürel miras alanlarında rota oluşturulması üzerine kültürel rota planlama önerilerini aktardıkları bir rehber yayınlamıştır.

Tez kapsamında, kültürel rota kavramı ile ilgili geçmiş dönemde yapılmış olan çalışmalar incelenmiştir. Yapılan incelemenin ardından, Antakya Kentsel Sit Alanı özelinde mimari miras değerlerinin korunması amacıyla kültürel rota kavramı geliştirilmiştir. Kültürel rota kavramının çerçevesinin belirlenmesinin ardından, çalışma alanında yer alan miras değerleri ele alınmıştır. Çalışma alanında tespit edilen noktalar arası uzaklıklar ve ulaşım biçiminin değerlendirilmesinden sonra, güzergâh planlamasına değinilmiştir.

Kavramsal çerçevenin oluşturulup, güzergâh oluşturma kararlarının alınmasının ardından Antakya ilçesinde kültür rotaları planlama çalışması kapsamında Antakya Kentsel Sit Alanı özelinde üç kültür rotası oluşturulmuştur. Antakya Mimari Miras Rotası, Antakya Anıt ve Müze Rotası ve Antakya Dini Miras Rotası olarak adlandırılan kültür rotaları Antakya'nın kültürel miras değerleri göz önünde bulundurularak kurgulanmıştır. Rota kurgu çalışmalarında, mimari miras ögesi olan kültür varlıklarının yoğun olarak bulunduğu bölge, yapı türü, önem ve özellikleri etkili olmuştur.

Sonuç olarak Antakya kültür rotaları, öncelikle Antakya Kentsel Sit Alanı özellikleri göz önünde bulundurularak kurgulanmıştır. Antakya kentinde kültür rotası oluşturmanın mimari mirasın korunmasına muhtemel etkilerini ele alarak planlanan Antakya kültür rotaları önerileri ile belirli rota kurguları oluşturulmuştur. Bu kapsamda tasarlanan kültür rotası kurgularında, öncelikli olarak bölgenin kültürel

miras değerlerinin mimari, tarihi ve dini miras öğeleri özelinde kurgulanmıştır. Rota güzergâhlarında kültürel miras değerlerine ait dönem, tür, işlev, mevcut durum ve özelliklerine ilişkin bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda, Antakya’da oluşturulan kültürel rotalar bir araç olarak kullanılıp, seçili bölge içerisinde yer alan kültürel miras öğelerinin farkındalığının ve görünürlüğünün artırılması, korunması ve gelecek nesillere aktarılmasında destekleyici olması beklenmektedir. Antakya kültür rotaları kurguları sayesinde, rotaları deneyimleyen kullanıcıların Antakya Kentsel Sit Alanı bölgesinin tarihi dokusunu, çok katmanlılık özelliklerini, kültürel ve mimari miras değerlerinin farkındalığının artması amaçlanmıştır. Antakya Kentsel Sit Alanında tanımlanan rota kurguları ile bölgede yer alan mimari öğelerinin mevcut işlevleri ve kültür odaklı yeni işlevleri ile bölgenin kültürel değerleri, kimliği ve mimari mirasının ön plana çıkması hedeflenmiştir. Bu hedef doğrultusunda, Antakya kültür rotalarını deneyimleyen kullanıcılar ve mimari miras işlev çeşitliliğinin katkıları ile bölgede sürekli korumanın gerekliliği sağlanmış olacaktır.

Tez çalışmasının devam ettiği süreçte meydana gelen deprem felaketlerinin ardından, Antakya kentini yeniden ayağa kaldırma çalışmalarında “Antakya Kentinde Kültür Rotaları Oluşturmanın Mimari Mirasın Korunmasına Muhtemel Etkileri” tez çalışmasının bir rehber olması beklenmektedir. Antakya Kentsel Sit Alanı bölgesinde depremden sonra yapılacak olan çalışmalarda, tez çalışması kapsamında oluşturulan kültür rotalarının, ulaşım güzergah ve biçimlerinin göz önünde bulundurulması, yaya ve bisiklet yolu sorunlarının çözülmesi, araç otopark alanlarının planlama çalışmalarına dahil edilmesi gerekmektedir. Antakya Kentsel Sit Alanı bölgesinde oluşturulan kültür rotaları, bölgedeki çok katmanlılık izlerinin ve geleneksel dokunun ön plana çıkarılarak görünürlüğünün artırılmasına, mimari miras öğelerinin işlev çeşitliliği ve farkındalığının artırılmasına, kültür varlıklarının sürekli ve bütüncül bir korunma çerçevesine alınmasına olumlu katkıda bulunacaktır. Kültür rotalarının Antakya Kentsel Sit Alanı bölgesinde uygulanması; mimari miras öğelerinin özgün kimlik ve çeşitliliğin sürdürülebilirliğinin sağlanması, kullanıcıların bilinçlendirilmesi, kent dokusunun ve bölgedeki kültürel çeşitliliğin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılabilmesi için önem taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- AKBAŞ Ayşe (2001), *Anadolu'daki Roma Dönemi Sütunlu Caddeleri* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- ALKAN Pınar Lütfiye (2019), *Tarihi Güzergahın Bir Koruma Yöntemi Olarak Kültürel Rotaya Dönüştürülmesi İznik Gölü Güney Kıyısı ve İznik-Gemlik Yolu* (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- ARIK Remzi Oğuz (2017), *Türk Sanatı ve Arkeolojisi Yazıları*, Dergah Yayınları, İstanbul.
- ARIMAN Başak (2002), *Antakya Kenti Tarihi Doku İçinde Tipolojik Analiz Çalışması* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- ARUNDELL Francis Vyvyan Jago (1834), *Discoveries in Asia Minor: including a description of the ruins of several ancient cities, and especially Antioch of Pisidia*, Ordinary to His Majesty, London.
- ASARCIKLI Mehmet (1989), *Antakya Kent Formunu Oluşturan Öğelerin Araştırılıp Değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Atatürk Kültür Merkezi (2002), *Ortadoğu'da Osmanlı Dönemi Kültür İzleri Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri I – II*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- ATTAROĞLU Şen (1984), *Antakya'da Yaşam ve Mimarlık* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- BAHADIR Gürhan (2017), *Birinci Bohemund'dan Konstance'ye Kadar Antakya Haçlı Prenslığı, 1098-1149*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Ankara.
- BAŞGELEN Nezih (1998), *Bir Zamanlar Antakya*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

- BOLAT Mehmet Edip (2016), *Antakya Tarihi Yerleşimi Çok Katmanlı Yapısının Algılanmasına Yönelik Tespit ve Öneriler* (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- BOZKURT Selvinaz Gülçin (2019), “Antakya’nın Geleneksel Evlerinin Avlu Özellikleri Üzerine Bir İnceleme”, *Turkish Journal of Forest Science*, Cilt 3, Sayı 1, ss.1-12.
- BUDAK Erva Zeynep (2010), *Cumhuriyet Döneminde Antakya Kenti Açık ve Yeşil Alan Sistemlerinin İrdelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Hatay.
- BULUT Yakup, KARACA Zeliha (2020), “Kent ve Çevre Sorunlarında Toplumsal Duyarlılık: Antakya Örneği”, *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 19, Sayı 4, ss. 1596-1609.
- CAMLI Turgut, EREN Abdurrahman ve GEÇEN Fahrettin (2019), “Hatay’da (Antakya) Yer Alan Yer Karolarının Analizi ve Antakya Kültüründeki Yeri”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 16, Sayı 44, ss. 45-72.
- CENGİZ Alim Koray (2014), “Eski Antakya Evlerinin İkamet Edenler Tarafından Günümüzde Kullanımı ve Anlamlandırılma Biçimleri”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 11, Sayı 25, ss. 111-130.
- ÇAKAR Enver (2003), “17. Yüzyılın İkinci Yarısında Antakya Kazasında İskân ve Nüfus (1678/1089 Tarihli Avârız-Hâne Defterine Göre)”, *Bulleten (Türk Tarih Kurumu)*, Cilt 68, Sayı 252, ss.431-460.
- ÇAPAR Ali (2018), “Osmanlı’nın Kilise İnşasına Yönelik Politikası: 18. Ve 19. Yüzyılda Antakya’da Kilise İnşası ve Restorasyonu Meselesi”, *Asia Minor Studies*, Cilt 6, Sayı 12, ss.53-71.
- ÇEKMECELİOĞLU Emir (2016), *Antakya Kentindeki Geleneksel Ticaret Mekanlarının Değişimi* (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- ÇEKÜL (2015), Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı, *Kültür Rotaları Planlama Rehberi*, Tarihi Kentler Birliği Yayınları, İstanbul.
- ÇETİN Bayram (2013), “Antakya ve İskenderun-Dörtyol Çevresinde Suburbanizasyon (Banliyöleşme)”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Cilt 17, Sayı 28, ss. 259-282.

- ÇİNÇİN İlkay (2017), *Kentsel dönüşüm Sürecinde Yeşil Alanların Sürdürülebilirlik ve Kentsel Refah Kapsamında Değerlendirilmesi: Antakya Emek ve Aksaray Mahallesi* (Yüksek Lisans Tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Hatay.
- DAL İdil (2018), *Tarihi Kent Kimliği Kapsamında Kamusal Açık Alanlar: Antakya Gazipaşa Caddesi Örneği* (Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- DENİZ Oya (2022), *Kentsel Belleğin Sürekliliği Bağlamında Bir Kültürel Rota Önerisi: Bursa Endüstri Mirası Rotası* (Yüksek Lisans Tezi), Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- DEMİR Ataman (1996), *Çağlar İçinde Antakya*, Akbank Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- DEMİRKENT Işın (1997), *Haçlı Seferleri*, Dünya Yayıncılık, İstanbul.
- DİKER Melisa (2014), *Kent Kimliğinde İbadet Yapılarının Yeri ve Önemi: Antakya Örneği* (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- DİNÇ Yücel ve USUN Çetin Furkan (2020), “Sabun Üretimi Bakımından Kent Kimliği ve Sabunhanelerin Endüstriyel Miras Kapsamında Değerlendirilmesi: Antakya Örneği”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Dergisi*, Sayı 40, ss. 149-162.
- DOWNEY Glanville (1961), *A History of Antioch in Syria From Seleucus to the Arab Conquest*, Princeton University Press, New Jersey.
- DURUSOY Elifnaz (2013), *Tarihi Yoldan Kültürel Rotaya: Milas ve Labraunda Arasındaki Yolun Korunması ve Yönetimi* (Yüksek Lisans Tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- GARBİOĞLU Övgü (2017), *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Hatay'daki Kamu Yapıları* (Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- GİRAY Cenk (2000), *Antakya Kent Dokusu İçerisinde Yer Alan Asi Nehrinden Rekreatyonel Amaçlı Kullanım Olanaklarının İrdelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Hatay.
- GÜN Doğan (2006), *XVIII. Yüzyılda Antakya'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1708-1777)* (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- GÜNDÜZ Ahmet (2009), *XVI. Yüzyılda Antakya Kazası (1550-1584)*, Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları, Hatay.
- GÜNDÜZ Selçuk ve REYHANOĞLU Gönül (2018), “Kadim Kentin Kimliği Antakya Uzun Çarşı”, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, Cilt 6, Sayı 15, ss. 857-871.
- GÜNGÖRDÜ Zehra (2016), *Kent Kimliğinin Değişim Sürecinin İşlevler Üzerinden İrdelenmesi: Antakya-Uzun Çarşı Örneği* (Yüksek Lisans Tezi), Mersin Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- İSKENDER AYDIN Beste Nur (2017), *Tarihi Yarımada Hanlar Bölgesinde Kültürel Rota Tanımlanması* (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İSTEK Emrah (2020), “Seyyahların Gözüyle Antakya Şehri (10. - 19. Yüzyıllar Arası)”, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 40, ss. 227-246.
- HAFAD (2004), Hatay Folklor Araştırmaları Derneği, “VI. Hatay Tarih ve Kültür Sempozyumu bildirimleri : Antakya, 19-20 Nisan 2002”, Hatay.
- HARRENT Albert (2003), *4. yüzyılda Asur/Süryaniler’in Kurduğu Antakya Akademisi : Doğu’da Akademik Eğitim Kurumlarının Temeli*, Çev. İLMEN Vedii, Yaba Yayınları, İstanbul.
- HATAY VALİLİĞİ (2011), *Hatay Devleti*, Hatay Valiliği Yayınları, Hatay.
- HATAY VALİLİĞİ (2011), *Hatay Kültür Envanteri 1 – Antakya*, Hatay Valiliği Yayınları, Hatay.
- HATAY VALİLİĞİ (2011), *Hatay Kültür Envanteri 2 – İlçeler*, Hatay Valiliği Yayınları, Hatay.
- HATAY VALİLİĞİ (2011), *Tüm Zamanların Şehri Hatay*, Hatay Valiliği Yayınları, Hatay.
- HATAY VALİLİĞİ (2013), *Hatay Tarihi*, Hatay Valiliği Yayınları, Hatay.
- HİNTİ Elif Nimet (2020), *Tarihi Antakya Evleri ve Peyzaj Tasarımı* (Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- KARA Adem (2020), *XIX. Yüzyılda Bir Osmanlı Şehri Antakya*, Platanus Publishing, Ankara.

- KARATAŞ Esra (2011), *Kültürel Miras Korumasında Kültürel Rota Planlamasının Rolü Merkezi Likya Örneği* (Yüksek Lisans Tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- KAYPAK Şafak (2009), “Antakya'nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 7, Sayı 14, ss.373-392.
- KILIÇOĞLU Hakan Serdar (1998), *Sosyo-Ekonomik Özelliklerin Kent Merkezinin Mimari Biçimlenişine etkileri; Antakya Kent Merkezi Örneği* (Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- KİREÇÇİ Refik (2001), *Dinler ve Tarih Hazinesi Hatay*, Color Ofset, Hatay.
- KOCAOĞLU Senem Emine (2016), *Antakya Tarihi Kent Dokusunun Kentsel Tasarım Açısından İrdelenmesi ve Bir Örnek Çalışma* (Yüksek Lisans Tezi), Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- KÖKER Osman (2014), *Orlando Carlo Calumeno Koleksiyonu'ndan Kartpostallarla Antakya, İskenderun ve Musa Dağı Ermenileri*, Birzamanlar Yayıncılık, İstanbul.
- KURUÇ Tuğçe (2018), *Kültürel Mirasın Korunmasında Araç Olarak Kültürel Rota Oluşturma Rehberi* (Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- NURLU Sevgi (2020), *Koruma Yöntemlerinden Biri Olan Yeniden İşlevlendirme Kavramının Çevresel Etkileri- Antakya Konak Restoran Örneği* (Yüksek Lisans Tezi), Beykent Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- OVALI Elif (2017), *Doğu'nun Kraliçesi'nin tacı: Antakya Köprüsü*, Hatay Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Hatay.
- ÖMEROĞLU Ceyda (2006), *Antakya Kentinin Özgünlüğü ve Günümüz Koruma Sorunlarının Antakya Kentsel Sit Alanında İrdelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ÖZBAY Ender (2011), “Antakya'nın Tarihi Su Dolapları “Naura”lara Işık Tutan ‘Alvân Su Kemeri Kalıntısının Mimari-Tarihî Analizi ve Restitüsyonu”, *Sanat Tarihi Dergisi*, Cilt 21, Sayı 2, ss. 73-98.

- ÖZBUĞDAY Türkmen İtir (2009), *Antakya Kenti İmar Planlarında Otopark Gereksiniminin Saptanması ve Peyzaj Mimarlığı Açısından İrdelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Hatay.
- ÖZŞAHİN Emre (2010), “Antakya’da Hatay Yer Seçiminin Jeomorfolojik Özellikler Ve Doğal Risk Açısından Değerlendirilmesi”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 13, Sayı 23, ss. 1-16.
- ÖZÜKAN Bülent (2017), *Tabula Peutingeriana - Osmanlı ve Türkiye Coğrafyasındaki İzleriyle 2000 Yıllık Roma Yol Haritası*, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
- REDFORD Scott (2014), *Asi'deki Antakya*, Çev. KESKİN Azer ve ŞARE Tuna, Koç Üniversitesi Yayınları Anadolu Medeniyetleri Araştırma Merkezi Yayınları, İstanbul.
- RİFAİOĞLU Mert Nezih (2003), *Antakya Eski Kent Dokusunda Gazipaşa Sokağı'nın Mekansal Analizi* (Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- RİFAİOĞLU Mert Nezih (2012), *An Enquiry Into The Definition of Property Rights In Urban Conservation: Antakya (Antioch) From 1929 Title Deeds And Cadastral Plans* (Doktora Tezi), Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- RİFAİOĞLU Mert Nezih (2018), “Geleneksel Antakya Konutunda Katmanlaşma İzlerinin Değerlendirilmesi”, *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, Sayı 17, ss. 161-175.
- RİFAİOĞLU Mert Nezih (2020), “Antakya’da Fransız Mandası Dönemi Eğitim Yapısının Oluşum ve Dönüşüm Sürecinin Mimari Analizi”, *TÜBA-KED Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, Sayı 21, ss. 23-89.
- SAHİLLİOĞLU Funda (1999), *Tarihi Çevrenin Korunması Yönünden Antakya Kenti* (Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- SAKAOĞLU Necdet (1996), *Osmanlı Kentleri ve Yabancı Gezginler*, Ray Sigorta, İstanbul.
- SAYLAN Seda (2016), *Kent Belleğinin Sürekliliğinde Kentsel Artefaktların Önemi: İstanbul Tarihi Yarımada 19. Yüzyıl Izgara Plan Uygulamaları* (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- SHARİF Salem (2003), *A Comparative socio-cultural and environmental study on traditional interior courtyard houses of Tripoli and Antakya* (Yüksek Lisans Tezi), Çankaya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- TAŞÇIOĞLU Saliha (2020), “Gaziantep ve Antakya Kentsel Sit Alanlarının Geleneksel Doku ve Mekânsal Gelişim Açısından Karşılaştırılması”, *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, Cilt 22, Sayı 2, ss. 367-381.
- TEKİN Mehmet (2010), *Hatay İşgal Yılları ve Bağımsız Hatay Devleti Kronolojisi (1918-1939)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- TEMİZ Fehime Mine (2002), *XIX. Yüzyıl ve Sonrasında Antakya'nın Mekansal Oluşumunda Meydana Gelen Değişiklikler ve Kurtuluş Caddesi* (Doktora Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- TOPÇU Mehmet (2003), *Şehir Morfolojisi Üzerine Bir Çalışma Konya ve Antakya'nın Tarihi Dokularının Karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- TOZLU Selahattin (2009), *Antakya (Hatay) Tarihi Bibliyografyası*, Fırat Üniversitesi Yayınları, Elazığ.
- TURGUT Nevin (1986), *Antakya Tarihi Ticaret Merkezi Mekansal Yapı Değişim ve Gelişim Sürecinin Kent Ticaret Merkezi Planlamasına Etkinliği* (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- TÜRK Erdal (2019), *Çok Katmanlı Kentte Koruma Planlaması: Antakya Örneği* (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ÜNLÜER Emel (2007), *Antakya Kenti Örneğinde Tarihi ve Mimari Dokuya Uygun Kentsel Peyzaj Tasarımı Geliştirme Üzerine Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi), Mustafa Kemal Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Hatay.
- ÜNSAL Veli ve ZİNCİR Eda (2020), “Güney Anadolu'nun (Adana, Antakya ve Mersin) En Erken İskân Tarihi Üzerine Bazı Gözlemler”, *OANNES - Uluslararası Eskiçağ Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, ss. 179-188.
- YAMAN Gülce (2019), *Doğal ve Kültürel Mirasın Korunmasında Bir Araç Olarak Kültürel Rotaların İzmir ili Selçuk İlçesi Örneğinde İrdelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- YILMAZ Yonca (2021), *Antakya Gayrimüslim Dini Yapılarının Yoruması: Kültürel Rota Çalışması* (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

YOLDAŞ Hüda (2014), *Sürdürülebilirlik Bağlamında Sosyo-Kültürel Etkenler Açısından Antakya Konutlarının Mekansal Analizi* (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Kültür Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

YÜZER Mehmet Emre (2021), *Antakya Kent Dokusu ve Mimari Özellikleri Üzerine Bir Araştırma* (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

İnternet Kaynakları

URL-1 : SAYGILI Ramazan (2020), *Hatay İl Sınırı ve İlçeler Haritası*, <http://cografyaharita.com/haritalarim/41-hatay-ili-haritasi.png>

ET. 08.04.2022

URL-2 : MTA (1997), Maden Tetkik ve Arama, *Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası*, https://www.mta.gov.tr/v3.0/bilgi-merkezi/dep_bol_harita

ET. 29.12.2022

URL-3 : BAEDEKER Karl (1912), *Baedeker tarafından çizilmiş Antakya ve yakın çevresinin haritası 1906*, http://mapas.owje.com/maps/10454_antakya-antioch-map-turkey-1912.html

ET. 08.12.2022

URL-4 : Hatay Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (2022), <https://korumakurullari.ktb.gov.tr/TR-242696/tasinmaz-kultur-varliklari-ve-sit-alanlari.html>

ET. 10.01.2022

URL-5 : Concuil of Europe (2022), *Santiago de Compostela*, <https://www.coe.int/tr/web/cultural-routes/the-santiago-de-compostela-pilgrim-routes>

ET. 29.11.2022

URL-6 : Concuil of Europe (2022), *Santiago de Compostela*, <https://www.coe.int/tr/web/cultural-routes/the-santiago-de-compostela-pilgrim-routes>

ET. 29.11.2022

URL-7 : Concuil of Europe (2022), *Avrupa Konseyi Kültür Rotaları Programı*, <https://www.coe.int/tr/web/cultural-routes/about>

ET. 29.11.2022

URL-8 : Concuil of Europe (2022), <https://www.coe.int/tr/web/cultural-routes/by-theme>

ET. 29.11.2022

URL-9 : Concuil of Europe (2022), *Avrupa Konseyi Kùltür Rotaları Tablosu*, <https://www.coe.int/tr/web/cultural-routes/by-theme>

ET. 30.11.2022

URL-10 : (2022), *Türkiye Kùltür Rotaları*, <https://www.troycultureroute.com/tr/blog/troya-kultur-rotasi-turkiye-kultur-rotalari-listesine-girdi/>

ET. 25.05.2021

URL-11 : Türkiye Kùltür Rotaları Derneği (2022), *Likya Yolu*, <https://cultureroutesinturkey.com/tr/likya-yolu/>

ET. 30.11.2022

URL-12 : Türkiye Kùltür Rotaları Derneği (2022), *St. Paul Yolu*, <https://cultureroutesinturkey.com/tr/likya-yolu/>

ET. 30.11.2022

URL-13 : Türkiye Kùltür Rotaları Derneği (2022), *Evliya Çelebi Rotası*, <https://cultureroutesinturkey.com/tr/evliya-celebi-yolu/>

ET. 30.11.2022

URL-14 : Türkiye Kùltür Rotaları Derneği (2022), *Troya Kùltür Rotası*, <https://www.troycultureroute.com/tr/rota/>

ET. 30.11.2022

URL-15 : Türkiye Kùltür Rotaları Derneği (2022), *Frig Yolu Rotası*, <https://cultureroutesinturkey.com/tr/frig-yolu/>

ET. 30.11.2022

URL-16 : Türkiye Kùltür Rotaları Derneği (2022), *İbrahim'in Yolu*, <https://cultureroutesinturkey.com/tr/ibrahim-yolu/>

ET. 30.11.2022

URL-17 : Concuil of Europe (2022), *Egnatia Üzerinden*, <https://www.viaegnatiafoundation.eu/>

ET. 30.11.2022

URL-18 : Türkiye Kùltür Rotaları Derneği (2022), *Kùre Dağları Patikasđ*,
<https://cultureroutesinturkey.com/tr/kure-daglari/>

ET. 30.11.2022

URL-19 : Türkiye Kùltür Rotaları Derneği (2022), *İki Deniz Arasında*,
<https://cultureroutesinturkey.com/tr/iki-deniz-arasi/harita-gps/>

ET. 30.11.2022

URL-20 : Türkiye Kùltür Rotaları Derneği (2022), *Tùrkiye Kùltür Rotaları*,
<http://cultureroutesinturkey.com/wp-content/uploads/2015/03/KRD-map-header2.jpg>

ET. 30.11.2022

URL-21 : DORE Gustave (1861), *Gustavo Dore tarafından hazırlanan Charon tasviri*,
<https://www.britannica.com/topic/Charon-Greek-mythology>

ET. 22.12.2022

URL-22 : Arkiv (2022), *Antakya Müze Otel*, <https://www.arkiv.com.tr/proje/the-museum-hotel-antakya>

ET. 22.12.2022

URL-23 : Maxar (2023), *Depremden Önce Antakya ve Depremden Sonra Antakya*,
<https://www.maxar.com/products/imagery-basemaps>

ET. 12.14.2023

EKLER

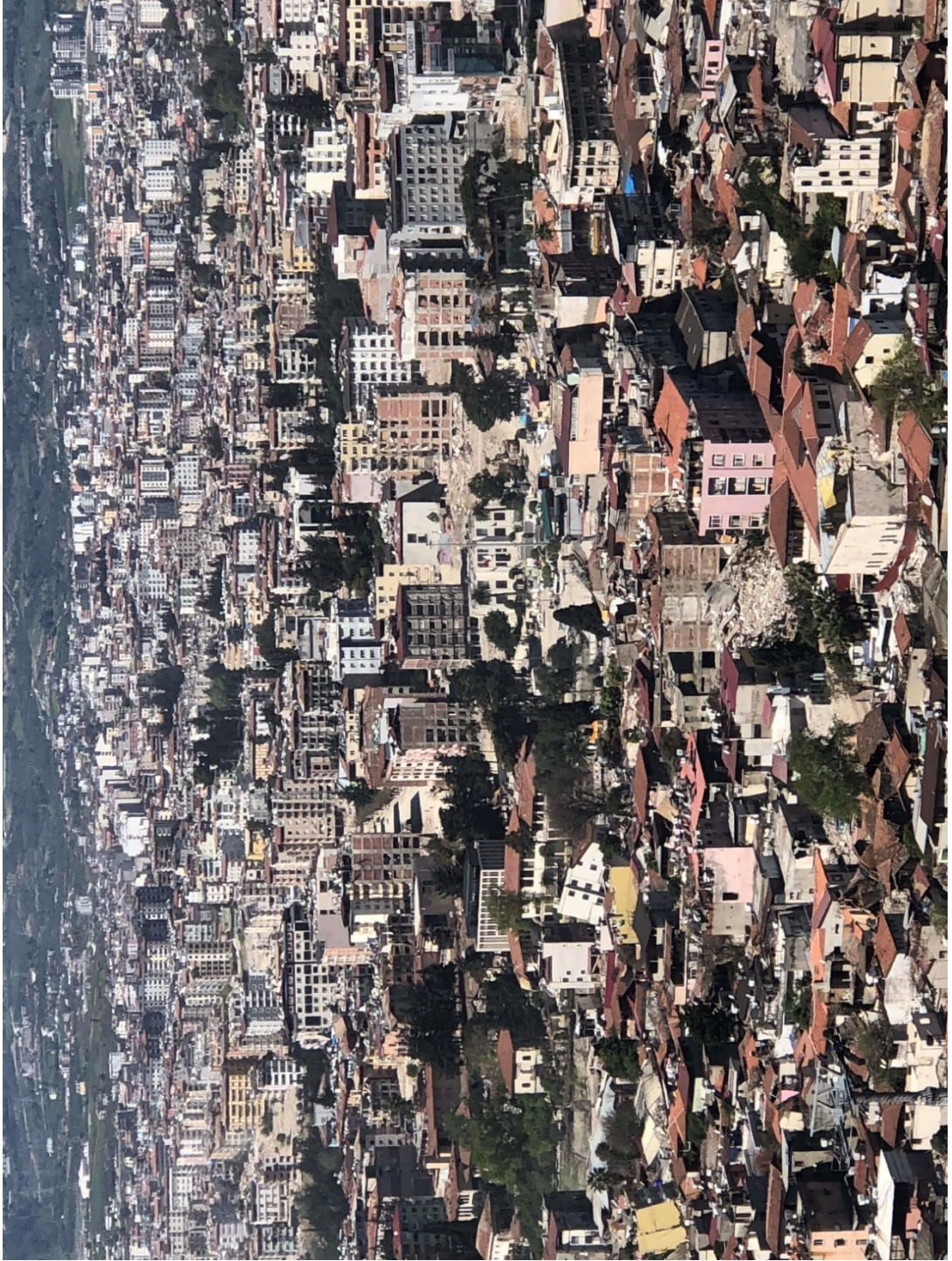

Ek-1 : Hatay Kültür Envanteri Cilt I ve M.E.Bolat'ın tezinden elde edilen verilerden faydalanılarak Antakya Kentsel Sit Alanında yer alan kültür varlıklarının tablosu yazar tarafından tez kapsamında oluşturulmuştur (Bolat 2016: 54-121).

Yapı Adı	Yapı Türü	Dönemi	Konum
Antakya Kalesi ve Surları	Kale	Helenistik Dönem	Kent çevresi
Cehennem Kayıkçısı Heron	Büst/Kalıntı	Helenistik Dönem	Küçükdalyan Mahallesi
Müze Otel Antakya	Yapı Kalıntısı/Otel	Helenistik Dönem İzleri (21.YY.)	Küçükdalyan Mahallesi
St. Pierre Kilisesi	Dini Yapı/Kilise	Roma Dönemi	Küçükdalyan Mahallesi
Roma Villaları ve Mozaikleri	Yapı Kalıntısı	Roma Dönemi	Harbiye Mahallesi
Roma Köprüsü	Köprü	Roma Dönemi	Kent Merkezi
Demir Kapı	Yapı Kalıntısı	Roma Dönemi	Kentin Doğusu
Su Kemerleri	Yapı Kalıntısı	Roma Dönemi	Saray Caddesi
Memekli Köprü (Trajan Su Kemerleri)	Yapı Kalıntısı	Roma Dönemi	Bağrıyanık Mahallesi
Roma Dönemi Konut İzleri ve Mozaikleri	Yapı Kalıntısı	Roma Dönemi	İplikpazarı
Kurtuluş Caddesi (Kolonadlı Cadde / Rue Jadid)	Yapı Kalıntısı	Roma Dönemi	Dörtayak Mahallesi / Kurtuluş Caddesi
Habib-i Neccar Camii	Dini Yapı/Cami	Beylikler Dönemi	Kurtuluş Caddesi
Ulucami	Dini Yapı/Cami	Beylikler Dönemi	Saray Caddesi
Cundi (Cindi) Hamamı	Anıt/Hamam	Beylikler Dönemi	Saray Caddesi
Meydan Hamamı	Anıt/Hamam	Beylikler Dönemi	Meydan Mahallesi
Yeni Hamam	Anıt/Hamam	Beylikler Dönemi	Yenicamii Mahallesi
Yeni Cami	Dini Yapı/Cami	Beylikler Dönemi	Uzun Çarşı
Ortodoks Kilisesi	Dini Yapı/Kilise	Osmanlı Dönemi	Saray Caddesi
Havra	Dini Yapı/Havra	Osmanlı Dönemi	Kurtuluş Caddesi
Sarımiye Camii	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Kurtuluş Caddesi
Ahmediye Cami	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Yenicamii Mahallesi
Nakip Camii	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Zenginler Mahallesi
Kürt Fakih Camii	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Birinciler Mahallesi
Mahremiye Camii	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Uzun Çarşı
Kiremitli Camii	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Şehitler Mahallesi
Uçtım Camii	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Birinciler Mahallesi
Şeyh Muhammed Camii	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Şeyh Ali Mahallesi
Afşan Ertuğrul Cami	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Fevzipaşa Mahallesi
Orhaniye Camii	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Orhanlı Mahallesi
Meydan Cami	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Meydan Mahallesi
Şeyh Ali Camii	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Şeyh Ali Mahallesi
Deveci Bekiroğlu Cami ve Çeşmesi	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	İplikpazarı
Debruz Cami	Dini Yapı/Cami	Osmanlı Dönemi	Uzun Çarşı
Kurşunlu Han	Anıt/Han	Osmanlı Dönemi	Uzun Çarşı

Yapı Adı	Yapı Türü	Dönemi	Konum
Çelenkoğlu Hanı	Anıt/Han	Osmanlı Dönemi	Uzun Çarşı
Sabunhane	Anıt/Sabunhane	Osmanlı Dönemi	Kurtuluş Caddesi
Kışla	Anıt/Kışla	Osmanlı Dönemi	Kurtuluş Caddesi
Saray Caddesi	Anıt	Osmanlı Dönemi	Kent Merkezi
40 Asırlık Türk Yurdu Caddesi	Anıt	Osmanlı Dönemi	Kent Merkezi
Valilik Binası	Anıt-Resmi Yapı	Fransız Dönemi	Hükümet Caddesi
Empire Binası	Anıt-Resmi Yapı	Fransız Dönemi	Cumhuriyet Meydanı
Fransız Bankası ve Elçilik Binası	Anıt-Ticari Yapı	Fransız Dönemi	Saray Caddesi
Valilik Konağı	Anıt-Konut	Fransız Dönemi	Gündüz Caddesi
Hatay Arkeoloji Müzesi	Anıt-Müze	Fransız Dönemi	Cumhuriyet Meydanı
Belediye Binası	Anıt-Resmi Yapı	Fransız Dönemi	Cumhuriyet Meydanı
Resmi Bina ve Dükkanları	Resmi-Ticari Yapı	Fransız Dönemi	Saray Caddesi
Adalı Konağı	Anıt-Konut	Fransız Dönemi	Atatürk Caddesi
Liwan Otel	Anıt-Ticari Yapı	Fransız Dönemi	Silahlı Kuvvetler Caddesi
Ata Koleji	Anıt-Resmi Yapı	Fransız Dönemi	Hükümet Caddesi
Konut	Anıt-Ticari Yapı	Fransız Dönemi	Kurtuluş Caddesi
Affan Kahvesi	Anıt-Ticari Yapı	Fransız Dönemi	Kurtuluş Caddesi
Antakya Parkı	Anıt-Park	Fransız Dönemi	Gündüz Caddesi
Ziraat Bankası Yapısı	Anıt-Ticari Yapı	Cumhuriyet Dönemi	Cumhuriyet Meydanı
Antakya Halkevi ve Halk Partisi Binası	Anıt-Resmi Yapı	Cumhuriyet Dönemi	Gündüz Caddesi
Sultan Sofrası	Anıt-Ticari Yapı	Cumhuriyet Dönemi	İstiklal Caddesi
Abdulgani Türkmen Konağı	Anıt-Resmi Yapı	Cumhuriyet Dönemi	Kurtuluş Caddesi

Ek-2 : 6 Şubat 2023 Depreminden Sonra Antakya

Depremden Önce Antakya (Url-23)

Depremden Sonra Antakya (Url-23)

Ek-3 : 6 Şubat 2023 Depreminden Sonra Antakya'nın Kültürel Mirası

Kurtuluş Caddesi – Savon Otel (31.03.2023)

Kurtuluş Caddesi (31.03.2023)

Kurtuluş Caddesi (02.04.2023)

Antik Beyazıt Otel (31.03.2023)

Protestan Kilisesi (31.03.2023)

Protestan Kilisesinin arkasında yer alan yapı (31.03.2023)

Ata Lisesi (31.03.2023)

Erol Bilecik Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Binası (31.03.2023)

İnönü Caddesi (31.03.2023)

Hükümet Caddesi (31.03.2023)

Hükümet Caddesi (31.03.2023)

Saray Caddesi (31.03.2023)

Saray Caddesi (31.03.2023)

Kemal Paşa Caddesi (20.04.2023)